دنیا دورنگي

غلام نبي خان "آغا"

دنيا دورنگي

donated from
Suleman A. Memon's
personal library

دنيا دورنگي

از

غلام نبي خان "آغا"

سنڌي ادبي بورڊ
حيدرآباد / ڄام شورو سنڌ
١٤١٣/١٩٩٢ع

پهريون ايڊيشن	١٩٦٠	تعداد ٢٠٠٠
ٻيو ايڊيشن	١٩٧٧	" ٢٠٠٠
ٽيون ايڊيشن	١٩٩٢	" ٢٠٠٠

[سڀ حق ۽ واسطا قائم]

[redacted] 30/- [redacted]

پاران ايم ايڇ پنهور انسٽيٽيوٽ آف سنڌ اسٽڊيز، ڄامشورو.
Digitized by M. H. Panhwar Institute of Sindh Studies, Jamshoro.

ملڻ جو هنڌ:
سنڌي ادبي بورڊ جو بڪ اسٽال
تلڪ چاڙهي، حيدرآباد سنڌ.
(جنرل پوسٽ آفيس، باڪس نمبر ١٢)

هيءُ ڪتاب سنڌي ادبي بورڊ پرنٽنگ پريس ڄامشورو، سنڌ ۾ مئنيجر ميان الله بچائي يوسف زئي ڇپيو ۽ سيد امداد حسيني، سيڪريٽري سنڌي ادبي بورڊ ان کي ڇپائي پڌرو ڪيو.

ناشر طرفان ٻه لفظ

ڪتابي ادب جي حفاظت ۽ بقاءَ جو دارومدار ڪتابن جي عام موجودگيءَ تي آهي. ڪي ڪي مذهبي ڪتاب برزبان ياد به ڪرايا ويندا آهن، ۽ انهن جي بروقت حفاظت جو اهو به هڪ طريقو آهي — پر ڪتاب مذهبي هجن يا خالص علمي ۽ ادبي، هڪ دفعو جيڪڏهين ڇپيا ۽ پوءِ ائين گم ٿي ويا، جو عام پڙهندڙن کي وقت سر انهن جو ملڻ ناممڪن ٿي پوي، ته چئبو ته آهي ڪتاب ۽ منجهن جيڪو ادبي سرمايو موجود هو، سو هميشه لاءِ چڻ فنا ٿي ويو.

زنده ٻولييون پنهنجي ادبي سرمايي کي ڪڏهين به ائين بيدرديءَ سان فنا ٿيڻ نه ڏينديون آهن — سندن ادبي شاهڪارن جا نوان نوان ڇاپا باقاعدگيءَ سان نهايت آب تاب سان هميشه نڪرندا ئي رهندا آهن.

افسوس آهي، جو اسان جي سنڌي عالمن ۽ اديبن، ادبي جماعتن ۽ علمي ادارن، اڃ تائين ان طرف ايترو ڌيان نه پئي ڏنو آهي، جيترو ڪين ڏيڻ گهربو هو: نتيجو هي نڪتو آهي، جو اڄ سوين اهڙن بي مثل سنڌي ڪتابن جا نالا وٺي سگهجن ٿا، جيڪي ڪنهن به قيمت تي پڙهندڙن

ڪي هٿ ڏنا اچي سگهن، ۽ اُئين ڀٻو ڀانئجي، جڏهن اهي ڪتاب سنڌي ٻوليءَ ۾ ڪڏهين لکيا ئي ڪونه ويا هئا — ظاهر آهي ته پنهنجي ادبي ورثي ڏانهن ايتري سرد مهريءَ ۽ اُن کان ايتري غفلت ۽ لاپرواهي نه ڪڏهين معافيءَ لائق ٿي سگهي ٿي، ۽ نه وري اُن جي ڪڏهين ڪا مناسب پورائي ئي اسان کان ٿي سگهندي. پنهنجن وڏن جي ميڙيل چونڊيل املهه ماڻڪن کي اُئين هٿن جي وٿين مان واريءَ وانگر جيڪڏهن هميشه وڃائيندا ئي رهنداسين ته آخر ۾ سواءِ خالي هٿن جي باقي اسان وٽ ڇا وڃي بچندو، سا ڳالهه سيڪو سمجهي ٿو.

سنڌي ادبي بورڊ، انهن ڳالهين کي محسوس ڪندي، هڪ بنيادي مقصد پنهنجي سامهون هيءَ به رکيو آهي، ته ٻوليءَ جا پراڻا ڇپيل ڪتاب جنهن عزت ۽ احترام جي لائق آهن، تنهن عزت ۽ احترام سان ٻيهر ڇپائي شايع ڪيا وڃن، ته جيئن سنڌي ادب ۾ انهن ڪتابن جي هڪ دائمي حيثيت باقي رهي سگهي. انهيءَ مقصد جي پوئواريءَ ۾ بورڊ طوفان اوڻٽيهه ڪتاب: گُل شڪر، حيات النبي، سير ڪوهستان، بلوڪوڪر، گُل قُل، جهان آرا، سون ورنيون ڏليون، راسيلاس، سنڌي ٻوليءَ جي تاريخ، هدايت الانشا، گُل، ايسپ جون آکاڻيون، زينت، سيا جو سينگار، خود ياوري، دلارام، مقالات الحڪمت، تحفته النسوان، شاهه ايليا، فيروز دل افروز، نيڪي بدي، سچي محبت، گلن جي توڪري، ٿي گهر، گليور جو سير ۽ سفر، تئلسمن عرف غازي صلاح الدين، دلپسند قصا، بباغ ۽ باغباني،

۽ حسنا دلدار، اڳيئي ڇپجي پڌرا ٿي چڪا آهن، ۽ هاڻي ساڳئي سلسلي جو هي ٽيهون ڪتاب خدمت ۾ پيش ٿي رهيو آهي.

سنڌي ادبي بورڊ هن پنهنجي خاص اشاعتي پروگرام جو هڪ شعبو خاص اهڙن معياري مگر ناياب ڪتابن جي از سر نو طباعت ۽ اشاعت ۾ مصروف رکيو آهي.

نهايت خوشي جي ڳالهه آهي، ته انهيءَ پروگرام ماتحت ڇپيل ڪتابن مان ڪن جا ته ٻيا ۽ ٽيان ايڊيشن به بورڊ کي سال ٻن جي عرصي ۾ وري وري شايع ڪرڻا پيا آهن، جنهن مان عوام طرفان بورڊ جي هن ڪوشش جي قدردانيءَ جو ثبوت ملي ٿو.

مناسب سمجهجي ٿو، ته هتي بورڊ جي انهيءَ پروگرام جي سلسلي ۾ هڪ خاص چيز جو ذڪر ڪجي: بورڊ اهي نادياب ڪتاب محض جيئن جو تيئن ڇپائي ڪونه ٿو پڌرا ڪري، بلڪ انهن کي لائق اديبن هٿان نئين سر سڌاري، طباعت ۽ ڪتابي اشاعت جي جديد تقاضائن موجب حتي الامڪان ڏاهي سينگاري، پوءِ شايع ٿو ڪري — ايتريقدر، جو ڪتابن جي هنن نئون ڇاپن جي افاديت ۽ اهميت ئي خاص پنهنجي ٿيو وڃي ٿي.

بورڊ جو هي پروگرام ڪافي وسيع آهي، ۽ ان ماتحت سردست اٽڪل ٻه سؤ قديم خواه جديد — مگر نادياب ٿيل — ڪتاب شايع ڪرڻا آهن. اميد آهي ته سنڌي ادب جا

ڀي خواهه، بورڊ جي هن ڪوشش ڪي همٿائيندا، ۽ هن نيڪ مقصد جي تڪميل لاءِ بورڊ کي پنهنجي گرانقدر مشورن سان هميشه نوازيندا رهندا.

حيدرآباد سنڌ	محمد ابراهيم جويو،
٢٦ آگسٽ ١٩٦٠ع	سيڪريٽري، سنڌي ادبي بورڊ

ڇپائيندڙ پاران

هاڻي گهڻو ڪجهه بدلجي ويو آهي. ٻولي Diction صنفون حالتون ... "دنيا دورنگي" ٻه ادب جي هڪ صنف آهي: ناٽڪ. ناٽڪ، جيڪو اسٽيج لاءِ لکيو ويو آهي. اهو ناٽڪ ڪڏهن اسٽيج به ٿي سگهيو يا نه؟ ته اهڙي پڪ ڪانهي، ڇاڪاڻ ته ڪتاب جي پهرين ڇاپن ۾ اهڙي ڪا به ڄاڻ ڏنل نه آهي. سواءِ ان جي ته هن ڪتاب کي ناياب ۽ معياري ڪتابن جي ڪاتي ۾ ڇپيو ويو آهي.

دراصل اسان وٽ ڪا به ريت ـ روايت يا ته جُڙي ئي نه آهي، يا ته وري اُپڙي نه سگهي آهي. اسٽيج ـ ناٽڪ سان به اسان وٽ ساڳي ڪار ٿي آهي ـ ۽ اسان سمورا اسٽيج ٻين لاءِ خالي ڇڏي ڏنا آهن. اهو ٻي حسيءَ ۽ ٻي رحميءَ وارو رويو اسان زندگيءَ جي هر شعبي ۾ قائم ۽ دائم رکندا اچون. اسان جي انهن پرڪارن جي ڪارڻ ئي "اسٽيج ـ ناٽڪ"، جيڪو زندگيءَ کي سڀني صنفن کان وڌيڪ ويجهو آهي، اسان وٽ ترقي نه ڪري سگهيو آهي.

اُسريل دنيا ۾ ڪتابن جي ڇپائي هڪ صنعت جو درجو ماڻي چڪي آهي. پاڪستان هڪ اُسرندڙ ملڪ آهي ۽ سنڌ انهيءَ اُسرندڙ ملڪ جو هڪ پوئتي پيل صوبو آهي ـ جنهن ۾ خواندگيءَ جي شرح توڙي تعليمي معيار تمام گهٽ آهي. ان سڄي صورتحال ۾ سنڌي ادبي بورڊ جون ذميواريون اڃا به وڌي وڃن ٿيون. ان ڏس ۾ سنڌي ادبي بورڊ گهڻو ڪجهه ڪري سگهي ٿو ۽ ان لاءِ سچائي، ايمانداري، ڄاڻ، تجربو، اهليت ۽ پاڻ ارپڻ وارو جذبو بنيادي

باب پهريون

پردو پهريون

باغ

* تون مالڪ جڳ، خالق، پرڀو تون آهين سرجڻهار،
تنهنجو آڌار، اي ڪرتار!
توتي نثار لک لک ڀار، ڪرم ڌرم رک تون شرم جڳ
۾ ستار،
وه واه پياري گلزاري، قدرت جي گلڪاري، عجب اسرار
تنهنجا غفار!
ڳائيون ٿا هرچمن ۾، هر بن ۾، هرمن ۾ ڏون آن پرڀو پالڻهار!
رت آئي چمن ۾ باد بهاري آ، واه واه، واه وا،
واه وا، واه وا، واه وا!
۱- سوسن، سنبل، گل لالان، چمن ۾ محفل سينگاري آ،
واه وا!
۲- چمپا، چنبيلي، آ نرگس اڪيلي، آ گل گل گلڪاري آ،
واه وا!
۳- رنج و الم ويو "آغا" خوشيءَ جي هي تازي تياري آ،
واه وا،

---

* ڳانو: سهيليون، طرز: "تون داتا جڳ، داتا".
ڳانو: مولقا، طرز: "دن آيا بهار ڪا".

*گل لالان چمن ۾ ڏيسو گليو دل ساري سڪي ٿي بهار کي،
بن جاني۔ لاڏاني بن ڏيان سڪي اڄ سينگار کي،
بلبل بولي يار جاني، آئي بسنتي آ،
دل گهٻرائي، پيا بن "آغا" ساري سڪيهو ڏيو يار کي!

مهلقا: اي زرينا، اڄ باغ ته ڏس ڪهڙو نه پر بهار
آهي، هر نخل گل ۾ صنعت پروردگار آهي. هڪ طرف
نرگس خبردار آهي.

بي طرف موتي جي مهڪار آهي.
وه واه کهلي اڄ باغ ۾ باد بهار آ،
لالا ڪري ٿي لاڏ، ڪڙيو ڪنڌهار آ،
بلبل کي لات وات آ، رعنا جي رات ڏينهن،
هي صحن سڀو زعفران ڪيو زرنگار آ.

زرينا: خوشي کان عندليب خوشنوا ڪجهه ٿي چوي بانو،
گلن کي گوش ۾ باد صبا ڪجهه ٿي چوي بانو.

مهلقا: اي ڪمبختو، بتايو ته اڄ منهنجي حسن و جمال
جو ڪهڙو خيال آهي؟

زرينا: ماراه، تنهنجي حسن جي، انسان ڇا ڪندو!
نينن جي اکيان جلوه غزالان ڇا ڪندو!
قد تنهنجي اکيان، آهه مروَ حيا ۾،
لب لعل اکيان، لعل بدخشان ڇا ڪندو!

حسينا: توکي حسن خدا آ ڏنو، اهڙو ته دلربا:
لالا به آهي خجل اکيان تنهنجي مهلقا!

گلنار: بلبل چمن ۾ روز شب، آ مست ثنا ۾،

* ڪانو مهلقا، طرز: "جها ترسے بدر يا برسے سکهي".

شمشاد آهي شرم ۽ سروَ حيا ۾.
گلزار: مهتاب اگر رخ اچي تو سان ملائيندو،
ڀانو يقين چاڻ تہ آهو منهن جي کائيندو!
مهلقا: اي گلزار وڃ سون لاءِ کو عشق پيچ جو گل چني آءُ.
گلزار: حاضر بندي تيار آهي، رکو حڪم جو انتظار آهي.
(اندر شمشاد ۽ سندس ٺمبڪٽو غلام)
شمشاد: وه خوب خاصو خوشنما گلزار ٿو ڏسان،
گل کان سواءِ نہ باغ ۾ کو خار ٿو ڏسان،
بلبل جي عجب رقص ۽ رفتار ٿو ڏسان،
سنبل کي مثل ڪاڪل خمدار ٿو ڏسان.
آ، ها — سڀڪو پکي خدا جي ياد ۾ المست آهي، وه واه جو باغ جو بندوبست آهي، مگر اي ٺمبڪٽو مهربان انسان جو پتو نہ نشان، نہ مالهي نہ دربان.
(نظر پوڻ مهلقا تي)
وه واه هي ڪير ڪا حور آهي يا نار آهي يا پرين جي سردار آهي، جواني جي نشي ۾ سرشار آهي — حسن جي دماغ کان مغرور ٿي ڏسجي، البت عشق محبت ۾ چڪنا چور ٿي ڏسجي. اي عزيز ٺمبڪٽو، منهنجي عقل جو دفتر اڄ ناس ٿيو، دل کي وسواس ٿيو، عشق عقل تي غالب ٿيو، بلبل گل جو طالب ٿيو.
بيت
يا الهي نور آ، يا ماه پاره يا پري،
آ حسينن يار ”آغا“ دل امان جي کني ڇري،

گفتگو ۾ گابدن جي آ صحر ڪو سامري،
آ نگهہ دلدار جي، تلوار خنجر يا ڇري .

ٽمبڪٽو : (الڳ ٿي) اچو سائين، اسان جو ميان آقا صاحب گهڙيءَ جو گهوڙيءَ ۾ ميان چيرٽو سرڪاري انڊو بن فصل آلو جو پٽو ٻنجي پيو .

(شمشاد) سان) جناب عالي، وه واه اوهان جو خاندان پاندان — هڪ چنولي ڪٽولي پراڻي واٽ تي، وڄايو شان مان — هي تہ اوهان جي سونهي امان جان اي مهربان .

شمشاد : چپ، ره نابڪار!

ٽمبڪٽو : حاضر سرڪار!

شمشاد : شڪر آ، اک تہ ملي وئي خدا قادر آ، دل ملي ويندي .

گلزار : (مهلقا سان) هَي هَي بانو، هتي هڪڙو منو چڪاو، چنڙو رسالي جو گهوڙو، ڏندومشٽندو، ڪٽو آلوءَ جو پٽو بيٺو آهي!

* تون ڪير ڪير ڪير ڪير؟
تون ڪير، بشر هت آئين ڪٿان آئين،
چاهي تنهنجو نام، چاهي تنهنجو نام؟

شمشاد : (انتره) بلبل بيمار هان، طالب د يدار هان،
گلشن ۾ گل گل بي خار هان!

سهيليون : تون ڪير ڪير ڪير ......

---

* گانو سهيلون طرز : ”تو لا لا لا لا تو پر جام پلا.“

بيت

مهمان مڪري مون کي قضا آندو آ افسوس،
بلبل کي چمن ۾ رضا آندو آ افسوس!

ٽمبڪٽو : (سهڪنديءَ سان) اڙي او لنڪا جي لنگور بيشعور، تنهنجو نالي مان ڇا ضرور، اهو آهي خلاف دستور، مهمان کي بي عزت ڪرڻ آهي منصفي کان دور. او سيني زور، ڇا سمجهو ٿي اسان کي چور، جو ڪرين ٿي شور.

زرينا : (تال طبله) اڙي پنڪي بد افعال، تنهنجو آهو آ زوال، نڪر باهر بد خصال، ڇو آئين گلزار ۾

حسينا : (تال طبله) چل ڇوڙا چمار، هتي ڪاٿيندين مار، تو ڦريا آهن ٻار ڪي ڦورو بزار ۾.

ٽمبڪٽو : (تال طبله) واه شيطان جي خالو، تنهنجي نخري ۽ مصالح، تنهنجو هر هالو منهن ڪالو آهي ساري دربار ۾.

گلزار : (زباني) سر تي جناب جي تہ دستار باري آ، پر پيٽ تہ مٿي جو ڪتبخاني جي الماري آهي.

گلزار : نہ نہ ڪا عورت پيٽ واري آ، پا ڪا جلندر جي بيماري آ.

ٽمبڪٽو : توبه توبه الله زاري آ، رکو لعنت ۽ خواري آ. اي ميان جناب عالي، اوهان ڇيو تہ نہ دربان نہ مالهي آهي پر هتي تہ نڪري آئي مؤ مالي آ.

عشق نہ شد — چني شد — عشق ڪيو اوهان موچڙا کائي ٺمبڪنو، قلم ويهون ٽيو گهر سان لاڳو، چور چني ويو پاڪيو قابو.

مهلقا: (شمشاد سان) اوهان جو نالو مبارڪ اي زيشان.

شمشاد: بلبل مستان — حسن پرست انسان.

مهلقا: مڪان.

شمشاد: ڪوه ۽ بيابان.

مهلقا: وه واه، ڇا صاحب تجمل آهيو، مگر ڪهڙيءَ شاخ جا گل، ۽ ڪهڙي باغ جا بلبل آهيو؟

شمشاد: نہ صاحب تجمل، نہ گل نہ، صياد هان مون، صرف اوهان جي حسن جي باغ جو بلبل ناشاد نالي شمشاد هان مون.

ٺمبڪنو: (مخاطب پبلڪ) نہ باندر نہ پولو نہ هاٿي نہ گهوڙو، نہ ڪرتي نہ گدرو نہ عاقل نہ پاگل— عجب طرح جو انسان آهين تون! بس يارو اسان جي تہ شعر شاعري جي جنڪشن اسٽيشن اچي وئي.

(شمشاد سان) ليڪن ڪنهن ڏيکاريو اوهان کي حسن انجمن جو رستو؟

شمشاد: ڪير ڏيکاري ٿو بلبل کي چمن جو رستو؟

مهلقا: اوهان جو زنانخاني ۾ اچڻ جو ڪهڙو ڪم؟

شمشاد: سڌ سر سبز سينگار جي حيران ڪان گهرجي پڇڻ، ڪل ڪاڪل خمدار جي مستان کان گهرجي پڇڻ!

مهلقا: مان نہ بلبل هان نہ مون کي گلستان جو هوس،
مان نہ يوسف هان نہ مون کي زندان جو هوس،

مان نہ، مجنون هان نہ مون کي بيابان جو هوس.
مان دل ۾ انهيءَ عشق جي تمنا نٿي رکان،
يوسف بہ اگر اچي تہ پرواھ نٿي رکان.
شمشاد : جنهن چاھ ۾ پاڻي نہ آ، سو خوف جوڳي ڇا ٿيو،
بي فيض اگر يوسف ثاني ٿيو تہ ڇا ٿيو.
جو بغير عشق جي انسان آهي، سو انسان ڇا بلڪ حيوان آهي.
زرينا : اي ميان مرد نيڪ نام، بندي کي اهو هار ڪر انعام، تہ ڪم ٿئي تمام.
شمشاد : ڇا انجام؟
زرينا : انجام ڇا، سچو ڪلام.
ٽمبڪٽو : (مخاطب پبلڪ) بيشڪ گهر جو ڏوهي، گهر جو حجام، شاباس اي نيڪ نام، نمڪ حرام، شاباس!
شمشاد : آ- ها- هار ڇا سر قربان آ.
ٽمبڪٽو : (مخاطب پبلڪ) هان هان تنهنجي پيءُ جو ڪهڙو نقصان آ، ڏاڏي سائينءَ جي فاتح حلوائي جو دڪان آ. بيشڪ لٽيو اٿي تہ سيڪجھ ڪرو، مگر ويچاري ٽمبڪٽو کي ڏيڍ مهل سو ٽيڻو ڀرو.
مهلقا : (شمشاد سان) هن حسن جو اهي ڇو خريدار ڪونہ هو؟
شمشاد : هن عشق جو اهي پرين آزار ڪونہ هو!
مهلقا : هن ناز جو جهان ۾ طلبگار ڪونہ هو؟
شمشاد : هي سينڌ سرمون جان من سينگار ڪونہ هو!
مهلقا : بلبل بہ اگر هوئي اهي گلزار ڪونہ هو؟

شمشاد: جي هو حڪيم ڪو، وري بيمار ڪونه هوا
(اندر مشتري)

مشتري: اگر هتي ڪا گهر ڏيڏي آهي ته، ان کي ٻڌي جو سلام آهي.

زرينا: آخر ڪهڙو ڪلام آهي يا رڳو سلام آهي.

مشتري: هي عشق وارن جو پيغام آهي، يعني هي رومال بي مثال ۾ هي هار مهلقا جي عاشق زار دلفگار، محرم راز ممتاز ڏنو آهي، قبول ٿئي ناقبوليءَ مان دل ملول نه ٿئي.

ٺمڪنو: (مخاطب پبلڪ) اڇو، جناب مون ته اڳي ني چيو ته هڪڙا خيال ۾، ٻيا پراڻي اسپتال ۾، (شمشاد مان) جناب اعليٰ، هينئر اوهان خير سان وڃي اباڻيلن وانگر هوا مان پيٽ ڀريو يا جلد اپيل ڪريو نه ته ڪيس ڪمٽ ٿو ٿئي.

مهلقا: قاصدا ڏي ڪا خبر اڄ دلربا دلدار جي،
ڪر حقيقت جلد ڪا ممتاز محرم يار جي،
درد ۾ دانهون ڪندي آغا گذاري رات آ،
جلد جانا لهه خبر ٻهر خدا بيمار جي.

هاءِ، هن پنهنجي لعل جي رومال کي دل مان لڳايان، اکين ۾ وڇايان، (روئندي) مون ته اصل کان پياري ممتاز تي حيران آهيان، مثل بلبل جئن مستان آهيان.

* اي باد صبا، جلد چؤ دلدار ڪٿي آ،
پيغام آ جنهن يار جو، سو يار ڪٿي آ؟

* ڳانو مهلقا طرز: "الفت ڪو ٻڙا ڪرڪي کهنانا نهين اچا"

هردم تون مون کي ياد آن، منهنجي ٻه خبر ڪا،
غمخوار تو لاءِ ته هي بيمار ڪٿي آ؟
قاصد سکهو قريب جي ڪر ڪا ته خبر تون،
مون کي ٻڌاءِ منهنجو وفادار ڪٿي آ؟
قاتل مون کهٽيءَ ڏي ٻر کان گردن آ جهڪائي،
مشتاق جي سا قتل جي تلوار ڪٿي آ؟
”آغا“ بغير بلبل باغِ سخن اندر،
اهڙن گلن جو ڪوئي خريدار ڪٿي آ؟

شمشاد: ا ها الاهي هي کهڙو راز فاش، شيشو پاش پاش ٿي پيو، ڇا اها ڳالهه اوهان کي منظور آهي، شايد اهو ئي اوهان جو دستور آهي. اول هو انجام، هيئنر هي ڪلام. افسوس!

بيت

مزو ويو ملڪ مان يارو وفائي وئي هلي ساري،
محبت ناهه ماڻهن ۾ رهي ناهي وفاداري!

مهلقا: حسينن ۾ ڪر بيوفائي نه هجي ها،
برائي نه هجي ها ڀلائي نه هجي ها،
دنيا ۾ اگر پارسائي نه هجي ها،
ته هرگز خدا جي خدائي نه هجي ها.

شمشاد: جنهن کي درد دلبر جو انهن جي دل ولڻ گهرجي،
جنهن سر ساهه ڪيو صدقي انهن سان ڇا چڻ گهرجي!

مهلقا: محبت ناهه جنهن معشوق کي مشتاق پنهنجي سان،
انهيءَ جو خيال اي نادان نه دل ۾ ڪو ڪرڻ گهرجي.

شمشاد: خدا جي واسطي هرگز نه ٿي دلدار پٿر دل،

جڏهن "آغا" ڪري آزي، تڏهن تو ڪي ڪلڻ گهرجي.
مهلقا : هي گفتگو بيڪار آهه!
شمشاد : انڪار ڇڏ،
مهلقا : تڪرار ڇڏ،
شمشاد : دل شاد ڪر،
مهلقا : آزاد ڪر.
شمشاد : د لفگار آن،
مهلقا : تون بد ڪار آن.
شمشاد : اءِ پياري،
مهلقا : ڇڏ مڪاري.
شمشاد : ڇيو مچ ڪٿي،
مهلقا : باهر وڃ ڪٿي.
شمشاد : ڇو فضول ڳالهين کي ڏين ٿي طول، منهنجو وصل ڪر قبول. جواب ڏي، شتاب ڏي نہ دل کي پيچ و تاب ڏي، نہ رنج بي حساب ڏي، نہ مون کي اضطراب ڏي.
مهلقا : اهوئي جواب آ — جو سڀ کان نيڪ جواب آهي، گرچہ عشق جي هان ستائي، مگر معشوق هان پرائي.
شمشاد : عذر بہ عذاب آهي، جواب لاجواب آهي جو ڪجهہ تنهنجو خيال آهي، سو خيال ئي محال آهه.
شمشاد : محال ڇا ڪمال آهي، ڪمال لازوال آهي، واهہ، عجب بيوفا زن آهين تون،
مهلقا : نهايت مرد بد چلن آهين تون.
شمشاد : اي پياري اگر مون سان واصل ٿيندينءَ تہ

منهنجي تمام دولت توکي حاصل ٿيندي.
مهلقا: قارون کان زياده منهنجي خزاني ۾ مال آهي،
هي تمام مڪان منهنجو زر و جواهر کان مالا مال آهي.
حال ڇا آخر ٿيو هن بد افعال جو،
عيش ڇا قارون ڏٺو پنهنجي مال جو.
شمشاد: ڀلا ٻڌاءِ ته فائدو ڇا اهڙي ناداني ۾،
مهلقا: پيش اچي ٿو آهوجو ڪه نوشته آهي پيشانيءَ ۾،
شمشاد: طالب وصل هان يوسف مثل انڪار نه ڪر
آهه زليخا جو قسم!
مڃ مجنون جو چيو، حجت و تڪرار نه ڪر، توکي
ليلا جو قسم!
شمشاد: هن دل کي مصيبت ۾ ڦاسائڻ نه چڱو آه،
ڪنهن بيوفا سان عشق لڳائڻ نه چڱو آه.
مون سان رکين ٿي رنج ڪرين پيار ٻين کي،
هن ريت ڦٽيل دل کي ستائڻ نه چڱو آه.
هروقت مون کي ڏس نه پياري تون رنج مان،
زخمي جگر کي يار ڏکائڻ نه چڱو آه.
اي دوستو هيٺن لکجو سنگ لحد تي،
آه موت چڱو دل جو لڳائڻ نه چڱو آه.
رهآرمز سان اي "آغا" تون يار دنيا ۾:
هن عشق جو قصو ڪو ٻڌائڻ نه چڱو آه،
مهلقا: هن لعنتي تي قهر خدا يا شتاب ڪر،
يا آتش غضب کان جلائي ڪباب ڪر.
ناپاڪ ڇڏهه نه دامن عصمت کي تون وري،

ظالم ذرا تون دل ۾ خدا جو حجاب ڪر،
ممتاز دلنواز جي هان باغ جي بلبل،
مادر هان تنهنجي مون کي نہ ظالم خراب ڪر.
مولا اچي بچاء تون ظالم جي ظلم کان،
مشڪل ۾ مدد بهر خدا بوتراب ڪر.

مهلقا: (زباني) اي لعنتي مردود عزت کان بي زار، ذلت جا خريدارا ڇا آءٌ پنهنجي پياري ممتاز دلنواز سان بيوفائي ڪندس ۽ توسان قسمت آزمائي ڪندس؟ نہ نہ، هرگز نہ!

شمشاد: ڇا، ممتاز بد ذات منهنجو رقيب. اُف! غضب، پڪ ڄاڻ تہ اهڙي دشمن جي منهنجي دست کان هينئر رهائي نہ ٿيندي.

مهلقا: جو ڏيندو اذيت تہ پائيندو ذلت،
براٿي ۾ هرگز ڀلائي نہ ٿيندي!

شمشاد: صياد عنادل کي جو آزار ڏئي ٿو،
مون کي بہ لاءِ گل جي ڪنهن خار ڏئي ٿو.
هن رومي، رقيب تي خنجر وهائيندس،
خوراڪ ڪائيندس جڏهن دشمن کپائيندس.
(ايگزٽ)

ٻردو ٻيو
مڪان ٺمبڪنو

(ٺمبڪنو کي سندس ٻيبي ماريندي ٿي اچي)

تال طبله

دلربا : مٺا آلو ٻيڇيا، تنهنجا آئي آهه قضا،
ماريا مار کائيندين، ڀنگي ذلت پائيندين،
هٽ حرامي، مرئي ماهيا!

ٺمبڪنو : مرئي امان جان!

دلربا : هل هل، ڪوبلا مٺا ٻلا، موذي ٻي ايمان!

ٺمبڪنو : ڪيان تنهنجو جان،

دلربا : ذڪر اي شيطان!

ٺمبڪنو : يا رب هي رنگ نرالو، ڳڙڳڙ لڳي ڪهنالو،
شيطان جي آهه خالو، ڪمبخت جو منهن ڪالو،
رنڊي آ مشتنڊي آ، يا حلوي جي ڪا هنڊي آ،
يا ڦانڊڪ جي ڪا جهنڊي آ، ڇا ڪٽ پٽ آ،
ڇا مٽ پٽ آ،
ڇا ڳڙبڙ آ، ڇا سڙبڙ آ، ڇا رڳڙو جهڳڙو ننڍو آ.

ٺمبڪنو : (مخاطب پبلڪ) اي يارو، وات نه ڦاڙيو، اوهان
تي به شال خدا صاحب اهڙا اوچتا موچڙا نازل ڪندو
پوءِ قدر پوندو — آمين!

سچ آ، دل ڏيڻ اڄ زال کي آهي ائين،
هٿي هٿان ڏاڙهي پٽائڻ آهه جيئن.

(دلربا سان) اي ٻيبي ٻڪوڙي، تنهنجي نڪ ۾ نوڙي،
تو تہ منهنجي نڪ موچڙن سان توڙي، گردن مروڙي،
مگر...........

دلربا: بس، اگر مگر او بي خبر، ٻي ڳالهہ نہ ڪر، جلد ايڊورڊ شاهي ڪڙڪاءِ، ٻوءِ وڃي ڏوڙ منهن ۾ پاءِ.

ٽمڪڻو: اي گل رعنائي، تنهنجي اها ڳڙ مڙ شڙ تہ منهنجي عقل ۾ نہ آئي.

دلربا: نہ آئي تہ پاءِ منهن ۾ ڇائي، ڪ ادائي، مٺا موتا، ڏندا ڏوتا، ٻنگ گهوٽڻ جا سوٽا، گهر ۾ نہ ڪڙي نہ لٺو، نہ جانور نہ اٺو، نہ ڪاٺڻ لاءِ رڪابي نہ وٽو— تون آلو جو ٻٺوا رکو آڪڙ باز خان، نہ مان جي نہ شان جي، پڇان زمين جي، تہ ٻڌائين آسمان جي (پادر ٽي هٺيس).

ٽمڪڻو: اي ٻيبي، بعضي عورتن جو پير منحوس ٿئي ٿو، يعني جيڪا بد بخت عورت گهر ۾ آئي تہ سڀ ڪمائي ويئي اجائي، گهر ۾ الله جو نالو صفا صفائي، يعني بالڪل نپٽ، اڳيون پويون مال صفا چٽ.

دلربا: ڇا مٺا، آءٌ منحوس، يا تون ڪنجوس!

ٽمڪڻو: بس، بس، ٻيبي، غصو معاف ڪر، دل صاف ڪر، اي پياري جان تنهنجو الله نگهبان— اڄ ڪالهہ لڳار جا ڏينهن آهن، وڏا وڏا زميندار، جاگيردار، خاندان، ماندان، پراڻي ڪٽ جا واڻ بہ پنهنجا پراوا ڳڏ هيون گهوڙا— رليون ڏوڙا وڪڻي گذران ٿا ڪن، ٻوءِ ڇو تہ اسان غريبن جو ڪيئن گذران ٿيندو.

دلربا: مٺا، اهي ڪاغذ جون ڪٺيون گهڻا ڏينهن

چاڙهيون انئي، هتي خرچ ڪيل، نه ته اجها ٿي ڪوپري ٤
مان ڪپهه ڪيان ٤.

ٺمبڪنو : ٻيبي آءُ ته آهيان مرد سپاهي، خرچان نه
هڪ پائي، ڪڏهن دال زري گهرائي، هڪ روٽي ٻه پچائي
بچي ته بچائي، نه ته سڀ وڃان کائي.

ڇا آءُ ڪمائي ڪري نٿو سگهان؟ پر پياري (امان جان)
توبهه توبهه، پياري جان ڇا ڪيان! توکي اڪيلو ڪيئن
ڇڏي وڃان، دل نه ٿي گهري، متان منهنجي پر پٺ ڪو
مئو ملعون توکي مٺو محبت جو معجون کارائي، ڪم ۾
ڪٽر مٽر شٽر وجهي نه ڇڏي، مگر في الحال ته گهر جو
سڀ سامان پياري جان ڪيون ٿا ڇٽ نيلام، پوءِ ٻه آن
ڪه باشد ديده شود.

دلربا : مٺا مشنڊا، ڇڪر ڏنڊا، گهر ۾ سامان وري
ڪٿان آيو؟

ٺمبڪنو : اڙي، واهه ڙي واهه ڏاڏي جي ڏاڏي، تون
ته ڏاڏي هوشيار خبردار آهين، پر ٻيبي مون ٻه آدمي
چوٽو، مگر وڏو احمق عقل جو موٽو، صفا سوٽو، پنگ جو
لوٽو آهيان، مون کي ساري خبر آهي، ساري عمر جي ڪمائي
سا ڪٿي ڇپائي، پلا اجهو مان آئي ٿو ڏيکاريان ٤.

(ايگزٽ)

(وري طبلا، سارنگي، رليون گود ڙيون ۽ هڪ ڪتو
به آڻي ٿو)

(ٺال طبلا) (دلربا ماريس ٿي، هو ڪتي جو ٻچ
ٿو ڇڪي)

دلربا : مٺا، ٻاڙيا بدڪار، مون کي اچي خار،
چئو ڏيانءِ مار، يا کهانءِ تلوار سان؟
ٺمڪڻو : اڙي توبهه، منهنجي مائي! پٽ ڏاڙهي نه اجائي، تو ٺڪڻ آءِ ٺپائي، منهنجي موڇڙن جي مار سان. پياري دلربا هي سامان ته گهر ۾ پئي پئي خراب ٿو ٿئي، بندي جي مرضي آهي ته سارنگي، طبلو، وغيره وغيره، سڀ سيٺ سيتل رام جي دڪان تي وڃي ٿو گروي رکان، يا ٻيهي ٿڌ در تي لڪي تين وار جو واڪ ڏيانءِ. پوءِ خدا مالڪ آهي گهٽائي شوقين، وڪيل وڏا هي پڙهيون پڙهيا ولي ويندا. پوءِ ٻيبي خوب ٻه چار ڏينهن پنگ پڪڙا، رڱڙا شڱڙا ڪنداسون، ها ني، ٻيبي؟
دلربا : ليڪن ميان هي ڪتو وري ڪوڙو وبال آئي وڌءِ.
ٺمڪڻو : هه هه، هه هه — پياري هي وبال ناهي، منهنجو هنبڊيوال آهي، مان نه هجان ني ٻيبي، ته هي اوهان جو ني مال آهي. مگر اي جان سن هاڻي جلد ڏيي هي سامان ڪڻ ته لڪيدر تي هلون.
دلربا : ميان مون کي ٻکن ۾ مرڻ منظور آهي،
مگر سامان ڪڻ ڪان نهڪر ضرور آهي.
ٺمڪڻو : توبهه، توبهه، چا ٻيبي، مون کي وري ڪو خراساني گڏهه لڌو اٿئي! چڱو پلا پياري هي رليون بغليون مان ڏوڪڻان، هي طبلو سارنگي تون پنهنجءِ تي سٽ. مگر ٻيبي رستي ۾ مدد ڪرائجانءِ، نه ته، سڀ سامان سڀ بازار ۾ ڦٽي ڪندوسانءِ.

(ڳانو ٽمبڪٽو ۽ دلربا)

دلربا: ڇو ٽو ناحق ڪرين ٿون بهانا،
توکي ناهي شرم ڪو ديوانا!
زلف سينگاريا پنهنجا مشڪ ختن سان،
سيج سنواريان پنهنجي پيا جي گلن سان.

ٽمبڪٽو: جاني جاني ٿون د يوانـي، ڇڏ مستاني ـ
هي نادانيء.

دلربا: هل هل ٿون مٺا مستانا، ڇو ٽو ناحق......

ٽمبڪٽو: پياري آهه ٿون، ڪلي لاءِ مون،
ڏي ڪو هوسو پياري جان،
صدقي تو تان دين ايمان،
سون تي ٿي ٿون مهربان،
ٿون آن گل، مان باغبان.

دلربا: نه، ناحق ستاءِ اي شيطان!

پردو ڇهون

باغ

(ڳانو سهيليون ناچ سان)

گلشن جوڀن تي آ وه واه سنيان چوم چنانا نا چوم چنانا نا،
وه واه سنيان گلشن شاد شاد و جهوم جهوم جهوم وه واه
سنيان.

چوم چنا ذانا چوم چنا نانا وه واه سنيان گلشن ۾ مچايون ڄان ڌوم،
ڌوم وه واه سنيان ڇوم چنا نا نا، چوم چنا نا نا وه واه سنيان ۔

گلشن تي چمن تي آ وه واه سبزي ڇانئي آئي بلبل،
هر گل تي ٿري جهوم جهوم، وا گلزاري هي ساري،
آ پياري آ ڦلواري دلداري گلڪاري، آ نياري،
واه چنپا چنبيلي البيلي ڪلي وه واه نرگس و سوسن،
آ شاد و خندان آها ها ها وه واه واه۔

چوم چوم چڙم چوم چوم چڙم چوم چوم چوم چڙم،
وه واه سنيان چڙم چنا نا نا چوم چنا نانا.

گانو مهلقا: گل آ مثال خار هي منذار گر نـہ آ،
هي لطف آ بهار ملـو يار گر نـہ آ،
مينا شراب ساغر و ساقي بس آ تيار،
بي آب هـا محفل آ غمخوار گر نـہ آ.
بي ڪار لاڏ لالا ۽ نرگس جو نـاز آ،
بلبل جي رمز رقص ۽ رفتار گر نـہ آ.
هي باغ و چمن بلبل بن يار چا ڪباۓ
ساجن جـي انهيءَ صحن ۾ گفتار گر نہ آ.
بي بوسہ و ڪنار اي ”آغا“ نہ آ مزو،
بي چمن دل آ پهلو ۾ دلدار گر نـہ آ.

مهلقا: پياري زرينا جنهن گل ڪي ڏسان ٿي سو پنهنجي رنگ ۾ قدرتي نمائش جو جابر ڏيکاري ٿو، ڪجھ، اشارن سان سيکاري ٿو) جا تازي ۽ شاداب ڪاي

آ، صنعت ضايع ازلي آ، جو آغوش شاخ گل ۾ پلي آ صبا جي هير پنن کي ڦڙڪائي ٿي، بهار جي واءُ ناربن کي ته ڏس کين ڪڙڪائي ٿي.

زرينا: بيشڪ هي هوا خفقان عشق جي دوا آهي، سچ هي چمن زار آهي يا ڪو قدرتي اسرار آهي، جنهن ريت هي ڪارخانو گلذار آهي، تنهن ريت بانو زماني جو ڪاروبار آهي.

گلنار: يعني جتي گل آ آتي بلبل مستان آ، جتي شمع آتي پروان آ، پر جي حياتي باقي آ، ته بار اوطاقي آ.

مهلقا: افسوس آهو ساغر، آهو ساقي آ، مگر پيارو ممتاز باقي آ.

گلزار: اي پياري، سون صدقي سون واري، بيشڪ هي بيقراري بي وصل اصل ڪم نه ٿيندي، مگر:

بيت

عشق ۾ گهرجي صبر نه بيقرار ٿي،
اميد رک الله ۾ اميدوار ٿي.

(اندر ممتاز)

ممتاز: تنهنجي هن چاهه جي صدقي تنهنجي ارمان جي صدقي، صنم آءُ هان فدا تو تان، خدا جي شان جي صدقي.

مهلقا: وڃي ٿل جان منهنجي هي اوهان جي جان جي صدقي.

(پاڪر پائن ٿا)

* هاء واري وڃان مون تو تان ساري ستايو نہ دل سنيان،
آهہ جاني، يوسف ثاني، ڪنعاني.
اي جاني هان مستاني، مستاني هان مون جاني،
ديواني هان مون جاني، بلبل مان ئي گل هان پياري.
هاء واري ....

مون کي ناز تنهنجي جوقسم تنهنجو ڏيان ليل و نهار آ،
منهنجي جاء پياري جان من يا ڪوچہ تو يا مزار آ،
جيئن عندليب خوشنوا، ڏيان آگ گلشن کي صدا،
بلبل کي اج گل کان سواء گلزار مثل خار آ.
آ گل کي غيرت دلربا، تنهنجي حسن تي اي مهلقا،
ڪٿ گل برنگ و بوء آ، تنهنجو گل کان سهڻو عذار آ.
هي ابرو تنهنجا اي پري، تلوار خنجر يا ڇري،
اي ماه طلعت مشتري، تنهنجو سڀ کان سرس سينگار آ.
تنهنجا نين نرگس جان من، تنهنجا زلف مثل مشڪ ختن.
"آغا" جيئن تي هئن گلن، تنهنجي رخ کان تازه بهار آ.

(دور شراب)

مهلقا : جلد ساقي ڪر عطا ساغر صنم جي واسطي،
ساقيا مون شوق ڏاهي جام و جم جي واسطي.
ممتاز : دام د هرا تن وجهي دلدار دل کي قيد ڪيو،
زلف زنگي جي ڇڏيا تو پيچ و خم جي واسطي.

---

* گانو مهلقا : طرز :"هاء سنيان پڙون مين تيرے پنيان"
گانو ممتاز : طرز :"تيري ذات پاڪ هے اي خدا تيري شان جل جلا له"

(جام ولي) ڏي پيالو ڀَر ڪري اڄ يار ساقي جلد ڪر،
شوق ڏي دل ٿي گهري اڄ يار ساقي جلد ڪر.
گلزار: مست سرو و مست ڪرنو مست لالا باغ ۾،
مست بلبل ٿي ٿري اڄ يار ساقي جلد ڪر.
ممتاز: مست بلبل مست گلگل مست "آغا" باغ ۾،
مست ساغر ڏي ڀري اڄ يار ساقي جلد ڪر.
مهلقا: بهار آئي دل غمگين ڪيو اڄ سمر گلشن جو،
صنوبر سرور عنا جو سنبل لالا ۽ سوسن جو.
ممتاز: نه هڪجو هان نڪي ان جو، هنن سينن جو هان عاشق
نزاڪت جو، ۽ نخري جو ۽ رخسار حسينن جو.
(جام نوش جان ڪرڻ)
ممتاز: عمر ساري رهيو دل ۾ هنن جو شوق اي پياري،
سخن جو، شعر جو، گل جو، سدا معشوق گلبن جو.
گلزار: اصل کان عشق سهڻن جو، هنن سينن جو آ دشمن،
جگر جو جان دل جو عقل جو ۽ بدن تن جو.
ممتاز: ڏسي محبوب کي مون سان ٿيو رنگ زرد اي "آغا"،
مڪارن جو، حسودن جو، ۽ دشمن جو رقيبن جو.
لمبڪنو: (ونگ سان) مٺو معشوق نشون منهنجو
هنن سينن ۾ آ قابل،
ڏڪڙ جو راڳ باجي جو ادا سُرتار تن تن جو.
ممتاز: رکبج لاج جڳ ۾ اي باري اسان جي،
آ دشمن کي گر انتظاري اسان جي.
امن ۾ الاهي نه "آغا" کي رک تون،
بچي آبرو شل پياري اسان جي.

مهلقا: اي منهنجي گلستان جا گل، بوستان جا بلبل هي ڪهڙو خيال پرملال دل تي آيو، جنهن هن ميش ۾ اوهان جي رخ جو رنگ ڦيرايو، بندي جي جان حيران، دل پريشان ٿي ٿئي، براءِ خدا جلد بيان ڪر ته دل بيقرار قرار پائي.

ممتاز: ڪنهن طرح بانور ڪري هي دل ويچاري جان من،
ڇا چوان مون دل سندي اڄ بيقراري جان من.
ڏوه منهنجو ناه پياري قسم آ الله جو،
دل ڪندي تو ساڻ بيوس دوستداري جان من.

مهلقا: عشق کان خالي نه آهي ڪوبه پيارا آدمي،
عشق ۾ ڪهڙي پوءِ آهي شرمساري جان من.

ممتاز: اي باغ حسن جا شاداب گل، ڇا توکي خبر ناهي ته هي بدبخت شمشاد ناشاد ڪم اصيل اسان کي ذليل ۽ برباد ڪرڻ ٿو چاهي. خير فڪر نه آهي، شايد هو جلد ڪو مڪر جو جار پکيڙيندو، اسان جو ترت تڏو ويڙهيندو ۽ ضرور فتنه فريب جا ڳائيندو، اسان کي مصيبت ۾ ڦسائيندو خير، گرچ هو اسان جي تمنائن تي خنجر وهائڻ لاءِ ڪوشان آهي، ته اسان جو به مولا نگهبان آهي.

عدو گر لک برو چاهي، مگر پرواه ڪا ناهي،
ٿئي آخر اهو ئي جو ڪ منظور خدا آهي!

مهلقا: ليڪن خصومت جو سبب ڪهڙو؟

ممتاز: عشق ۽ محبت تي جهيڙو.

مهلقا: ڪهڙو سبب؟

ممتاز : ڇاڻي ڏو رب .
مهلقا : آخر حقيقت ماري؟
ممتاز : عياري، مڪاري، بد ڪاري .
مهلقا : پوءِ ڇا خيال آ؟
ممتاز : مدد ذوالجلال آ .
ممتاز : خداوند مددگار آ، تہ ٻيڙو پار آ، دشمن خوار آ. دشمن چہ ڪند چون مهربان باشد دوست .
لمبڪنو : (ونگ مان) هان، هان! ترڪش چہ ڪند چون مهربان باشد روس .
ممتاز : (پاڪر پائي) خدا يا تو هجين هردم محب، منثار جو حافظ،

منصور مهلقا محبوب منهنجي يار جو حافظ .
متان دشمن دغاڪن ڪاڻي پرتوپرين منهنجو،
عجيبن جي الاهي تون هجين هروار جو حافظ .

(ممتاز ايگزٽ)

مهلقا : الله نگهبان تنهنجو اي دل جاني،
هر جا گل بهار هجين يوسف ثاني!

پردو چوٿون

مڪان شمشاد

(انٽر شمشاد ۽ ٽمبڪنو)

شمشاد : تون ڪشتي راحت تہ، آءُ طوفان بلا هان،
تون عيش جي دنيا آهين، آءُ تهن ۾ وبا هان.

تون حرص جي دنيا آهين، آءُ دوزخ جي هوا هان،
تون خرمن عشرت تہ آءُ برق قضا هان.
هاءِ جڏهن هو گل غير جي گلي جو هار آهي،
تڏهن هن بلبل جو جئڻ دشوار آهي.
شمشاد: اي ٺمبڪنو؟
ٺمبڪنو: جيءُ حضورا
شمشاد: افسوس!
ٺمبڪنو: صد هزار افسوس!
شمشاد: ڇا چوان؟
ٺمبڪنو: ڪجهہ نہ چؤ.
شمشاد: ڇا ڪرڻ گهرجي؟
ٺمبڪنو: منهن ڪارو ڪرڻ گهرجي.
شمشاد: دل کي وسواس آ،
ٺمبڪنو: حضور جي ستياناس آ.
شمشاد: ڇو بد افعال ٿنين ٿو،
ٺمبڪنو: جناب جو عشق جي جنجال ۾ ڦوي لو،
تنهن جو اهو ئي حال ٿئي ٿو.
شمشاد: توکي منهنجي حال تي رحم اچي ٿو،
ٺمبڪنو: بيشڪ نهايت سخت رحم اچي ٿو.
(علاحيده) ڪهڙي مرد ودکي رحم اچي ٿو،
بندو تہ رڳو پيسن جي ٻونءِ تي نچي ٿو،
شمشاد: ڪوئي علاج بيان ڪر،
ٺمبڪنو: وڃ ٿڌي پاڻي سان شنان ڪر.
شمشاد: انهي مان ڇا ٿيندو؟

ٽمبڪٽو: مرض سان گڏ مريض به غڙپ ٿي ويندو!

شمشاد: چپ رھ نامعقول..

ٽمبڪٽو: (علحده) بيشڪ، جي نوڪر نامعقول، ته مالڪ اسٽوپڊ فول! (شمشاد سان) دارون ته آ مون وٽ، ھن درد سور جو، سمجھو غلام آ ھي مطلب حضور جو.

گرچ ھي پوشيده سوال آ، مگر حضور جو خام خيال آ. ڇا ھي ڪم بندي جي اڳيان محال ا؟ ھرگز نه — وليڪن ذرا ايڊورڊ شاھي ڪي ڪڙنگا شڙنگا ٽڙنگا فرمايو، ته اھڙي وڃي ٿو ڪتر متر شتر لڙايان، جو سيني ڪي بن فصل آلو جو پٽو ٿو بڻايان. پوءِ درياھ لعل ڪندو بيڙو پار آ، بندو به تيار آ. نه ته وڃي ادا بيلن وانگر، ھوا سان پيٽ پريو — ڇٺو ڪھڙو خيال ڏا ڪريو — آيا خيال شريف ۾؟

شمشاد: اي عزيز ٽمبڪٽو، ذرا بي ڳالھ، ته پڌ...

ٽمبڪٽو: نه نه جناب، بيءَ ڳالھ، پولھ، جو ضرور پرور ڪونھي. جي رپين جي گفتار آھي ته بندو به پڌڻ لاءِ تيار اھي؛ نه ته ڏبري سڀري ڳالھ بندو ھڪ ڪن ڪان سٽي، ٻئي ڪن ڪان ڪٽي وي. پي. آنپيڊ پارسل ڪري ڇڏيندو!

شمشاد: تڏھن تون رڳو رپين جو بکيو آھين؟

ٽمبڪٽو: ڇا، تڏھن دلالي ڪرڻ ڪا سولي آھي؟ ھي سڀ پيٽ جي ھڇا آھي، جو اسان جھڙا ڪيئي خاندان ماندان چڪلن ۾ ٿا ڪن سلام! ھاءِ پيٽ، واءِ پيٽ!

يارو هي پيٽ آهي يا ساڍ ٻيلي جو پيٽ آهي!

شمشاد: چڱو اي نيڪنام، انجام آهي؟

ٿمبڪنو: انجام خام آهي، ڪوڙو ڪلام آهي. نقد هوُ سنب هوُ، آڌارهوُ فسادهوُ. ذراڳِرٽي جو منهن کوليو، ٻيو ٻول نه ٻوليو. اڳيئي گهر ۾ بيبي ڪالهوڪر موچڙن سان ٻندي جو تارون تري ڪري ڇڏيو آهي. جي هن دفعي کيسي خالي، لا اُبالي وياسون، ته ڏاڙهيءَ سوُنهاريءَ جو خدا حافظ هوندو!

شمشاد: اي نمڪ حلال، في الحال نقد پيسو ڪونهي.

ٿمبڪنو: جناب اعليٰ — جي ڏيوالو ڪڍيو اٿو، ته اها توبي ۽ ڪوٽ ڪٿي عنايت فرمايو!

شمشاد: اِهي تنهنجي ڪهڙي ڪم جا ٿيندا؟

ٿمبڪنو: واه صاحب، لسڪيدر تي بيهي نيلام ڪندس! جي ڪنهن نه ورتا ته، بيبي مياري جو چلهه تي تورو ٽڪورو ڪندي آهي، اهو پائخانو ڪٿي هنن سان صاف ڪندس!

(شمشاد پيسا ڏئيس ٿو)

ٿمبڪنو: هه، هه، هه، ٻندي جو ته هردم جناب جي اڳيان نياز جو سلام آهي — ٻندو ته حضور جي پيءُ، ڏاڏي، پڙڏاڏي، تڙڏاڏي بلڪسادن ستن پيڙهين جو غلام آهي. هينئر اهڙو ٿو سيني جي اکين ۾ ڪتر متر شتر جو مصالح پيهين برڪيان، ۽ اهڙو ٿو گهر ۾ گڙ ٻڙ گهوٽالو وجي وجهان، جو سيني کي صتا چٽ آلو، عقل

جو سالو بي تالو نہ ٻڌايم تہ ٻندي جو ذمو!

شمشاد: آفرين، اي عزيز تمبڪنو آفرين! سون کي هينئر رخصت آهي هي اوهان جي خدمت آهي. (پيسا ڏئي ڏو) (ايگزٽ)

تمبڪنو: يارو عشق وه چيز هي جو پٿر کو آب کري،
لگتا هي اسکو، جسکو خدا خراب کري!

خير اسان جو ڇا؟ سوال ندارد، جواب ندارد؛ فتوا فيصلو في الحال ندارد. (ويهي ٿو)

(در جو کڙڪو)

آواز: جناب اعلي! دروازو کوليو!

تمبڪنو: اجهو، وري ڪا بي مصيبت نازل ٿي- فيير صاحب، معاف ڪيو... پيسو پڪل ڪونهي.

آواز: فقير ڪين آهيون. دروازو لاهيو...

تمبڪنو: فقير ڪين آهيو، تڏهن اسان جا گُر پير آهيو؟ اي ميان، ڪو جن آهين يا انسان، يا ڪو مئو شيطان؟ اول ذالو مبارڪ ڇاڻي ڇڏيو، تہ پوءِ دروازو کوليون؛ جن جو ملڪ ۾ هُل آهي!

آواز: آهوئي اوهان جو جهونو دوست!

تمبڪنو: (علحده) خدايا، هي وري جهونو دوست ڪهڙي جهنگل جي سوراخ مان نڪري آيو! اڙي دوسته، خدا جي فضل سان هٽ سٽ صحيح سلامت جيئرا جاڳندا آهيون؛ ڪو مئو ڪونہ آهي — نہ ڪانڌي ٿا ڪارايون، جو اوهان بہ دعوت جو ٻڌي تبخ ڇنو آيا آهيو! (علحده) واه، چڙهيون چلهيون چڪاسي، چور يا ٻلو!

آواز: اول دروازو کوليو، پوءِ احوال بيان ڪبو.
ٿمبڪنو: (ايگزٽ — در لاهڻ)
(انٽر جميل)

جميل: السلام عليڪم اي مهربان.

ٿمبڪنو: وعليڪم السلام، خاندان، پاندان، بي نام و نشان، هينئر ته ڀلا ٻڌايو ته ڪهڙي طبيلي جي رهڻ وارا آهيو؟

جميل: اي ٿمبڪنو اصيل، بندي کي سڏيندا آهن جميل، ابن خليل.

ٿمبڪنو: اڙي يار معاف ڪجو، مون کي البت ٻري ڪان سنئون مبتو انسان به ابتو شيطان نظر ايندو آهي!

جميل: تڏهن ته ميان ڪا پٽر جي نيلامي عينڪ ڌاريو!

ٿمبڪنو: جناب اعليٰ ڳالهه ئي نه پڇو، بندي به پين عينڪي انڏن جي ريس تي هڪ سونن مڳن سان عينڪ ڌاري هئي؛ پر يار، گهر جو وڃان ته ماءُ، ڀيڻ، زال سڀ هڪ جهڙيئون نظر پيئون اچن!

جميل: ليڪن اي نيڪ نام مهربان، شمشاد جو ڪو پتو نشان؛ مون کي سندن ملاقات جو خيال آهي، اهو منهنجو احوال آهي.

ٿمبڪنو: جيئي، جناب جن جو اهو خيال آهي، ته بندي کي ڪهڙي مجال آهي؟ اجهو ٿو کين حاضر ڪيان. هينئر اوهان جون اکيون، اسان جون لتون، هيءَ جاءِ پنهنجي چاٽو، مگر جي گهرندؤ آب داڻو ته حضور پاڻ آهه سياڻو، ڦينڪيو ڪاٺو، ته سارو لاڙڪاڻو اوهان جي ٻلي!

جميل: نه نه، رڳو دوست جي ملاقات جي آرزو اٿم.
ٽمبڪٽو: (علحدو) سڄن پڇيو ٻڌڪين کان ته عيد ڪڏهن ٿيندي! هت ته جيڪو اچي منو مڪڙ، سو روز ازل کان ڦاڏڪ ڦڪڙ، نه سارنگي نه ڏڪڙ، رڳو اچا ڪپڙا ڪيسا خالي، لا ابالي، ماڻهن جي ليکي ملڪ جو والي.
(جميل اتي ترسي ٿو) (ٽمبڪٽو ايگزٽ)

پردو پنجون

رستو

ڳائو—شمشاد:

بيوفا هڪ يار جي هان مون طلبگار منجهان،
سنگدل صياد هان مون نؤ گرفتارن منجهان.
تو ڪئي ڪم يار الفت، مون وڌائي دمبدم،
بيوفا ٿئين تون منا، ۽ مون وفادارن منجهان.
يوسف ڪنعان کي ڪيو جيئن زليخان هو خريد،
تيئن منا تنهنجي مون آهيان، خود خريدارن منجهان.
شربت ديدار کان مون کي نه رک محروم تون،
اي مسيحا عشق جي هان مون به بيمارن منجهان.
جام الفت جو پيارج، يار ساقي جلد ڪر،
ساقيا هڪ مان به آهيان تنهنجي مي خوارن منجهان.
پارسا مون يار ناهيان پاڪ زاهد مستقي،

يار جي هان مون مگر هڪ ناز بردارن منجهان.
عشق جا انجام "آغا" مان تون پاڻ ج، اي پرين،
تون نه ڏس تنهن جي خطا، آه هو خطاوارن منجهان.
زباني: آه و فغان کان پاره مٺا منهنجو جگر ٿيو،
اي سنگدل توتي نه مگر ڪو به اثر ٿيو.
هي لاش بيڪسي جو ڏسي، بعد فنا چيو،
ڪنهن بيوفا جي عشق "آغا" جو سفر ٿيو.
(انٽر ٺمبڪٽو)

ٺمبڪٽو: (علحدو) هنن کي ڪَن نه جَن، ادي کي شق انڌو ڪيو. (شمشاد مان) حضور فيض گنجور، انبي لنبي کجور، سلام.

شمشاد: سلام اي نيڪنام، ڪهڙو آ ڪلام؟

ٺمبڪٽو: ڪلام بلام سڀ ڪيو لڪيدر تي نيلام، هينئر رکو تشريف جي توڪري کي مال گاڏي ۾ ڪٽائي، پنهنجي مڪان تي قدم رنج فرمايو، جو هڪ جميل نالي مهمان آهي آيو!

شمشاد: ڇا، جميل! جميل، پياري مهلقا جو پاڻ جميل! واه واه، گهر ويٺي خضر مليو، ته پنڻ ٻارهن. هينئر عمد و موقعو آهي، دشمن سو گهو آهي. هن موذي ممتاز بد ذات منهنجو خانو برباد ڪيو، پر پاڻ اجا آباد رهيو؛ مون کي ذليل ڪيائين، پر سندس بنياد رهيو، هينئر وجي اهڙو ٻارڻ ٻارجي، جنهن کان دل ٺارجي، دشمن به مارجي، سندس خون زمين تي هارجي، تڏهن ڪاڏو حلال آهي.
اگرچ ڪم محال آهي، مگر في الحال منهنجو خيال آهي

ته اهڙو ڪو فريب جو دام ڦهلايان، جو اهو ڪم جميل
کان مرانجام ڪرايان ۽ پاڻ تي به الزام نه ڏرايان.

بيت

السٽي آه جي ڌڪي اي مهڻا ڪا مڙي تن جي،
جلائي دل ڇڏينديي سا صفا ڏو بت برهمن جي.
(ٻيئي ايگزٽ)

پردو ڇهون

مڪان شمشاد

(انٽر ٽمبڪٽو) (جميل اڳي ئي ويٺو آهي)
جميل: مهربان ٽمبڪٽو، جناب شمشاد جن آيا؟
ٽمبڪٽو: جي هان جناب جن اجهو پوسٽ باڪس ۾ بوڪ پوسٽ تي ٿا اچن!
(انٽر شمشاد)
شمشاد: السلام عليڪم، پيارا جميل!
جميل: وعليڪم السلام، دوست اصيل!
شمشاد: شڪر الحمد لله! اڄ هن مسڪين بيتسڪين جي ويرانيءَ کي مبارڪ قدمن سان آباد فرمايو آٿوَ- دل صاف ڪجو، تڪليف معاف ڪجو!
جميل: جناب اعليٰ، تڪليف ڇا، بلڪ تفريح آهي!

شمشاد: اي ٺمبڪتو، ڳائي وڄائي واري طائفه حاضر دربار آهي؟

ٺمبڪتو: حضور، طبلو، سارنگي سڀ ڪجهه تيار آهي، فقط حڪم جو انتظار آهي!

شمشاد: پوءِ دير ڇالاءِ آهي، حڪم ڏجي ٿو، ڳائو شروع ٿئي!

ساز وارا: سلام، سلام، سلام، سلام.

ٺمبڪتو: اڙي ميان لمليٽ خان، اي سوڏاواٽر خان — اڙي اڙي ڪيڏانهن هليا آهيو، جهنگ ۾ گهڙيا آهيو ڇا؟ (ساز واري سان) ڏسجانءِ ميان چيز گهٽو خان مر، ڪن سان ڪن، چپ سان چپ، نڪ سان ملائي خوب چٽائي پڙڪجو، ۽ هن مس راسبري جان جا فل نخرا ۽ چڪرا ڏيکارجو. هان! اگر هي حلوي جي هنڊي، چڪر ڏنڊي ناپاس ٿي ته سمجهو ته اوهان جي ستياناس ٿي!

طوائف: اڙي ميان منڪرمان، تون ڳائڻ وڄائڻ جي باريڪ ڪم مان ڇا ڄاڻين؟

ٺمبڪتو: واه ڙي واه، مس نارنگي اسڪائرا! اگر اتي جو اتي ڪو ديپڪ شيپڪ يا ڪوئي پروو توبهه، بروو، راڳ شروع ڪيان ته هن لڪڙبند خان جي ستياناس ڪري ڇڏيان، ۽ هن طبلچي ڳاسليٽ راءِ کي بلڪل خناس بڻائي ڇڏيان.

سارنگي وارو: اڙي، گهر ۾ گهرائبي هي خانه جنگي!

ٺمبڪتو: اڙي چپ ڪر، ته وڄانءِ نه سارنگي!

طوائف: اڙي ڪارمبهان قرمساق چپ نٿو ڪرين.

اجي استاد، ڏسين ٿو، ڍولڪ هٿي پڙوي جو منهن نٿو پڇين!

شمشاد: اي ٺمڪٺو، هڪ ولائتي وسڪي جي بوتل آڻي ڏي.

ٺمبڪٺو: جناب وسڪي آڻيان يا ڪا ڦسڪي.

شمشاد: ڪمبخت، وسڪي.

ٺمبڪٺو: حاضر، حضور (بوتل آڻي اول پاڻ ٿو چاڙهي)!

شمشاد: اڙي ديوانا هي ڇا ٿو ڪرين؟

ٺمبڪٺو: حضور، بندو نه ڪجهه به نه ٿو ڪري، بندو نه رڳو وسڪي کي گسڪي هٿي، چسڪي ٿو وٺي ڏسي.

ڳائو طوائف: قوالي پيلو:

ڪيو وعدو هو تو جو بيوفا، توکي ياد آ، ڪ نه ياد آ،
هو عاشق تنهنجو دل صفا، توکي ياد آ، ڪ نه ياد آ.
ڪڏهن ناز هو، ڪڏهن پيار هو، ڪڏهن بوسي تي تڪرار هو،
هو وقت وصلت جو ڀلا، توکي ياد آ، ڪ نه ياد آ.
هو ناز نخوت روبرو، هو گلا ملامت ماهرو،
هئي منهنجي وفا ۽ تنهنجي جفا، توکي ياد آ، ڪ نه ياد آ.
هو ناز نخري جو رسڻ، اکڙيون هٿي هرهر کلڻ،
چئو سچ سچڻ نالي خدا، توکي ياد آ، ڪ نه ياد آ.
جنهن تي تنهنجو پيارا ناز هو، جنهن تي تنهنجو رانجهن راز هو،
آءٌ اهو هان "آغا" دل فدا، توکي ياد آ، ڪ نه ياد آ.

بيت

جميل: بهار آئي پري ڏي باد ۽ گلگلون سان پئمانو،
رهي صدها ورهيه ساقي، تنهنجو آباد ميخانو!

بيت

شمشاد: مئي عيش جو جام هي نوش ڪر،
غم دين و دنيا فراموش ڪر.
دور شراب هلي ڏو..............

ٺمبڪنو: اڙي گهوڙا سچ هي رنڊيون ته نه آهن، پر ڪي وڏيون مشٽنڊيون حلوي جون هنڊيون آهن، هٿ ته سونيون جهرڪيون نخرن سان ٿيون ڦاسائين، پر خبر ناهي ته قيامت ۾ به بهشت جي دربانن سان الائي ڪهڙي رمز رلائي پاڻ واسطي جنت جون دريون کولائينديون.

جميل: (نشي ۾) اڙي مان ته مران ٿو.

ٺمبڪنو: جناب هروڀرو مرڻو اٿو ته مهرباني ڪري گهر وڃي مرو، ستان هتي گند ڪيو.

شمشاد: (نشي ۾) بس بس.
هئي هئي منهنجو دماغ پريشان ٿي ويو،
وحشت جي لاءِ منهنجي نئون سامان ٿي ويو.

ٺمبڪنو: اڙي هي ڪا رنڊي آهي يا رنڊو مهربان، يا ڪا رنڊين جي آهي امان جان، اهڙو ڳانو ڳايائين جو آقا صاحب جو دماغ پريشان ڪيائين.

ساز وارا: جناب عالي اسان کي پئسا ته ڏيو.

ٺمبڪنو: اڙي پئسا وري ڇاجا، چلتي ڦرتي نظر آئو لنڊي لنڊي هوا کائو، اجائي ڪٽرمٽر نه مچايو.

ساز وارا: اها ته اسان کي اڳئي خبر هئي ته هتي پئسن تي ضرور ڳڙٻڙ ٿيندي.

ٺمبڪنو: اڙي تون ته ڏاڍي جو به ڏاڏو، ملان

دو پيازي جو به قبله گاه ٿو ڏسجين، هيءَ رنڊي آهي يا ڪا ڦاڏڪ جي جهنڊي آهي، جو ڳاڻڻ سان اسان جي آقا صاحب جي دماغ ۾ گڙٻڙ وجهي ڇڏ ڍائين. هان، ڀلا هي هڪ ۽ ٻه درجن لعل ڇاپ سگريٽن جا انعام اٿو.

ساز وارا: اڙي رکي هيءَ رقم!

ٽمبڪنو: اڙي اسان جا وڪيل ته انهيءَ کان به ٿوريءَ رقم تي راضي ٿيو وڃن، تون وري آڪڙ پيو ڪرين، مفت جا شراب قاضي کي به حلال هي، نڪرو نڪرو، ماڻهي بانس کئي اٿو.

(ساز وارا ايگزٽ)

ٽمبڪنو: (شمشاد ۽ جميل کي اٿاري ٿو) اڙي سيد سوٽي شاه، پٽ بيبي جمني، ذرا هينئر ته سجاڳ ٿي. اڙي ميان عبدالڦوڙات خان، ولد مس براندي، ڪوکهر گهات به اٿئي يا نه (جواب ندارد).

اڙي چاچا چلم خان خاص الخاص، تنهنجي ستياناس ۽ اي مسٽر ڊبليو آر بيڙو غرق (جواب ندارد).

(وسلا ٿو ڦولهي) خير، يار اسان جو ڪم ڪم سان. شڪر ٿيو، ڪجهه پنڪ پڳڙا ته نڪتا؛ گهر ۾ بيبي به مانهين جي اٽي وانگر ڦوڪي ويٺي هوندي، مگر خدايا هنن پراڻي اسپتال جي مڙدن کي ڪيڏانهن ڪيان، هينئر ڪا ڪچري سچري جي گاڏي ميونسپل کان ڪرائي تي آڻي هنن مڙدن کي گهرن ڏانهن پارسل ڪيان ته جند آزاد ٿئي.

(شمشاد ۽ جميل بيهوش پيا آهن، ٽمبڪنو ايگزٽ)

(پردو لهي ٿو.)

پردو ستون

تمبکنو جو مکان

(روپ ڪونسيو)

* دم دم ويٺي پنهنجي پيا کي سنڀاريان،
پيا کي سنڀاريان، پنهنجي سنيان کي سنڀاريان.
جي ڪوئي پيا جو پيام اچي ته،
خط کڻي مان پنهنجي نيڻان سان لڳايان.
پيا پنهنجي تي هي واري وڃان مان،
جوين مان پنهنجو، پنهنجي سنيان لاءِ سنواريان.
جي منهنجي پيا کي پياس لڳي ته،
سوڏا برانڊي پنهنجي پيا کي پياريان.
سير لاءِ سنيان منهنجو خيال ڪري ته،
موٽر ۾ چاڙهي پنهنجي پيا کي گهمايان.
پاس پيا جي، منهنجي اچي اي "آغا"،
نيڻان ۾ پنهنجي ماڙ ته پيا کي وهاريان.

زباني دلربا: هاءِ، عجب قسمت ڪوٽي، گهر ۾ نه پاڻي نه روٽي! هن مئي چڪلي چوڙي، رسالي جي گهوڙي جي پڙ پيس، ماءُ بيءُ کان به ويس، آءُ اهڙي گل و گلزار- هي

دلربا:

* طرز: "جوئي دم ديکو ميري پيا کو مَلا نا."

مئو مردود بدشڪل، بدڪردار، بي همت، بيڪار، هن ڪان تہ منهنجو يار وفادار هزار بار بهتر آهي. هينئر ڪا اهڙي تدبير ويڙهايان، جو هن موذي مردود ڪان طلاق وٺي، پياري وفادار سان نڪاح پڙهايان ۽ پوءِ خوب ويٺي مزا آڏايان. (در تي ٺڪ ٺڪ جو آواز)

دلربا: ڪير، ڪير؟

آواز: تنهنجو يار وفادار.

دلربا: هي ڪير پيارو وفادار—آيس آيس، پيارا اچها آيس، هي هي مان وڃان، جلدي وڃان. (دلربا ايگزٽ)

(انٽر وفادار ۽ دلربا)

گانو دلربا

مون واري، بلهاري جاني يوسف ثاني، تون ڪنعاني،
دلبر جاني ها.
شان تنهنجو لاٿان جاناِ، نين تنهنجا، مرجان جانا،
موهيو مسي تنهنجي پان جانا، دلبروا.
جاني جيءَ نہ جلايو، ذرا نيڻان تہ ملايو،
اي، اي، اي، اي—مون واري..........

دلربا: ڪيئن پيارا، مزاج ڏانهن تہ عافيت آهي؟
وفادار: پڌايانءِ ڪنهن طرح اوقات گذري ٿي،
بيقراري آه و زاري ۾ دن رات گذري ٿي.
دلربا: منهنجي بہ پيارا ساڳي ريت اوقات گذري ٿي،
انتظاري ۽ خواري ۾ دن رات گذري ٿي،

طرز: "دن رتيان نا چيڙو سنيان چاندو بنيان......"

مگرجي تنهنجو ڪوئي مونس و غمخوار ڪونہ آ،
تہ منهنجي تصوير تو ڪڏائي چو نہ آ.
وفادار: غيرن وٽو جو بوسو تو کان پياري جان آ،
تنهن لاءِ تصوير تنهنجي مون ڪڏائي ڪانہ آ،
خير، مگر پياري مون کي ڪيستائين جوان وعدن ۾ رکندين؟.
دلربا: پيارا منهنجو ڪو جولو واعدو ڪونہ آهي، مگر افسوس جو هي ڪمبخت منهنجو پيڇو نٿو ڇڏي.
وفادار: هي رڳو بهانو آهي.
دلربا: نہ نہ. هينئر نزديڪ زمانو آهي، ليڪن هينئر البت دير ٿي وئي آهي، اوهان وڃو تہ چڱو، متان منهنجو خاوند نہ اچي وڃي ۽ پوءِ قيامت نہ مچي وڃي.
وفادار: بيشڪ اچڻ ڏينس، آلو جو ساھ ڪڍي ڇڏيان.
دلربا: سائين، وڃو زياده شيخي نہ ڏيکاريو، خدانخواستہ جي هو اچي ويو تہ ميان صاحب جن جو پيچ ڍلو ٿي هوندو.
وفادار: واه واه، اسان کي ڪو اهڙو ٿهڙو سمجهيو اٿئي ڇا، هن وقت رستم ڇا، اگر شير نر مقابلي لاءِ اچي تہ مجال اٿس جو منهنجي چنبي کان رهائي پائي جان ڇڏائي.
(دروازي تي ٺڪ ٺڪ جو آواز)
(وفادار جو خوف کان ڏڪڻ)
دلربا: (وفادار سان) اڙي ميان ڏڪو چو ٿا، بهادريءَ جو نالو وڃايو ٿا، پاڻ لڄايو ٿا.
وفادار: اڙي ڏڪان ڪٿي ٿو، ذرا سردي لڳي وئي آهي، ٿوري بہ، البت اجي زور پريو آهي.

آواز: اي ڪمبخت، دروازو کول!

وفادار: (آهستي) اڙي خدا جي نالي وفادار کي ته نه رول، پچا وفادار هيٺئر ته ٻورو ٿي وئين، وفادار، اڙي، گهوڙا ڙي، پياري کو وارو ڪجانء.

دلربا: (اشارو ونگ جو) هوڏانهن وڃي لڪي پؤ.

(انٽر ٿمبڪنو)

ٿمبڪنو: پياري جڏهن مون ٻاهران آواز ڏنو، تڏهن اها گهر ۾ گڙمڙ ڇاجي لڳي پيئي هئي؟

دلربا: ڏس ميان، جڏهن تون مونکي اڪيلو ڇڏي ويندو آهين، تڏهن هو پيارو وفادار هنديوال مون وٽ ايندو آهي.

ٿمبڪنو: اڙي هو بغير موڪل جي منهنجي گهر ۾ اچڻ وارو ڪير!

دلربا: هو اوهان سان ڏورو ٿي آيو هو، هن کي ته مون سڏايو هو.

ٿمبڪنو: تو سڏايو هو، ڀلا سڏائڻ جو سبب؟

دلربا: ڇا چوان ميان، جڏهن تون هليو ٿو وڃين، تڏهن دن رين بي چين ٿي رهان.

ٿمبڪنو: اڙي چين نٿو اچي ته پرائي مرد کي گهر ۾ سڏائين ٿي، تنهنجي ستياناس ٿئي!

دلربا: پر تون ڳولين ڪنهن کي ٿو، هو ته ديوار ٽپي ڀڄي ويو.

ٿمبڪنو: ديوار ٽپي ڀڄي ويو، ڇا هو ڪوئي جانور هيو.

دلربا: تڏهن ڇا هيو — هو ته پاڻ وارو ڪتو هيو، جو تو تنهن ڏينهن آندو هو.

ٽمبڪٽو: پاڻ وارو ڪتو هيو. سچ پچ!

دلربا: سچ پچ.

ٽمبڪٽو: ڇگو، ڀلا هو ڪتو ڀ پيرو هيو يا چؤ پيرو؟

دلربا: ڇڏيو ميان، اوهان وري خواه مخواه مون کي ڪپايو ٿا. (وفادار جي وسريل پادر تي ٽمبڪٽو جي نظر پوڻ، ۽ ڪڻڻ.)

دلربا: اهو هٿ ۾ ڇا اٿو؟

ٽمبڪٽو: اهو ته سان پاڻ پڇي رهيو آهيان (جتي ڏيکاري)، ته هي ڇا آهي؟

دلربا: آون، هون — اها مون کي پسند ڪين آهي — مون کي ولائتي وارنس جو بوٽ گهرائي ڏي.

ٽمبڪٽو: اڙي ولائتي بوٽ جي ٻچڙي، آهو ته پوءِ پائنجانءِ، اول هي ته ٻڌاءِ ته هيءَ ڪٿان آيو؟

دلربا: نه نه، مان اهڙي جتي ڪڏهن نه پايان.

ٽمبڪٽو: اهڙي جتي نه پائيندينءَ تڏهن، ڪهڙي پائيندينءَ.

دلربا: مون کي ولائتي وارنس جو بوٽ گهرائي ڏي.

ٽمبڪٽو: اڙي ڪمبخت، خانو خراب ٿيئي، آهوته پوءِ پائج — اول هي ته ٻڌاءِ ته هيءَ جتي ڪنهن جي آهي.

دلربا: تون اهڙو غصي ٿو ٿئين ته وڃ، مان نه ٿي ٻڌايان.

ٺمبڪٿو: پلا تون نه ٿي ٻڌائين ته اڄهو مان هن کي پاڻ ٿو ڳولهي لهان.

دلربا: ميان توهان ڪهڙا نه پالا پولا نادان آهيو، جو ايتري ۾ بدگمان آهيو، هي جتي ته منهنجي پياري وفادار هنديوال جي آهي.

ٺمبڪٿو: پياري هنديوال جي آهي، ڇا ڪتو به ڪڏهن جتي پائيندو آهي؟

دلربا: منهنجا سائين، تون سمجهين نه ٿو.

ٺمبڪٿو: ته پلا سمجهاءِ.

دلربا: هو مون وٽ اڄ آيو هو، ۽ جتي پاڙ يسريءَ جي چڪ ۾ ڪٽي آيو هو، اوهان جي دروازي تي ٺڪ ٺڪ ٻڌي، گهبراهٽ ۾ جتي ڇڏي پڄي ويو.

ٺمبڪٿو: هان هان، هوندو هوندو هوندو، هو ته هميشه مون کان ٿهندو آهي.

دلربا: ليڪن ميان تو ڪا ٻي ڳالهه ٻڌي آهي.

ٺمبڪٿو: اها وري ڪهڙي!

دلربا: هوءَ اسان جي پاڙي ۾ ڏوهڻ رهندي آهي نه.

ٺميڪٿو: هان هان، هوءَ گهسيٽي جي ٻيٻي جي امان جي پڦي جي ماسي، مائي ذاسپاتي خاص الخاص!

دلربا: اُن جي ستيا ٿي ناس، هن پنهنجي خاوند کان لڪ چوري پنهنجو يار گهر ۾ سڏايو.

ٺمبڪٿو: يار گهر ۾ سڏايو — ڇا ڪوئي هن جو خاوند الو جو پٺو هو، جو هن جي يار کي ڪين پڪڙيائين.

دلربا: بيشڪ هو سچ پچ گڏه، جو ڪودڙو هو.

تمبڪتو: هان هوندو، ڇگو پوءِ ڇا ٿيو؟
دلربا: هن ڪي پنهنجن دوستن گهڻو سمجهايو، مگر هن هن نٿي مڃيو- پنهنجي بيبيءَ کي نهايت نيڪ ٿي سمجهائين.
تمبڪتو: ڪوئي وڏو نامرد هيو.
دلربا: هوءَ پنهنجي يار سان محبت جون ڳالهيون ڪري رهي هئي ته ايتري ۾، مئو ان جو خاوند به اچي ويو.
تمبڪتو: واه واه، تڏهن ته آن بدڪار عورت دل تي موچڙا کاڌا هوندا.
دلربا: نه نه، هن عورت آتي به چالاڪي ڪري ڏيکاري.
تمبڪتو: چالاڪي ڪري ڏيکاري، اهو وري ڪيئن؟
دلربا: هن پنهنجي خاوند جي منهن تي هيٺن ڪپڙو ڪٽي وڌو، پوءِ يار کي چيائين ته نڪري وڃ.
(تمبڪتو جي منهن تي ڪپڙو ٿي وجهي، وفادار هليو ٿو وڃي).
تمبڪتو: ڇگو پلا پوءِ ڇا ٿيو؟
دلربا: پوءِ، هن جو يار نڪري ويو.
تمبڪتو: هن احمق پنهنجي منهن تي ڪپڙو ڇو وجهڻ ڏنو ۽ چپ ڪري ڇو ويهي رهيو، ڪوئي وڏو آلو جو پٽو هيو. جيڪڏهن مان هجان ها ته انهيءَ عورت جو نڪ ۽ چوٽيي ڪپي ڇڏيان ها ۽ سندس يار کي سر نهه، جيڏا داڻا ڪري ڇڏيان ها- ڏسجانءِ پياري، متان تون به ائين ڪرين.
دلربا: ميان خدا نه ڪري، منهنجي ته ميان ڳالهه، پٽڻ سان ڇاتي تي ڏڪي!

ٽمبڪٽو: خدا شل منهنجي بيبيءَ کي منهنجي سر تي سلامت رکي؛ اسان جي جوڙي کي ڏسي لوڪ سڙي پڇي پڇي ٿو، جڏهن کو عيب هن نيڪ ڪار ۾ نٿا ڏسن، تڏهن ناحق هن کي بدڪار ٿا سڏن. پلا اهڙو ڀتين مون کي ڪٿي ڏوڙتي؟ منهنجي بيبيءَ ڪا اهڙي تهڙي آهي ڇا. الله الله ڪيو! هيءَ ته هزارن ۾ هڪڙي آهي مهربان، زال ته ناهي زالن جي آهي امان جان، خدا شل منهنجي بيبيءَ کي منهنجي سر تي سلامت رکي، ڪيئن پياري دلربا؟

دلربا: بيشڪ منهنجا پيارا دل صفا (تسبيح تي ڦيرائي).

ٽمبڪٽو: پياري هي ڇا تي پئي ڪرين؟

دلربا: ميان، مان اوهان کي ياد ٿي ڪيان، پيارا طبع ڏانهن ته خير آهي.

ٽمبڪٽو: اڙي خير وري ڪهڙو آهي، هن ڪمبخت شمشاد جي نوڪريءَ ته نڪ ۾ دم ڪري ڇڏيو آهي.

دلربا: آخر ڪهڙي ڳالهه آهي؟

ٽمبڪٽو: اي بيبي، هي شمشاد خناس، ستياناس، مان هن کي وڏو عقلمند سمجهندو هوس، مگر اڄ معلوم ٿيو ته وڏو احمق آلو جو پٽو آهي. هي ٻجر ٻٽو، مهلقا جي نالي تي ٿيو آهي لٽو، مگر هو ته کيس ڇاڻي نڪتو، تڏهن بہ هي ٽٽو، ميان ڇرٻٽو، ڪٿي ٿو رهي. هن ڏندي ڏوتي، ڀنگ جي سوتي، عقل جي موتي کي مهلقا جي عشق وڏو احمق، عقل جو سالو، صفا بي تالو ٻڻائي ڇڏيو آهي. جناب جن جو مزاج مبارڪ ته حضرت عشق جي گرما گرم آتش کان ريلوي انجڻ جي ڦيٽي وانگر چڪرن

تي چڪر ڀيو هٽي، ڪابہ ڳالهہ هن ڀوڪ ڀاڙيل کي نٿي وڻي؛ سچ آهي تہ امير جي عقل ۾ سنهان سنهان چير ڏين ٿا، جيترو آدمي موٽو، اوترو عقل جو ڏئي ڏو ڇوٽو.

دلربا: اي بيوقوف ٽمبڪٽو، تون ڪو ٻڪرو آهين يا گهٽو.

ٽمبڪٽو: ڇو ڇو بيگم! منهنجي نالي سان تنهنجو ڪهڙو ڪم؟

دلربا: اي ميان! تنهنجي ڏاڙهيءَ ۾ ڪينئان، هن غريب جي گلي ۾ حضرت عشق جو جنجال آهي؛ هن جو ڇٽڻ محال آهي، هو لاچار آهي، جان کان بيزار آهي، ٻڌو ڪين اٿئي:

آن ڪہ شيران را کند روبها مزاج،
احتياج و احتياج و احتياج و احتياج.

ٽمبڪٽو: خير، بيبي مان بہ دلالي جي اسڪول، نمبر ٽو (٢) جو فس ڪلاس شاگرد آهيان، تنهنجي حڪم موجب وڃان ٿو ۽ وڃا ڪٽي جو انجام سر انجام ڪيان ٿو، يعني حرص جي گهوڙي کي بيوقوفيءَ جو لغام لڳائي، ميدان حماقت ۾ ڊوڙايان ٿو، قسمت کي هوا ۾ اڏايان ٿو. هيئنر جلد هن نونهال، نازڪ خيال، گل اندام مهلقا وٽ ويندس. ڪنهن عجز عاجزي يا فريب فتني بازي ۾ آڻي، هن کي پنهنجي آقا سان ملائيندس؛ پوءِ ساري عمر ويٺو هن پاڳل شمشاد جو مال لٽائيندس.

دلربا: ميان مون کي بہ ولائتي وارنس جو بوٽ گهرائي ڏج.

تمبڪنو: هان هان پياري، توکان سواءِ منهنجو وري ٻيو دنيا ۾ ڪير آهي ۽ ماءُ آهين تہ تون، ڀيڻ آهين تہ تون، ڌيءَ آهين تہ تون ۽ جي زال آهين تہ تون.

دلربا: پيارا منهنجو وري ڪو ٻيو والي وارث آهي، پيءُ آهين تہ تون، ڀاءُ آهين تہ تون، پٽ آهين تہ تون، ۽ جي خاوند آهين تہ تون.

گائو—(دلربا ۽ تمبڪنو)

تمبڪنو: منٺار پرين، دلدار پرين، ڪر ناز نہ اي دل جاني.
دلربا: جند جان ڪيان، قربان ميان، اي جاني، يوسف ثاني.
تمبڪنو: آ صورت منهنجي ڪاري.
دلربا: گل ناري.
تمبڪنو: آ گلي سان لڳ تون پياري.
دلربا: مون واري.
تمبڪنو: منٺار پرين، دلدار پرين، ڪر ناز نہ اي دل جاني.
تمبڪنو: ڏي بوسو هڪڙو جانا.
دلربا: ڇڏ طعنا.
تمبڪنو: ڇڏ جولا بهانا.
دلربا: ڇڏ طعنا.
تمبڪنو: منٺار پرين، دلدار پرين، ڪر ناز نہ اي دل جاني.

طرز: ”دي رنگ پينگ ڪا لوڏا“

پردو اٺون

مڪان شمشاد

شمشاد: (سجاڳ ٿي) اي ٽمٻڪڻو، اڄا ڏينهن آهي يا رات آهي؛ خدايا هيءَ ته پرهه ڦٽي پرڀات آهي.

جميل: (سجاڳ ٿي) خدايا هيءَ جاءِ ته پياري دوست شمشاد واري آهي، جتي مون ساري رات گذاري آهي.

شمشاد: اي دوست فڪر نه آهي، هي اوهان جو مڪان آهي، هي جان قربان آهي، بندي کي هر وقت مددگار ڄاڻ، حال زار، بلڪ جان نثار ڄاڻ.

جميل: تحقيق دوست، اوهان کان سواءِ دنيا ۾ ٻيو ڪوئي نه دوست خويش اٿم، مگر هڪڙو مشڪل درپيش اٿم، بعد اها آرزو اٿم، جو شادي خانه آباديءَ جو ڪو بندوبست ڪري خانو آباد ڪيان، هن تنها زندگانيءَ کي خيرباد چوان، اهو خيال آهي، ليڪن بغير پئسي اهو خيال پورو ٿيڻ محال آهي، جنهنڪري البت دل اداس آهي.

شمشاد: (علحدو) فڪر نه ڪر، اڄهو اوهان جي ستياناس ٿئي ٿي.

شمشاد: (جميل مان) خدا ڪري اها خدمت بندي کان سري، ته بندي جي منهن ۾ به آب و ري، دل ٺري.

گانو

شمشاد:

* هر حال ۾ اي يار، تنهنجو مددگار هان،
قربان جان و دل سان، تنهنجو غمگسار هان.
مشڪل ۾ مدد جنهن نه ڪئي، تنهن کي نه دوست چؤ،
توتان ته مگر جان من، آءٌ جان نثار هان.
با صدق جان و دل، ته آءٌ اي دوست دلنواز،
همراه هم رفيق تنهنجو، حال زاز هان.
مون کي نه دغا دل ۾ آهي، صاف دل هان آءٌ،
والله يار "آغا"، آءٌ يارن جو يار هان.

گانو

اي دلنواز دوست، تنهنجو تابعدار هان،
توتي آءٌ جان و دل سان، فدا ۽ نثار هان.
مشڪل ۾ مدد منهنجي، سگهو بهر خدا ڪر،
اڄ گردش ايام کان، آءٌ بيقرار هان.
بي چين دل کي چين، دنيا ۾ نٿو ملي،
لالا جي طرح غم کان دل داغدار هان.
راحت ۾ هان شريڪ، رهان رنج ۾ بي يار،
آءٌ هر طرح سان اي "آغا" خدمتگذار هان.

جميل: مون تي ڪو ڪري لطف؛ مون کي خريد ڪر، هن قفل آرزو سندي ڪليد ڪر، اي يار غمگسار دنيا ۾ توکان سواءِ ٻيو عزيز ڪونهي.

---

* طرز — "امروز ديگرم بفراقي تو شام شد".

جميل: (طرز ساڳي)

شمشاد: شبڪ غربت کي ڪو قريب ڪونهي، مگر هاءِ هن وقت هڪ نئين ڳالھ، دل ۾ ياد تي اچي، جنهن ڪان دل اندر ۾ تي پچي.

جميل: جناب عالي ڇا ڪا اهڙي ڳالھ، لادوا آهي، جا بندي کي ٻڌائڻ ناروا آهي؟

شمشاد: خير انهيءَ ۾ ڪو سبب آهي.

جميل: مون کي عجب آهي، اهو ڪهڙو سبب آهي، ظاهر ڪرڻ اوهان تي واجب آهي.

شمشاد: خوب اي مرغوب، ليڪن توکي چوندي خوف ڏو ٿئي.

جميل: البت منهنجي دل کي به ضعف ڏو ٿئي، مگر بي تڪلف بيان ڪر.

شمشاد: پلا ڏرا هيڏانهن ڌيان ڪر، اي پيارا جميل، دوست اصيل، افسوس صد هزار افسوس، جو هو موذي ممتاز بدذات، هن جي اوقات تي لعنت، هن جي خاندان تي لعنت. هاءِ، آف! غضب غضب......!

جميل: ڇا، ممتاز!

شمشاد: هان هان، بدڪار، مڪار، ممتاز.

جميل: آخر حقيقت ساري.

شمشاد: عياري مڪاري بدڪاري، آف، افسوس، هاءِ، هو بدذات تنهنجي پياري همشيره جي پاڪدامن کي داغ ڏيڻ لاءِ تيار ۽ توکي خواب غفلت جو خمار، حيف صد حيف.

جميل: هاءِ-هاءِ، خدايا آءٌ ڇا ٻڌي رهيو آهيان، آءٌ خواب ۾ آهيان يا بيدار آهيان؛ خون هن بدڪار جو جيسين نہ آءٌ سرڪي پيان، خاڪ اهڙي زندگيءَ تي جو دنيا ۾ آءٌ جيان. اي خيرخواه، والا جاه هينئر ڪهڙي مصلحت آهي؟

شمشاد: مصلحت وري ڪهڙي آهي، اها صاف اوهان جي غفلت آهي، اهڙي بدڪاري جي سزا موت آهي!

جميل: بيشڪ موت آهي، ليڪن ڪنهن جو؟

شمشاد: جنهن جو سمجهين، تنهن جو! گرچ ممتاز بہ قصوروار آهي، ليڪن درحقيقت تنهنجي ڀيڻ بدڪار آهي، تنهنڪري نيڪ صلاح اها آهي، تہ انهيءَ بدچلن عورت جو خون ڪري، ممتاز بدذات جي گهر ۾ اڇلائي، ۽ هن مڪار بدڪار کي گرفتار ڪرائجي. انهيءَ ريت اهو ڪم سرانجام ٿيندو تہ ڏوتي الزام ڪونہ ايندو؛ اوهان جي خاندان تان اهو دائمي بديءَ جو داغ لهندو.

جميل: ڇا، خون، خون! پنهنجي پياري همشيره جو خون، آف! اهو ڪهڙو باغبان هوندو، جو پنهنجي نئين گلستان کي بادِ بهار کان اڳ پنهنجن هٿن سان برباد ڪندو، پاڻ کي ناشاد ڪندو، اهڙو بيداد ڪندو، آهو ڪهڙو انسان آهي؛ جو پنهنجي نازڪ گل اندام ڀيڻ جي خون ۾ پنهنجي دامن تر ڪرڻ لاءِ تيار ٿئي ۽ حشر ۾ شرمسار ٿئي، هن گلشن نونهال جو ناحق خون ڪري صفحهٔ تاريخ تي نالو آشڪار ڪيان، پاڻ کي رسوا سر بازار ڪيان، آ-ها، زمانو ڇا چوندو!

شمشاد: زمانو اهڙيءَ غيرت تي آفرين چوندو.

جميل: هرگز نه.

شمشاد: آف! غضب، غضب؛ اي جميل، پنهنجي خدا داد غيرت جو اهو حق ادا ڪرين ٿو؟

جميل: شمشاد، مون کي شرمندو پيش خدا ڪرين ٿو.

شمشاد: اي بي همت، تون هڪ بد ڪار بد چلن عورت جي خون کان ڊڄين ٿو.

جميل: خون کان نٿو ڊڄان؛ مگر هن جي پيدا ڪرڻ واري کان ڊڄان ٿو.

شمشاد: اي دوست، اوهان جي والد بزرگوار جو مون تي احسان آهي، احسان نه مجڻ منصفيءَ کان دور آهي، تنهنڪري مون کي ضرور آهي ته اي نيڪنام، صبح شام توکي نيڪ صلاح ڏيان، تنهن لاءِ مان توکي بار بار ٿو چوان، ته جي اهو ڪم سرانجام ڪندين (يعني پنهنجي پيءُ جو ڪم تمام ڪندين) ته تنهنجي شاديءَ جو سارو بار جميل مون تي آ، هر حال ۾ هي بندو تنهنجو مددگار آ، توکي ضرور شادي ڪرائيندس ۽ پنهنجي ساريءَ زر ۽ جواهرات جو مالڪ بڻائيندس.

(تمبڪٽو کي سڏڻ) اي تمبڪٽو جلد وڃ، خزاني مان مهرن جون ٿيلهيون ڪڍائي اچ.

تمبڪٽو: حاضر حضور، (علحدو) ٽڪرن جون ٿيلهيون چئو ته گهڻيون، باقي پيو ته خزاني ۾ الله جو نالو آهي.

(تمبڪٽو ايگزٽ — انٽر — ٿيلهين سميت)

جميل: (علحدو) جي زر ٿو ڏسان ته پنهنجي پياري ڀيڻ جي خون ۾ هٿ رنگڻ واسطي تيار ٿيو ٿيان، جي وري هن ماءُ ڄائي ڀيڻ جي سچي الفت، نماڻيون نگاهون ۽ دمبدم واريون دعائون ياد ٿيون اچن، ته دلخراش، ڪليجو پاش پاش ٿو ٿئي، هي سمورو زر ۽ مال هٿان ٿو وڃي، مگر خير فڪر ناهي، مون کي پيسو وڏ ڏيک پيارو آهي، پيسي سان زماني جو گذارو آهي، هي وجه، هٿان نه وڃائيندس، نه ته پوءِ مفت پڇتائيندس، (شمشاد سان) اي دوست، بيشڪ اهو ڪم سرانجام ڪندس، پنهنجي ڀيڻ ڀاڻ قتلام ڪندس، هينئر دير اجائي آهي؛ اها قسمت آزمائي آهي.

(پيسا گهرڻ)

شمشاد: شاباش اي نيڪنام شاباش، غيرت انهيءَ کي چئجي.

ٿمبڪنو: (علحدو) بيشڪ انهيءَ کي چئجي ٻيڙا ٻڌگيا دم ٻهاول حق اقبال چٽ عاقبت جو خير.

شمشاد: مگر اي دوست، مون کي يقين ڪامل آهي، ته هي ڪم مشڪل آهي، توکان هرگز سرانجام نه ٿيندو، هي انجام اِنت خام ويندو.

جميل: آ—ها، سر وڃي مگر سودو نه وڃي.

شمشاد: جي وڃي؟

جميل: ته خدا اُن جو خانو ڏيجي.

شمشاد: ڇا، اوهان کان هي دل آزاري ٿي سگهندي؟

جميل: ڇا، تڏهن هي شرمساري ٿي سگهندي؟

(پيسا وٺي ايگزٽ)

شمشاد: يارو فريب اهڙو مون کي ياد اچي ويو،
خود پاڻ پنهنجي دام ۾ صياد اچي ويو.

ٺمبڪنو: جناب عالي، اسان سان ته ڪجهه ڇڻ ڇاڻ فرمايو، همت ته سيڪجهه ڪرو، پر ٺمبڪنو کي ڏبڻ مهل ٽيڻڙ پرو، نه ته هينئر وچي ٿو پوليس کي سڏي اچان.

شمشاد: صبر، صبر، اي بيوقوف، هيءُ تنهنجي خدمت گذاري آهي، اسان جو نگهبان خداوند باري آهي.

(پيسا ڏيئي ايگزٽ)

ٺمبڪنو: (اڪيلو) اي ڪمبخت ظالم جميل، تون رڳو چئن پئسن جي لالچ تي پنهنجي جگر جي ٻند جي مٺي خون جو پياسو ٿي رهيو آهين، ڇا هي دولت تو سان قبر ڏانهن ساڻ هلندي يا قيامت ۾ ڇڏائيندي، تون هن پيسي سان پنهنجي پليد پيٽ کي ڪيترا ڏينهن پاليندين؟ رڳو چند روز جي عيش عشرت واسطي ساري زماني جي لعنت کٽي رهيو آهين، نه رڳو انسان، پر آسمان به توتي لعنت ڪري رهيو آهي، هن انڌاري رات جي شبنم شاهدي ٿي ڏئي، ته هي ماتمي لباس ۾ ملبوس آسمان به هن بيخبر معصوم جي بيڪسي حال تي رت روئي رهيو آهي. اي يارو سچ دنيا جو خون سفيد ٿي ويو. هاءِ، افسوس!

گانو ڻمڪڻو:

* ڏسو مڪاري، دنيا ساري پيسي جي،
الفت محبت مٽي، ياري پيسي جي،
مادر پدر ڀائي برادر، دختر اختر پيسي جي،
آ چوڌاري مارا ماري پيسي جي،
عزت حرمت سڀ آ شفقت پيسي جي،
سهرو سالو جوء پياري پيسي جي.
(ايگزٽ)

پردو نائون

رستو

گانو ممتاز:

* دين ۽ ايمان اسان پنهنجو ٿا ڇاڏون يار کي،
صاف پوڄن پرت وارا دوست جي ديوار کي.
برهمن بت خاني ۾، ڪعبي مسلمان ٿا وڃن،
ڇا غرض تن سان، اسان سجدو ڪيو دلدار کي.
خواهش جنت جي نه دل کي طلب حورن جي نه آ؛
ٿا سڪون شب و روز يارو، يار جي ديدار کي.

---

* طرز: "عالم ۾ هے خوبي ساري پيسي کي."

* روپ: "سهٽي، پيلو، پهاڙي سورٺ"

عشق جي بيمار جي دارون نہ آ نادان طبيب،
ديد دلبر جي آ، اڪسير هن آزار کي.
وه شراب ارغواني ڪان تہ ”آغا“ هي ملي،
سرخماري آه هن ميخان جي ميخوار کي.

ممتاز: مرغ دل هي آه و زاري عشق ۾ ناهي روا،
هن قفس جي قيدين جي درد غم آهي غذا.

اي دل نادان ذرا هوشيار ٿي، خبردار ٿي. دشمن ڏنهنجن تمنائن تي خنجر وهائڻ لاءِ تيار آهي، مگر توکي اڃا خواب غفلت جو خمار آهي — خير تنهنجو مددگار پروردگار آهي، اي علام الغيب، بيعيب. توکي اسان جو سارو احوال عيان آهي، تنهنجي اڳيان ڪهڙو بيان آهي. اي هر انس و جان جا مالڪ، ممتاز جي جان جا خالق، گرچہ زمانو در پي آزار آهي، ليڪن تنهنجو ڪرم درڪار آهي. در و ديوار کان اڄ ٿي اچي حسرت جي صدا، ڪجھہ اشارن سان خدايا تو چوي مون کي قضا. خير هينئر پنهنجي يار وفادار غمخوار جاني سان ملڻ ضروري آهي، دل کي بيقراري ۽ رنجوري آهي.

صنم جي ياد ۾ اي دل بسر شام و سحر ڪر تون،
زماني تي عيان پنهنجي محبت جو اثر ڪر تون.

گائو ممتاز:

*موسيٰ جي طرح طالب ديدار هان مثا،
حسرت زده ليڪن پس ديوار هان مثا.

* طرز: ”دل ليڪي ستم ڪرتي هو، ڪجھہ ڏيان نهين هي“

ڏني نقد هي دل بر سر بازار محبت،
آءٌ ناز جو خوبي جو خريدار هان مٺا:
تنهنجيءَ دم کان دل کي منهنجي ڪجهه قرار آءِ،
ورنه زندگي کان مان بيزار هان مٺا:
اي جان من مان عشق ۾ تنهنجي نه قسم آءِ،
بدنام ٿيو برسر بازار هان مٺا:
تون آتش فرقت ۾ جلائج نه "آغا" کي،
بلبل جي طرح عاشق بيمار هان مٺا:
(ايگزٽ)

پردو ڏهون
(مڪان مهلقا)

گانو سهيليون:

بخشيو ڪنهين کي حق نه هي حسن و جمال آ،
ديدار نه جهان ۾ ٿيو اهڙو مثال آ:
اکين جي اکيان نازنين نرگس آ حيا ۾،
اي جان شرمسار اکيان تو غزال آ.
هي ابروئي حضور جا هن عڪس جلوه گر،
آتريو هي آسمان کان زمين تي هلال آ.
بلبل ۾ ڪيڪ مان ڏيڻ نسبت نه خطا آ،
تن ۾ اهڙي "آغا" ڪٿي ٻول چال آ.
(مهلقا جو خواب مان بيدار ٿيڻ)

مهلقا : خدا يا هي خواب آهي، يا عالم بيداري آهي،
جان حيران، دل کي بيقراری آهي ۔

ڳانو مهلقا :

افسوس ڪيو خواب پريشان يا الله،
گهبرائي ٿي قالب ۾ منهنجي جان يا الله!
همراه هو جميل عجب ماجرا ڏٺم،
هڪ دشت ڏٺم خواب ۾ ويران يا الله!
لبريز جام خون جو تنهنجي ته دست هو،
گويا ڪيائين پورو ٻي ارمان يا الله ۔
گردن تي سيف منهنجي برادر ٿي وهائي،
بلبل جي مثل جنهن تي آءٌ قربان يا الله!
هي پيد منهنجي ڏيان ۾ آيو نه اي "آغا"،
تعبير خواب ڪين آ، آسان يا الله!

ڳائو سهيليون:

اي بانو اسان جي پياري، نه ڪر آه و زاري۔
نه ڪر خواب جو فڪر هرگز، ڪرين ٿي عيش بيقراري۔
سرسبز باغ حسن تنهنجو هردم، رکي شال خلاق باري،
بادِ خزان جي نه بدلي هميشه، هجي شال بعد بهاري ۔
قائم رهين شل اسان جي تون بانو، ٿي دشمن کي لذت ۽ خواري۔

مهلقا :

خدا يا خير ڪر، اڄ دل کي حيراني، طبع کي پريشاني آهي۔
هي ڪهڙو شگون بد آهي، من کي بي آرامي بي حد آهي هي،

هن خواب هيبتناڪ آهي، دل غمناڪ جگر چاڪ چاڪ آهي.
پياري سڪيؤ دل قالب ۾ گهبرائي ٿي، شايد تقدير اڄ
آزمائي ٿي: اک ڦري ٿي، قضا ڪجھ، ڪم ڪري ٿي.
زرينا: بيشڪ، پياري هي هڪ هيبتناڪ خواب آهي!
حسينا: پياري تنهنجو مددگار باري جناب آهي.
گلنار: هي خواب نه دل آزار ٿو ڏسجي، يا قدرتي ڪو
اسرار ٿو ڏسجي.
گلنار: نه نه، هي خواب اجايو آهي، ڪنهن جن يا پريءَ
جو سايو آهي، بنديءَ خوب آزمايو آهي.
مهلقا جنهن بات کي چاهي نه طبيعت سا قهر آ،
جي موت جي خوشي آ، ته امرت به زهر آ.
هاءِ، شايد پياري دلنواز ممتاز جي عشق ۾ مون تي ڪا
آفت نا گهاني اچڻ واري آهي، جنهن کان هن دل کي
بيقراري آهي.
نه زيور مان ته پائيندس، نه زلفن کي سنواريندس!
هي باقي زندگاني خاڪ ساري ۾ گذاريندس.

گائو مهلقا:

* صبا يارکي چؤ ته غمناڪ هان مان،
جلائي ڪئي عشق بس خاڪ هان مان.
جدائي ۾ تنهنجي مون باغِ جهان ۾،
گلن جي طرح اڄ جگر چاڪ هان مان.
محبت ۾ ڏيندس قسم سر هي پنهنجو،
نه آ خوف مون کي جو بيباڪ هان مان.

---

* روپ ڪانرو

منهنجي دل جو "آغا" آ الله شاهد،
جو الفت ۾ بدڪاري کان پاڪ هان مان.

(انٽر ممتاز)

مهلقا : عيد جي ڏينهن منجهن لڪائڻ منصفي کان دور آ،
آءٌ کلي لڳ يار پيارا، عيد جو دستور آ.

ممتاز : آءٌ پياسي دل جو غرض نامون عيد جو،
عيد تو بن جان من، والله جنسي سور آ.

گائو ممتاز :

طالب وصال هان يوسف مثل منتار پرين،
آ زليخا جو قسم!

ڪر قيس سان ماڻا نه منا يار پرين،
توکي ليلان جو قسم!

دل و جان سان قربان آهيان توتي پرين،
آه دل هي ته چري؛

دل گرفتار ڪئي زلف جي هڪ تار پرين،
دل شيدا جو قسم!

نسبت آ عنادل سان ڏيڻ توکي خطا،
آ غلطي هي صفا،

من موهيو مني تنهنجي آ گفتار پرين،
حق تعاليٰ جو قسم!

زلف پر پيچ ۾ "آغا" ته گرفتار ٿيو،
چئڻ دشوا رٿيو.

شربت وصل پيارج مون کي دلدار پرين،
توکي مولا جو قسم.

گانو مهلقا:

* تنهنجي جوبن تي جانان واري وڃان،
واري وڃان، ٻلهاري وڃان.
سڄن سنوريا، نينان سنواري،
مون نينان تي سنيان، واري وڃان.
موهني مورت تنهنجي سانولي صورت،
سؤ واري سنوريا، واري وڃان.

ممتاز: غنيمت سمجهه توُن، منهنجو وصل جاني،
جو آ چار دن جي فقط زندگاني،
ڪيون عيش حسرت، رهي تا نه باقي،
جو الله باقي، و من ڪل فاني.

اي گلزار حسن جا شاداب گل، اي نازنين مه، جبين دل نشين بلبل، ڇو اڄ اوهان جو حالِ پر ملال ٿو ڏسجي. طبع جو ڪو اور خيال ٿو ڏسجي.

مهلقا: اي منهنجي سر جا تاج، اڄ هڪ هيبتناڪ خواب کان دل بيتاب آهي، جگر ڪباب، مثل ماهي بي آب آهي، دل بي آرام آهي- شايد جلد موت جو پيغام آهي.

---

* طرز – "لمري، خونِ ناحق"

ممتاز : نہ ڪر خواب تي تون ذرو اعتبار،
جو چاهي ڪري ٿو سو پروردگار.
خدا تي تون بس رک سدا اعتقاد،
تہ دل جي تون پائين اي پياري مراد.

اي مهلقا تنهنجو اڃا فهم ڪم آهي، اهو بلڪل جُولو وهم آهي، خواب جو خيال ڪرڻ صاف چريائي آهي، اها ڳالهہ مون پاڻ آزمائي آهي.

اهو خيال دل تان دور ڪر، باغ ۾ وڃي دل گلن سان مسرور ڪر.

ڳائو مهلقا :

رخصت ڪيو اي جان اڄ رخصت جي طلب آ،
راحت جي طلب وئي هلي، آفت جي طلب آ.
هي وصل يا نصيب ميسر ٿئي وري،
شايد منهنجي چشمن کي قيامت جي طلب آ.
سرتاج منهنجا تنهنجو نگهبان خدا آ،
قسمت کي منهنجي هاڻ تہ فرقت جي طلب آ.
الفت ۾ آهيان پاڪ، تون شاهد رهج مٺا،
مولا جي اڳيان مون کي شفاعت جي طلب آ.
"آغا" کي آهي آسرو دنيا ۾ اوهان جو،
محشر اندر بہ تنهنجي حمايت جي طلب آ.

روپ: 'پيروي' طرز: "ڈرتا هون جدا مجهسے میرا یار نہ هو جائے"

ممتاز: رضائي حق تي راضي رهه، هميشه اي منهنجا جاني،
هزارها مشڪلاتن جي صبر مان تي ٿئي آساني.

گانو (قوالي)

* ممتاز: ڪيو جنهن توکي آپيدا، آهو تنهنجو ته آحافظ!
ٿيان توکان آءُ رخصت ٿو، تنهنجو پياري خدا حافظ!
خدا يا مهلقا منهنجي جو هردم تون نگهبان رهه،
نه آ هن غمزده جو پيو دنيا ۾ تو سوا حافظ!
زمين توکي به پارت آ، شرم ڪج آسمان تون پي،
فرشته سڀ رهن تنهنجا، اي پياري جان سدا حافظ!

*　*　*

مهلقا: مون کي نه ڪر جدا پرين توکي روا نه آ،
سڌبو انهيءَ کي اي مٺا هرگز وفا نه آ.
توکي آ منهنجي ناز جو اي جان من قسم،
ميت تي منهنجي ايندين يا تنهنجي رضا نه آ.

زرينا: اها ناحق تنهنجي دل کي پريشاني آهي،
اهو خواب اي بانو شيطاني آهي.

گلزار: خواب جو خيال ڪرڻ ڪم زبون آهي،
اهو اي پياري بدشگون آهي.

ممتاز: وڇڙيلين جو خدا جاني — خدا حافظ! خدا حافظ!
نه ڪر هي خيال ناداني — خدا حافظ! خدا حافظ!

(ممتاز — ايگزٽ)

(مهلقا جو غم ۾ ويهڻ)

---

* طرز: "جنون ڪا عشق صادق هي وه ڪب فرياد ڪرتي هين"
يا طرز: "ڪوئي عاشق گرفتارِ محبت قسا هوگا"

زرينا: پياري مان صدقي، مان و ري ـ سياڻي ڪنهن بانيڻ ٻڍي پنڊت پڙي وٽ ويندس، ۽ هن خواب جي تعبير ڪرائيندي ينس، پوءِ ساري حقيقت توکي ٻڌائيندس. هينئر باغ جو سير ضروري آهي، اها به غمگين دل واسطي هڪ مسروري آهي.

حسينا: هلي باغ ۾ پاڻ پرچاءِ تون،
گلن سان ته دل بانو وندراءِ تون.

ڳائو مهلقا:

* سهيليون: دل کي سنڀال پياري بانو ـ بهر خدا،
مهلقا: بجلي چمڪي بادل برسي رين انڌيري آ.
سهيليون: مدد ڪندو و شل مالڪ مولا،
من مان خوف نڪال پياري بانو ـ بهر خدا.
مهلقا: هي جڳت فاني، پاپ جو جاني، مرتي بوقت آباري،
سهيليون: پار ڪندو شل داتا پياري،
خوف نه ڪرڪو خيال پياري بانو ـ بهر خدا.
(مهلقا سهيلين سان ڳائيندي ايگزٽ)

پردو جهنگل اڳيون

(جوڳي ۽ سندس چيلا)

ڳائو

مر جنهار جڳت جو جائي دل جو دلبر تون ئي تون آن،

* طرز: ”دل کي سنڀاليو ري پياري، بهر خدا.“

قبول آ تنهنجي در جي گدائي، صحيح سڪندر تون ئي تون آن.
هر مظهر منجهه رنگ نرالا، شان آ تنهنجو سڀ کان اعليٰ.
هر شي ۾ تنهنجو جلوه مولا، هرجا حاضر تون ئي تون آن.
عمر گناهن ۾ ويئي ساري، تنهنجي آ در تي توبهه زاري،
ڪرم پنهنجو ڪر خالق باري، بنده پرور تون ئي تون آن.
صفت بند و ڇا ڪندو عيان، جي ڪل نه آ ڪنهن راز نهان جي،
مثال قمري دل اسان جي، سبز صنوبر تون ئي تون آن.

جوڳي: اي گروجي شيوا ۾ رنگي، ساڌن جي سنگت ۾ منگي.
جيڪي سختين جو جوڳ پائي ٿو، آهو ئي خوشين جو ڀوڳ
پائي ٿو. هيءَ حياتيءَ جو دم گذر آهي، اڳيان وڏو سفر
آهي، هينئر شهر ۾ وڃي ڪجهه بيک جو ٽڪرو آڻيو، پوءِ
ڪنهن ٻي ڏس تي تاڻيو. بيشڪ اي چيلو وڃي شهر پيليو.

(چيلا ايگزٽ)

زرينا: گروجي اوهان ڪي ته آديس آ،
وسايو اوهان ڇو هي پرديس آ،
ڪٿان ٿا اچو ڳالهه بتلائيندؤ،
ديا پنهنجي مون تي ڪا فرمائيندؤ.

جوڳي: منهنجو ڇا، جو توسان بيان آءٌ ڪيان،
هلي وڃ آتي، آئي آهين جتان.

زرينا: غضب جا هن فقرا جي واه جي،
گهڻو گرم آهيو ته والله جي.

گانو

جوڳي: ڇڏي چل چرين کي نه ڏي ڳالهه ياد،

فقيرن کي نا چيڙ او نامراد،
هينئر ور نہ ڏيندس توکي آءٌ سراپ،
ستائڻ فقيرن کي آ سخت پاپ.
نياءُ مان پڇو آ اسان سلسلو،
هلي وڃ اي عورت، تنهنجو آ ڀلو.

گاڏو زرينا:
خدا واسطي بخش منهنجي خطا،
نہ ناحق گروجي ٿي مون کان خفا.
عرض مان رکان دل سندي مدعا،
ڪيو ڪر نوازش ڪا ٻهر خدا.
اسان جي آ بانو، گرو، مهلقا،
پريشان رهي ٿي، سا صبح و مسا.
قدم رنج فرمائي، تنهن وٽ شتاب،
جو ٻچندي اوهان کان هوءَ تعبير خواب.

زباڻي

جوڳي: غرض بانو تنهنجي سان ڪهڙو ڀلا،
اسان پنهنجي مرضيءَ جا مالڪ سدا.
منهنجو جهنگل و دشت ۾ راڄ آ،
هي ٽوپي پراڻي گويا تاج آ.
ڀلا ٻڌاءِ تہ تنهنجي بانوءَ جي صورت آهي ڪهڙي؟
زرينا: تور جهڙي!
جوڳي: عادت؟

زرينا: حور جهڙي!
جوڳي: ڇا بيمار آهي؟
زرينا: لاچار آهي!
جوڳي: ڪهڙي بيماري آهي؟
زرينا: عشق جي دل آزاري آهي.
جوڳي: ڇا حسن تي ڪجهه ناز آهي؟
زرينا: تقدير جو هڪ راز آهي.
جوڳي: اچي پاس منهنجي جي نيڪ اعتماد،
تہ البت ھو پائيندي دل جي مراد!
زرينا: بجا حڪم تنهنجو آءُ آڏيان ڪرو،
ڪيان ماهرو کي تنهنجي روبرو.

(زرينا ايگزٽ)

(انٽر تمبڪنو)

تمبڪنو: (علحدو) يارو مون تہ پنهنجي بيبي جي ٻوڏيان پنهنجي سهڻي صورت، موهڻي مورت، هي ننڍڙي جواني، ڪئي برباد؛ پر هوءَ چڪر ڏندي اسان جي نڪتي استاد — گهر ۾ سچو ڏينهن گوڙ ٻہ آهي، ڦٽ ڦٽ جي ماني لعنت جو ٻوڙ آهي. اڄ هوءَ ڪمبخت ذري گهٽ ڏنگڻ آئي هئي، پر خدا بچايو جو پيچي مون ٻاڻ ڇڏايو. ضرور دال ۾ ڪجهہ ڪالو ڪالو آهي. ڪنهن ڪار مينهن قرمساق جو ڳالهہ ۾ گڙٻڙ گهوٽالو آهي. خير هينئر هن جوڳي صاحب ڪمال با جمال کان ڪوئي تعويز لکايان، پنهنجي بيبي جي دل ڦسايان، دشمن

کي جيئري جلايان. (نزديڪ وڃي)

تمبڪنو: گروجي، نمسڪار.

جوڳي: جيئو ٻچا، هر هر نام رام، نام ست. چئو کهڙو آ ڪلام، اي نيڪ انجام.

تمبڪنو: گروجي هڪ ڪارو ڀوت منهنجي پويان پيو آهي.

جوڳي: ڇا، ڀوت؟

تمبڪنو: جي ها، مهراج، ڀوت! پر ڀوت بہ ڪارو ڀوت!

جوڳي: مان هن کي منتر تنتر جنتر سان جلايان، تنهنجي جان ڇڏايان.

تمبڪنو: بس گروجي ڪا اهڙي ڪرپا ڪيو.

جوڳي: پوءِ ٻي ڪهڙي اداسي آهي؟

تمبڪنو: مهراج داس باسي آهي، جو ٻنڌي جي ٻيٻي وڏي شيطان جي ماسي آهي، جنهن ۾ شڪ آهي، يعني ٻي ڪنهن ڇڳهني، ڇڪر ڏنڌي جو ڇڪ آهي، اهو دل کي ڏک آهي. مون کي ڪو اهڙو تعويذ ڏيو، جو هن جي دل گرفتار ٿئي، هن مڪار بدڪار جو يار دربدر ۽ خوار ٿئي.

جوڳي: هان هان، سوامي سڀ ڪو ڏئي، سر وڃي، سڀ نہ وڃي، جي وڃن تہ سر بہ ساڻ وڃي.

(انتر چيلو)

چيلو: مهراج، هڪ پردہ دار عورت اوهان جي درشن جي اڇا ٿي رکي.

جوڳي (تمبڪنو کي): هل ٻچا، تون ڀڄ، ڀڄ، ڀڄ.

تمبڪنو: حاضر، گروجي حاضر، حاضر! (پٺي وري

موٽي ٿو.)

ٺمڪڻو: ليڪن مهراج سوامي، ٻندي جي راس ته ڏسو.

جوڳي (ڪتاب ڏسي): اي ڪمبخت، تنهنجي راس جي آهي ستياناس، هل، هل، هينئر نڪر، نڪر!

ٺمڪڻو: (علحده) ليڪن هن جنهنگل ۾ پرده‌دار عورت جو اچڻ راز کان خالي ڪين ٿو ڏسجي. هي تماشو ذرا اکين ڏسڻ گهرجي. (ونڪ ۾ لڪڻ) (اندر عورت)

دلربا: گروجي ڏنڊوت.

جوڳي: سکي رهو، آنند رهو. ڇئو مائي، تنهنجي ڪهڙي اڇا آهي.

دلربا: مان هڪ مشڪل ڪم واسطي آئي آهيان، مهراج.

جوڳي: بيان ڪر احتياج.

دلربا: گروجي مان پنهنجي خاوندکان تمام تنگ آهيان.

جوڳي: تنگ آهين، ته پوءِ ڇا گهرجي؟

دلربا: مهراج، مان اهو ٿي گهران، ته يا هن کان منهنجو پيڇو ڇٽي، نڪاح ٽٽي، يا نه وري هو اندو ٿئي.

ٺمڪڻو: يا خدا هي ڪهڙو راز، هي ته آهي منهنجي بيبيءَ جو آواز.

جوڳي: مائي تنهنجو ڪهڙي محلي ۾ مڪان آهي؟

دلربا: لکي در تي منهنجو مڪان عاليشان آهي.

ٺمڪڻو: (ونڪ مان اڙي لکي در تي ته منهنجو گهر آهي، خدا يا هي ته سچ پچ منهنجي پياري دلربا آهي.)

جوڳي: تنهنجي خاوند جو ڪالو ؟
دلربا: هن موئي موتي، ڏندي ڏوتي کي سڀ ٽمبڪٽو
پنگ جو سوتو ڪري سڏيندا آهن.
ٽمبڪٽو (ونگ مان): هان هان، پنگ جو موتوا بيهه،
ته ڪپيائي تو چوتو، بدڪار.
جوڳي: پلا مائي برقعو آتار.
(برقو لاهڻ)
ٽمبڪٽو: اڙي سچ پچ، هي ته آهي دلربا، مگر هي
بي وفائي، خدايا هت ڪيئن آئي! ليڪن يار، منهنجي بيبي
ته نهايت پاڪ دامن آهي. خدا منهنجي بيبي منهنجي سر تي
سلامت رکي.
جوڳي: اي عورت نيڪبخت، اهو خاوند توکي پسند
چو نه ٿو اچي.
دلربا: هن موئي جو رنگ، جهڙو دانسڪيءَ جو ترو.
پيٽ وڏوڙو، جهڙو پاڻيءَ جو گهڙو. مون کي پسند
نٿو اچي. آءٌ ته هڪ بني حسين، دل نشين جوان تي
آهيان نثارا
جوڳي: انهيءَ جو ڪالو ڪر اظهار؟
دلربا: هن جاني، يوسف ثاني جو ڪالو آهي، پيارو وفادار.
ٽمبڪٽو (ونگ مان): اڙي وفادار ته هو پاڻ وارو
ڪارو ڪتو هيو: هن ڪمبخت جو وري عاشق ڪيئن بڻيو.
مون ته اڳيئي ٿي دانهون ڪيون، ته هي ڪو به پيرو
ڪتو گهر ۾ گهڙيو آهي. خير، خدا منهنجي بيبيءَ کي
منهنجي سر تي سلامت رکي.

جوڳي: ڇا، پوءِ توکي هن جو رنگ پسند نه ٿو اچي؟

دلربا: هو مئو اهڙو موذو آهي، جهڙو پنگــا گهوڙن جو سوٽو. مون کي پسند نه ٿو اچي.

ٺمڪڻو (ونگ مان): بيشڪ پنگ گهوڙن جو سوٽو—سوٽوئي سهي، مگر صبر ڪر ٺمڪڻو، اچا هن نيڪبخت عورت جو جوهر کلڻ ڏي.

جوڳي: مون وٽ اهڙو منتر آهي، جو جيئن تنهنجي مرضي هجي، ائين هن کي بڻائي ڇڏيان؛ ليڪن نذراني ۾ توکي اهو هار ڏيڻو پوندو.

دلربا: بيشڪ، گروجي؛ هي سڀڪجهه اوهان تان قربان آهي.

ٺمڪڻو (ونگــا مان): هان، هان، هن ۾ تنهنجو ڪهڙو نقصان آهي، ڏاڏي سائين جي فاتح، حلوائي جو دڪان آهي.

جوڳي: چڱو ته مان هن کي ڪتو بڻائي ٿو ڇڏيان.

ٺمڪڻو: بيشڪ ڪتو بڻائينس؛ ٻلو بڻائينس. مون کي ماءُ-پيءُ انهيءَ واسطي ڄڻيو هيو.

دلربا: نه، نه، مهراج، ڪتو ٿي هو مون کي ڏاڙهيندو!

جوڳي: چڱو، تڏهن ٻيو ڪهڙو جانور بڻايانس؟

دلربا: مون کي پولو بڻائي ڏي.

جوڳي: ڀلا ڏيان ڏئي هي منتر سک.

(منتر) انتر منتر تنتر اکين تي ٻجو گهمنتر — ديوتا ڏنوڪل ڏنتال، سوامي سمنتال، گرو گهنتال، چونڪ چنڊال.

هن مئي ماڻس کي بڻاءِ لنڪا جو لنگور يا ٻندر — انتر

منتر ڏنتر،

وڃ، ٻچا، هينئر تنهنجو ڪارج ٿي ويو.

دلربا: واهه، گروجي واهه! هينئر جي هو باندر ڏٺجي ويو ته آءٌ کيس ڏوڙي ٻڌنديس، گلي ۾ گهنگهرو وجهنديس، ڏولڪي وڄائينديس، هن کي ناچ سيکارينديس، سلام ڪرائينديس ۽ چوندي وينديس: ڪيو ميان صاحب سلام! ڪيو ميان صاحب سلام!

ڏمبڪتو (ونگا مان ڏڪري): بيبي صاحب سلام! بيبي صاحب سلام! بيبي صاحب سلام! بيبي سلام!

(هڪڙو هڪڙيءَ گليءَ ڪان، ٻيو ٻيءَ گليءَ ڪان سلام ڪندا)

(ٻئي ايگزٽ)

(انٽر مهلقا)

گادو مهلقا:

داتا ننگي ننگ پال، لاج جڳت ۾ رک منهنجي مولا!
توکي بقا آهي، ٻيو ڪل فاني، مايا مڙيون سڀ مال.
ڪرپاڪرم ڪج پنهنجو ڪومولا، ٻيڪس تي جل جلال.
ڏينهن ڏکن جا ويئي گذاريان، سورن جا هي سال.
”آغا“ جي دل جو آن شاهد تون داتا، رک پردو دنيا ۾ ديال.

نباتي يار، بن همراه تو، اي جان ڪوئي ڪونه آ،
غمزده دل لئي ٻيو سامان ڪوئي ڪونه آ.
ٻئي جي مطلب لئي دنيا ۾ هرڪو نادان آ،
مگر لاءِ مطلب پانهنجي، نادان ڪوئي ڪونه آ.

’روپ آسا‘ طرز: ”ڪيڏڻ ديے دن چار.“

زرينا: اي بانو، اڄ شايد تنهنجي مطلب جي چمن ۾ شادابي آهي.
مهلقا: بيشڪ، مگر اڃا ته دل نادان کي بيتابي آهي.
زرينا: ليڪن پياري، دل نادان، هي اسرار ڇا ڄاڻي.
جوڳي (علحدو): خدا يا هي عورت نوراني، واقعي آهي دست قدرت جي نشاني.
جوڳي (مهلقا سان): ڪرين ڇو ٿي فرياد اي نيڪبخت،
ويو ٿي ڪو وارث هٿان تاج تخت.
جنهين لاءِ جهنگل ۾ نالان آن،
سگهو ڪر بيان ڪنهن جي خواهان آن.
مهلقا: خدا لڳا کروجي ڪو ڳوليو ڪتاب،
ٻڌايو ته جلدي هي تعبير خواب.
پر از خون ڏنم جام عالي جناب،
برادر ڪيو نوش منهنجي شتاب.
ذرا منهنجو طالع جو ڏس تون حساب،
جو آ دل کي شب زور هي اضطراب.
(جوڳي ڪتاب کولي ڏارو ڦيرائي ٿو)
جوڳي: ڦيرايو مون ڏارو اي عورت شفيق،
گهڻو آ تڪرار ڪيو هر طريق.
عمل پنهنجو پورو ڪيو آ قمر،
ستارو زحل جو اچي ٿو نظر.
نحوست ۾ تنهنجو ستارو ته آ،
وڌيڪ عالم الغيب ڄاڻي خدا.
اي نيڪ نام، گل اندام، تنهنجو ستارو ايترو قدر

گردش ايام ۾ آيو، جو آخر اچي موت جي زانئجي ۾ سمايو
قسمت پنهنجو ڪم رسايو.
مهلقا: نه وس ڪنهن جو آ، حرڪت هي قضا جي،
شڪر، جي آه مرضي هي خدا جي.
هاءِ پنهنجي قسمت جو سارو قصور چوان، يا فلڪ
ڪج رفتار جو فتور چوان مون ميدان محبت ۾ قدم وڌايو،
هي ستم سر تي سهايو، ناحق جيءَ جلايو.
بيت
رحم ڪي ڪجهه، ڪاءِ منهنجي حال تي تون اي قضا،
عمر ساري ڪين گهرجي، ظلم هي جور و جفا.
جوڳي: بچا الله ڪندو سڀ آساني آهي،
نا اميدي ڪم شيطاني آهي.
(پٺي ٿيي — ايگزٽ)
مهلقا: هاءِ قضا مون واسطي هي سزا پسند ڪئي،
اي بخت بيدار ٿي، تو چو اک بند ڪئي.
زرينا: پياري بانو، تقدير اڳيان ڪهڙي تدبير آهي، مگر
صبر ڪرڻ روا آهي، اها هن درد جي دوا آهي.
مهلقا: عندليب زار، آءٌ ممتاز، تون آن گلعزار؛
چونه توتان جان و دل سان، آءٌ ٿيان جانا نثار.
آءٌ هان قمري، سرو تون آن، گل هان آءٌ، تون عندليب.
عاشق و معشوق ڪان آ، باغ خوبي جي بهار.
گانو
مهلقا: مثل لالامان ڪٿي، اچ داغ هجران تي وچان.
خاڪ سر تي داغ دل تي، سينه بريان تي وچان.

چونہ روئندي بيڪسي، ميت تي اچ بعد فنا،
بي ڪفن دنيا مان اچ، افسوس جانان تي وڃان.
باغ دنيا ۾ نہ هوندي، سون جهڙي ڪا بدنصيب،
پر فضا گلزار مان، اچ خالي دامان تي وڃان.
تي چڪو جو ڪجهہ هيو، "آغا" منهنجي تقدير ۾،
نا اُميد افسوس جو آءٌ پراز ارمان تي وڃان.
(ايگزٽ)

پردو يارهون

مڪان ٽمبڪٽو

انٽر ٽمبڪٽو ۽ ممو

(ٽمبڪٽو روئندو ٿو اچي)

ٽمبڪٽو: هاءِ خدا مس مس هڪڙي آڏاري سڏاري، نيڪ طبع واري ٻيبي عطا فرمائي، سا بہ گونگي ٿي پئي، سڀ ڪمائي ويئي اجائي.

ممو: مگر، حضور، هن شهر ۾ هڪڙو ڊاڪٽر مسٽر ڊيم فول صاحب، تازو لنڊن مان پارسل ٿي آيو آهي، علاج ۾ يڪتاءِ زمانہ آهي. پير عبدالغلچو جي نانيءَ جو قسم آهي تہ حڪمت ۾ لقمان جو ڏاڏو، بقراط جو بابو، ۽ سقراط جو سگو سالو آهي. انهيءَ کي طلب فرمايو، علاج شروع

ڪرايو. دوا اندر، دم ٻاهر نه ٿئي، ته بيبي ٻندي ڪان پرايو.

ٽمبڪٽو: بابا، اهڙا ڊاڪٽر ته اچڪلهه ٽڪي ٽيهه ٿي پيا آهن، پليگ يا سرغ جي ڏينهن ۾ اگرچ مهانگا ٿيندا آهن، ته به پيسي پنج پيا نيلام ٿين. في الحال ته اسان کي ڪنهن يوناني حڪيم جو علاج ڪرائڻو آهي، جي اهڙي رسائي آهي، ته دير اجائي آهي.

(ممو، وفادار کي حڪيم جي لباس ۾ وٺي اچي ٿو)

ٽمبڪٽو: حڪيم صاحب سلام!

حڪيم: سلام، اي نيڪ نام، خوش رهو — مرو ته منهنجي دوا سان مرو. اگر جنت جي اسپتال ۾ جاءِ نه ملي ته جهنم جي شفاخاني ۾ جڳهه پايو.

ٽمبڪٽو: حڪيم صاحب، منهنجي بيبي ڏن ڏينهن کان گونگي ٿي پئي آهي، ان جو اوهان وٽ ڪو علاج آهي؟

حڪيم: واه، ڇو نه! آءٌ ته گهران ٿو ته خدا ڪري اوهان جو سارو گهربار بيمار ٿئي ته آءٌ علاج ڪيان.

ٽمبڪٽو: اڙي ممو جلد وڃي پياري دلربا کي وٺي اچ، پر ڌسجانءِ متان رستي تي ٻاڻ ۾ ڳالهايو.

(ممو دلربا کي وٺي اچي ٿو)

حڪيم: ڪيئن، پياري! مزاج ڌاڻهن ته عافيت آهي؟

ٽمبڪٽو: اڙي، هي ڇا ٿو ڪرين شيطان!

حڪيم: علاج ٿو ڪيان نادان. اي عورت، تنهنجو ڪهڙو حال آهي؟

دلربا: اين اين، اون اون!

حڪيم: واه، عجب سرگم دريت ٻڌوسون.

دلربا: ٻي ٻي، آن آن!

حڪيم: هي ڦري پيو، ڊيپڪ شيپڪ ٿئو.

ٽمبڪٽو: حڪيم صاحب هي غريب ڪيئن جواب ڏيندي، هن جي زبان ته بند آهي.

حڪيم: زبان بند اٿس ته رڳو ايترو ڪٿي چوي ته آءٌ گونگي آهيان.

ٽمبڪٽو: اوهان مذاق ڇڏيو، مهرباني ڪري ڪو نسخو لکي ڏيو.

حڪيم (علحدو): اي منهنجا ڪوري ٻاٻا سائين، تون ته ساري عمر ٽاڻي آڏي آڏي ٽي وئين فوت، هيئنر علاج ڇا ٻڌايان، موت! خير، هيئنر ڪو ڪپڙ شپڙ جو مصالح ڳنڍي ڪم ته ڪڍي وڃي.

(ٽمبڪٽو سان): ٻڌ، هيئنر آءٌ دوائن جا نالا وٺندو ٿو وڃان، تون لکندو وڃ. پوءِ جيئن آءٌ سمجهايانءِ ائين ڪج.

نسخو

روغن ريوند چيني	چوني جو تيل	ڪنواري ڄهرڪي جو ڪير
ساڍا ٽيرهن پاءُ	پنج پاءُ	ڏيڍ سير
ماڪوڙن جو مُٽ	آسمان جا چوڏا	ڦَٽ ٻُڇي جو لڄ
ڏيڍ پاءُ	٧ سير	١٤ داڻا
ڇمڙن جا ڪر	ٽيٽيهر جا ڏَنَت	ڪَل مُرو جا پن
٤ عدد	٣ ڪن	٦ ڇڙا

انهن سڀني دوائن کي ڪٽي، ڇاڻي، هڪ ٽين گاسليٽ

ولي ان ۾ چرب ڪري، معجون مقوي ٺاهيو. پوءِ صبح شام سير ڪن انهيءَ مان ذوش جان ڪرايوس. اميد ته آچرڪان اڳ ۾ سڀ ڪجهه صفا چٽ ٿي ويندو. هن دوا جو نالو آهي: معجون ”دافع عمر“!

ٺمڪڻو (ممو سان): انهيءَ نالي جو مطلب ڇا آهي؟

ممو: جناب، يعني مرض عمر پر دفع.

حڪيم: جي مرض نه، ته مريض ته ضرور عمر پر دفع ٿيندو. هينئر اوهان دوائن جي تلاش ۾ وڃو ته، تيسين آءٌ مريض جي چڪاس ولي ڇڏيان.

ٺمڪڻو: هان، هان! بيشڪ وٺينس، خوب وليونس!

(ٺمڪڻو، ممو—ايگزٽ)

حڪيم (دلربا سان): پياري هينئر ته طلب جي طبيبن کان دل جو مرض نه ڇپاءِ، ٻاڪر پاءِ، ڇاتي ڇاتي سان ملاءِ.

(وفادار حڪيم جو لباس لاهي ٿو)

دلربا: هان! ڪير، منهنجو پيارو يار وفادار. (ٻاڪرپائن)

ڳالهو

ڪيو قاتل آ دل تي نگاهن جو آواز— آءٌ نثار، آءٌ نثار!
پيا پياري، آ پريم جي ماري ڪٺاري-آءٌ جانان ٿيان ٻلهاري!
توتان واري — سونهين سر تني ڏيڻو گلنار،
منهنجي جوڀن جي جاڏي آ — آئي بهار.
ڪير ڏسي پيا بن سينگار— گلي لاڻيو-نين ملايو- وڃان آءٌ نثار.

ٺمبڪنو: (اندران ڇڪ ٿو ڏئي)

وفادار: هان، هي ڇڪ ڪنهن ڏني؟

دلربا: پيارا منهنجي ڪتي کي زڪام ٿي پيو آهي.
(اندر ٽمبڪٽو)
ٽمبڪٽو: هان، هي بي وفائي، هي کهڙي ڪاروائي، ڇگو علاج ٿو ٿئي، ڀلا بيهه ته تنهنجي اهڙي تهڙي.
(ٽمبڪٽو وفادار کي پڪڙي ماري ٿو ۽ رڙيون ڪري ٿو، دلربا ٽمبڪٽو کي ماري ٿي.)
(ٽيئي ايگزٽ)

پردو ٻارهون

جهنگل ٻويون

(اندر مهلقا، ۽ جميل)
(جميل جو مهلقا کي پٺ تي ڪيرائڻ)

مهلقا: هاءِ، منهنجا دلبند پياءَ مون کي هت ڪهڙي رضا آندو آهي؟
جميل: مون نه آندو آهي، توکي قضا آندو آهي جلد تيار ٿي، توکي هينئر هلڻو آهي!
مهلقا: ڪيڏانهن؟
جميل: اصلوڪي گهر ڏانهن.
مهلقا: هاءِ، تنهنجي هي ظالمانا گفتگو منهنجي سمجهه ۾ نٿي اچي، مگر پيارا پياءَ، تنهنجون اکيون ڇو لعل ۽ آداس آهن.
جميل: او ڪمبخت بدڪار، تنهنجي خون جون

پياسي آهن. هيءَ ڇري توکي عمر تائين خاموش ڪندي،
قيامت تائين ڏوکي وري اٿڻ جو موقعو نه ڏيندي.

مهلقا: سبب؟

جميل: بي سبب.

مهلقا: قصور؟

جميل: بي قصور.

مهلقا: ڪهڙو جرم، ڪهڙي خطا؟

جميل: او بيحيا، اڃا تائين نه ٿي معلوم خطا، جنهن لاءِ هينئر ملئي ٿي سزا. تون بدڪار ۽ بيباڪ عورت آن.

مهلقا: خدا شاهد آهي، آءٌ الفت ۾ پاڪ هان، اهو اوهان جو فرمائڻ فضول آهي جي، اهو خيال آهي ته زير تلوار قتل ٿيڻ ساهه ڏيڻ قبول آهي.

يا رب تون محبت ۾ موڻ کي صبر سدا ڏي،
رخ آه بتن جو ته صفا جور و جفا ڏي.

گانو

* مهلقا: هاءِ، هن گردشِ ايام تي افسوس، افسوس!
هاءِ، هن محنت و آرام تي افسوس، افسوس!
هاءِ، عصمت کي منهنجي خواه مخواه هي داغ لڳو،
هاءِ، هن ناحقي الزام تي افسوس، افسوس!
هاءِ، تقدير کان ڇا بات بري آئي پيش،
هاءِ، هن حالت بدنام تي افسوس، افسوس!
هاءِ، آءٌ گهر جي نه ٿيس، گهاٽ جي توبهه، توبهه،
هاءِ، الفت جي هن انجام تي افسوس، افسوس!

---

* طرز: ”اي فلڪ تونے ستم هائے غضب کيسا کيا“

جميل: توکي بدڪاري جو داغ دامنگير آ،
اهائي اي شرير تنهنجي تقصير آ،
جنهن واسطي موت تدبير آ.

مهلقا: آءٌ آهيان پاڪ، منهنجو شان رهي يا نه رهي، دم رهي، جان رهي، يا نه رهي؛ آءٌ رهان، نه رهان، ارمان رهي يا نه رهي.

جميل: خير، منهنجو تنهنجي پاڪائيءَ سان ڇا؟ آءٌ آهيان زر جو طالب. نيڪ ۽ بد جي پڇاڻ رهي، يا نه رهي، دين ويند و رهي، ايمان رهي، يا نه رهي.

مهلقا: آءٌ نه آهيان بي جرم، بي قصور.

جميل: مون کي نه آهي زر جو ضرور، اهوئي آهي دنيا جو دستور.

مهلقا: سچ هي دنيا مڪاري آهي، ڇاڪ کي اڄ ڏين ڪان زرپياري آهي، نه ٿي گهنگار، اوستمگر. برادر خدا ڪر، خدا ڪر، خدا ڪر، خدا ڪر.

جميل: خير، آءٌ خود آهيان گنگهار، توکي منهنجي گناهه سان ڪهڙو سروڪار.

مهلقا: ٻئي کي گنهگار بنائڻ وارو خود گنهگار ٿئي ٿو، جهنم جو سزاوار ٿئي ٿو.

ظالم کي هن جهان ۾ عزت نٿي ملي،
سڀ ملي ٿو، ايمان جي دولت نٿي ملي.

جميل: نفس تي جي قابو ٿئي ها، ته فرشتو هربشر ٿئي ها.

مهلقا: منهنجي ته هن وقت تائين آهي پروردگار عصمت بچائي، جو ڪنهن بدڪار جي ڦندي ۾ نه آئي.

جميل: تنهنجو ڪٿي ڪهڙو ٻه حال آ، پر مون کي ته سچ پچ زر جوئي خيال آ، زر جي لاءِ ڪندس هي ظلم بيشڪ.
مهلقا: تنهنجي حق ۾ برائي آ.
جميل: نه آڙائيندس تنهنجو سر.
مهلقا: پيارا پيءُ مون گردن جهڪائي آ.
جميل: آءٌ ڪنهن جو پيءُ ڪين آهيان، آءٌ زر جو هان طالب.
مهلقا: ڪجهه ڏيان ڪر توتي شيطان آ غالب.

بيت

مهلقا: (علحدو) اي باد صبا يار کي وڃ جلد ڏيءُ پيام،
تقدير ڪيو اي ممَا، منهنجو هتي مقام.
(جميل سان) اي جميل جي پنهنجي ڌيءَ جو ناحق خون ڪندين ته حشر ۾ شرمنده پيش خدا ٿيندين، توکي ڇا ملندو جو ڪرين ٿو قهر.
جميل: زر، زر، زر، زر.
مهلقا: ڇا توکي ڌيءُ کان زياده زر سان پيار آهي؟
جميل: بيشڪ، زر سان ئي زماني جو ڪاروبار آهي!
مهلقا: پيارا پيءُ، ماتا اڳيان ڪهڙو جواب ڏيندين، جڏهن هوءَ توکان هن مظلوم، بيڪس، جگر جي بند جو احوال پڇندي؟
جميل: بس، حجت تمام، هينئر پنهنجو سر جهڪاءِ، جلدي.
مهلقا: جهڪايو آهي مون سر، تون محبت جو جهڳڙو چڪاءِ، جلدي.

جميل: (پٽ تي اچلائي) هينئر تنهنجو ڪير مددگار آهي؟
مهلقا: پاڪ پروردگار آهي!
جميل: آرزو دل ۾ تنهنجي ڪائي باقي آهي ؟
مهلقا: آرزو ڪجھ ناهي، هينئر موت جي مشتاقي آهي.
جميل: ڪنهن سان ملڻ جو ارمان آ؟
مهلقا: ملڪالموت جو ڏيان آ.
جميل: هينئر ڇا کائيندين؟
مهلقا: شربتِ موت.
جميل: دل ۾ جو ارمان اٿئي اظهار ڪر!
مهلقا: ڪجھ ناهي تون خنجر تيار ڪر.

بيت

راضي هان مون جو ڪجھ منجھ قضا آ.
ظالم اگر بشر آ، ته عادل منهنجو خدا آ.
(قامي گلي ۾ وجهڻ)

مهلقا: هاءِ، مٺي مادر، مون کي ڪهڙين اميدن سان پاليو هيو. منهنجي نصيب ۾ هي پريشاني رکي هئي، منهنجي لوح ۾ هي بدنامي لکي هئي. پيارا ڀاءُ، ڇا منهنجي پيار جو اڄ هي حق آدا ڪرين ڏو؟ برائي خدا، هن پنهنجي نئي گلستان کي بادِ بهاري کان اڳ برباد نه ڪر، اهڙو بيداد نه ڪر، اي جميل، هن بيڪس ڀيڻ جي حقير حال تي رحم ڪر، خدا توتي رحم فرمائيندو. رحم، رحم او جميل رحم!
جميل: مون کي زر سان پيار آهي، خدا رحم ڪري، يا نه ڪري، تنهنجي اجل جو ٻيڙو تيار آهي، خدا ڪرم

ڪري، يا نه ڪري.

مهلقا: هاءِ، دنيا جو خون سفيد ٿي ويو، اي پياري ماتا، اج هن دک جي مسائي، غم جي ستائي، پنهنجي ڄائي، بيڪس ملهقا جو هي پريشان حال ته اچي ڏس. گلي ۾ ڦاسي آهي، ڀاءُ ڀيڻ جي خون جو پياسي آهي.

اي رات جا چمڪندڙ تارؤ، هي پوشاڪ زريني اُناريو، هي ماتمي لباس ٻاڻ تي سنواريو. جلد مٺي ممتاز کي ٻڌايو ته تنهنجي مهلقا، تنهنجي ڪاڻ ڪسڻ جي لائق ٿي، اج اجل جي جام پيڻ جي شائق ٿي.

جميل: (علحدو) ڪهڙي نه جگر سوز تقرير آ، جنهن جي لفظ لفظ ۾ تاثير آ.

مهلقا: منهنجا چڱا ڀاءُ، ياد ڪر جو جڏهن توکي سر ۾ درد پوندو هيو، تڏهن هنن نازڪ هٿن سان توکي زور ڏيندي هيس ۽ هي نماڻا نيڻ تنهنجي تڪليف ڏسي زار زار ڪري، بهار وانگر برسندا هئا. هي گردن جنهن کي گهڻن تائين تون پنهنجي گود ۾ رکي، پيار مان چميون ڏيندو هئين، ۽ جنهن ۾ پنهنجن هٿن سان خوش رنگ گلن جا هار وجهندو هئين. ڇا، آف! آهي ساڳيا هٿ اج انهيءَ نازڪ گردن تي ڇري وهائڻ واسطي تيار آهن.

جميل: (علحدو) آه، هي نازڪ شيشو پٿر کي چڪنا چور ڪري رهيو آهي، دل هن جي مٺڙين مٺڙين ٻولين سان نرم ضرور ٿيندي، رحم جي طرف مجبور ٿيندي. او بيوقوف دل سنڀال. سنڀال، ڇو ڏڪين ٿي، تڙپين ٿي، لرزين ٿي. ڇا تون پنهنجي ماتاسي آواز سان سنل رحم

ڪي سجاڳ ڪنديئين. نه، نه، ٻڙر ٿي. او بزدل ٻڌائڻ وارا روح، هٽ، دور ٿي، دور ٿي، اي خوني ديوتا مون کي همت ڏي، جلد ٿي.

مهلقا: جن آفت ۾ خلاص ٿيرين اکين ۾ منهنجا پيءُ سرمون وجهندو هئين، انهن تي گهڙي دم ۾ گور جي سياهي ڇائي ويندي، ۽ موت جي ننڊ غالب ٿيندي، ۽ تون سنگدل تي پيو ڏسندين، ڇا هي توکان سٺو ويندو. نه، نه، هرگز نه. ضرور فرشتا تنهنجي دل ۾ دخل ڪندا.

جميل: اي اجل گرفته، ڀلا هينئر ڇاجي طلبگار آهين؟

مهلقا: رحم، مروت.

جميل: اي نادان بدڪار عورت، جميل جي مروت جو خيال صاف ڇوڙ، چراغ تي، هوا سان نه رشته جوڙ. تنهنجي خون جي تيغ تر ڪرڻ جو قسم کاڌو آهي.

مهلقا: بري ڪم واسطي قسم کائڻ هي به هڪ قسم جي برائي آهي (جميل رسيءَ سان هٿ ٻڌيس ۽ ڏاسي سخت ٿو ڪري).

مهلقا: نه، نه، پيارا پيءُ، مون کي رسي نه ٻڌ، ڀل مون تي ڇريءَ جو وار ڪر، سر تن کان ڌار ڪر، آءٌ هرگز دانهن فرياد نه ڪندس، آءٌ صبر سان هي سڀ ستم سرتي سهنديس.

جميل: بس، خاموش، صبر.

مهلقا: آءٌ چرندس به نه ۽ توڏانهن غصي سان ڏسندس به نه. تون ڏک ڏيندين، آءٌ معاف ڪندس.

جميل (ڦاسي طرف وڃڻ): بس، جلد تيار ٿي.

مهلقا: ڇا، ڪوئي چارو ناهي؟

جميل: ڪوئي ناهي.
مهلقا: ڪجهہ؟
جميل: ڪجهہ بہ نہ.

گانو مهلقا:

* تمنا سئر گلشن جي، اڙي صياد باقي آ،
نڪر قيد قفس بلبل، اِها فرياد باقي آ.
بهاري جونہ غنچہ هيئَن، هٿن سان ٽوڙاي ظالم،
دنيا ۾ چند روز هي چمن آباد باقي آ.
لهو دامن ڪان تو ڌوتو، وليڪن حشر تڪ قاتل،
تنهنجي گردن ۾ منهنجو خون، اي جلاد باقي آ.
خدا حافظ آاي "آغا"، چراغِ زندگاني جو،
گهڙيءَ دم هي دنيا ۾، اج دلِ ناشاد باقي آ.

زباني: اي موت توکي مبارڪ هجي، توکي چڱو حيلو هٿ آيو، مون پنهنجو مطلب وڃايو، قضا تو ڪم رسايو. افسوس، مون کي معلوم ڪين هيو، تہ تو جهڙو جميل بيدرد، ظالم، سنگدل پاڻ، ملندو، افسوس!

جميل، بس، خاموش، تو صبر ڪرڻ جو واعدو ڪيو آهي، صبر ڪر.

مهلقا: بيشڪ، اي جميل مون کي پنهنجي موت جو خيال ڪين آهي، صرف اهو ملال آهي، تہ محشر ۾ توکي پيارا پاڻ هن خون جو سزا وار نہ ڏسان، جهنم جي عذاب ۾ شل گرفتار نہ ڏسان.

* 'پيروي' طرز: "ڪهو بلبل ڪو ليجاوے چمن سے آشيان اپنا."

مگر، پڪ ڄاڻ ته آئي ٻه تنهنجي مظلوم بيڪس ڀيڻ جي زبان تنهنجي واسطي سفارش ڪندي. هيءَ آلفت ڀري دل تنهنجي پر تقصير حال تي فرياد زاري ڪندي.

جميل (عليحدو): او مجنون، قيس، ڇو خون، پياري. بيگناهه همشيره جو خون، دل جو خون، جگر جو خون. آف، ڇا!

مان پنهنجي بي تقصير ڀيڻ کي هنن بيقصور هٿن سان ماربان. اهڙي عيش عشرت جي گود ۾ پليل نازڪ گل اندام تصوير جو خون، ناحق زمين تي هاريان، هن دنيا ڪتي جي واسطي. مگر افسوس، آءٌ ڏسان ٿو ته هن دنيا جي طرف ته دل للچائڻ تي لڳي. ڏسان ٿو هن بيقصور ڀيڻ جي طرف ته خون جوش ۾ ٿو اچي.

(متي ڏسڻ)

آها، ها، آسمان تي هڪ شفق نظر ٿي اچي، نه، نه، هي شفق ناهي، آسمان مان رحم جا فرشتا خوني لباس ۾ پنهنجو رخ ڏيکاري رهيا آهن. اي آسماني فرشتو، ذرا پنهنجو منهن هن سياه فلڪ جي پردي ۾ لڪايو. اي انڌيري رات جا روشن ستارؤ، اوهان به ابر جي آغوش ۾ پاڻ ڇپايو، ڇپايو! جيسين هن معصوم جو قصو تمام ٿئي. اي اک نه رو، اي دل نه گهبراءِ، مگر، آه! هي چراغ (اشارو چراغ ڏي) جو هن وقت روشن ٿو ڏسان، اگر گل ڪندس ته، وري به روشن ڪري سگهندس، مگر (اشارو مهلقا ڏي) اي بزم حيات جي جان سوز شمع، اگر توکي وسائيندس، ته تنهنجي وري روشن ڪرڻ جي آميد دل ۾

قيامت تائين نه پائيندس، مگر افسوس، مون کي دنيا پياري نظر ٿي اچي. هن کي مان ماريان (زور سان) ها ها، آف! زمين تڙپي ٿي، فلڪ لرزي ٿو. اي آسمان تون پلٽ، زمين هٽ. اي رحمدل فرشتؤ ذرا منهن ڇپايو، لڪايو ماريندس هرگز نه ڇڏيندس.

(قاسي ڏئي، قاسيءَ جي طرف اشارو ڪري بيهي ٿو)

مهلقا (ڦٿڪڻ وقت): رحم، رحم، رحم، او ظالم رحم!

(مهلقا جو ڦٿڪڻ ۽ سندس سهيلين جو ڳائيندي اچڻ)

ڳاڻو

سهيليون: هلوڏسون، هلوڏسون، هلوڏسون، حقيقت ساري،

ڪير ڪري ٿو، هي آه و زاري.

چو آئينءَ پياري بن ۾،

چا سوچ ڪئي تو من ۾،

ڪائي جان آ، باقي تن ۾.

پئي بيڪس آ لاچاري — ڪير ڪري ٿو.

(ڊراپ سين)

باب ٻيو

پردو پهريون

مڪان ٺمبڪنو

(انٽر دلربا)

گانو دلربا:

* واه منهنجي چوٽي جوبن جي بهار،
آءٌ تہ آهيان رنگيلي رسيلي نار.
پر دلِ اداس آ، نہ پيسو پاس آ،
شوهر کان آهيان بيزار.
پنهنجي نازڪ بدن تان پنهنجي
چوٽي جوبن تان
انهيءَ مٿي ڪي ڪريان نثار.
آءٌ بيزار، آءٌ بيزار ڪيان وار وار،
جڏهن نڪري هي دل جو ٻخار.
(ٺمبڪنو جو ونگ ۾ لڪي بيهڻ)
زباڻي

دلربا: صورت گوري، نصيب ڪارو. اهڙي منحوس

* ٺمري— طرز: "واه ميري چوٽي جوبن ڪي بهار....."

جي پالي پيس جو ڪمائڻ لاءِ ڇڏ ته ڪري ڏو ڌيلو حوالو، مري به نڌو مٺو رزالو. سارو ڏينهن وينو چارپائي ٽوڙي ڏو. مفت جون مانيون مروڙي ڏو. خير، ڪالهه جيڪو جوڳي صاحب منتر سيکاريو هو، آهو ياد آهي، اج ضرور پڙهي هن مٺي کي لنڪا جو لنگور بڻائيندي يس ۽ سارو ڏينهن هن کوٺلي کي سلام ڪرائيندي يس ۽ چوندي يس "ڪيو ميان صاحب سلام. ڪيو ميان صاحب سلام."

ڏمبڪڻو: بيبي صاحب سلام. بيبي صاحب سلام، نيڪ بيبي سلام. مگر ٻڌاءِ ته اڃا ڪيترين دعائون ڪندي ينءَ، سڀ اڄ ختم ڪنديءَ يا ڪجهه سياڻ واسطي به ڇڏ بارت رکنديءَ؟ هاڻي هي ڪهڙو آهي گڙبڙ گهٽالو، ٻڌاءِ؟ منهنجي بابي جي خالو يا عاشقن جي ديگڙي جو گرما گرم مصالو.

دلربا: ميان آءٌ چوان ٿي، ڪٿي ڪا هنڌ نوڪري جو نه ڏو ڪرين، ڇو ناحق ٻڪن ۾ ڏو مرين. ٻڌو نه اٿئي ته ڪر مزوري، ڪاءِ چوري.

ڏمبڪڻو: ڇا، ٻي چوڪري ڪيان، پلا آها ڪيترن ورهين جي آهي.

دلربا: مٺا چوڪري نه، نوڪري.

ڏميڪڻو: واه خوب، نوڪري. ڇا ڪوئي منهنجي بابي جو نوڪر آهي، جو مون کي نوڪري ڏيندو. بيبي، اڳي نوڪري هئي، نوڪري، هينئر نوڪري آهي ٺوڪري، وڏي نوڪري ته وڃهه جهنم ۾. هينئر اگر جتين صاف ڪرڻ جي نوڪري يا گهوڙي جي سئيسي ڪٿي گهر، ته چون ڏا بي. اي. ڪلاس يا ايم. اي. جو سرٽيفڪيٽ پيش ڪر.

دلربا: پوءِ آخر ڪهڙو خيال آهي؟

ڏمبڪنو: مان ته ٻيبي اڇڪلهه، هڪ حڪيم صاحب ڪان ڪيميا سکي رهيو آهيان.

دلربا: ڪيميا وري ڪهڙي چيز آهي؟

ڏمبڪنو: هي به هڪ دنيا ڪمائڻ جي تجويز آهي.

(ڳائو ڏمبڪنو ۽ دلربا)

ڏمبڪنو: توتان وڃان آءٌ نثار ري—توکي ناهي شرم، ها.

ڏمبڪنو: منهنجي آ صورت،

دلربا: آلــو جـــي مورت.

ڏمبڪنو: مان هان گلي گلزاري، توکي ناهي شرم، ها

ڏمبڪنو: آ ته هان اختر،

دلربا: مــــشـــل بـنـدر.

ڏمبڪنو: تنهنجي گلي جو هار ري—توکي ناهي شرم، ها.

(دلربا ايگزٽ)

ڏمبڪنو: واه واه، چا گردشِ روزگار آهي، شان پروردگار آهي، پهلوءِ گل ۾ خار آهي، عورت تي ڪهڙو اعتبار آهي، جنهن جي بغل ۾ آهي، تنهن جي يار آهي.

زاغ جي چهنب ۾ انگور، خدا جي قدرت،

پهلوءِ حور ۾ لنگور، خدا جي قدرت!

واه ڙي، واه. مون کي ڪهڙي نه نيڪ خيال ٻيبي ملي آهي، خدا ڪري شل اهڙي ٻيبي سڀڪنهن کي ملي. آمين! ڀلا ٻيهه ته سهي تنهنجي اهڙي تهڙي، تنهنجو گرم حلوه ٿو پچايان، جناب اعليٰ طبع جو تند آهيان، تمام هنرمند آهيان، خام خردمند آهيان، دنيا جي گولي جو

ڪوسو ڪمربند آهيان. مطلب ته ڪيترن قسمن جا هنر ڄاڻان ٿو: جعلي نوٽ به ٺاهيان ٿو، مگر هن ڪمبخت بدڪار عورت کان البت تنگ آهيان، مون هزارن کي وڏي گهر (جيل) پهچايو، پر هي پوپٽ زادي مون کي به خدا جي گهر (قبرستان) پهچائي ٿي. خير انهيءَ جي تدبير ڪرڻ ضروري آهي، جان جي حفاظت خدا جي منظوري آهي.

(اندر دلربا)

دلربا: مٺا مشٽنڊا پينگ گهوڙن جا ڏنڊا، ڪجهه کائڻ لاءِ آڻين ٿو يا اتي بيٺو مون جهرڪيون اڏائين ٿو. شايد تنهنجي اڄ وري موچڙن کائڻ تي مرضي ٿي آهي.

ٽمبڪٽو: اجهو وري به اهوئي بيهودو جهڳڙو رڳڙو- هان، ڏس هي پنجن سون روپين جو نوٽ ا هيئنر بازار ۾ وڃان ٿو سيڪجهه حاضر سرڪار ڪيان ٿو. دلجاءِ ڪر.

دلربا: ميان ذرا نوٽ مون کي به ته ڏيکار.

ٽمبڪٽو: بس پريان ڏس، هٿ نه لڳاءِ.

(دلربا نوٽ کسي)

دلربا: بس جائو ٺنڊي ٺنڊي هوا کائو، چلتے ڦرتے نظر آئو. واپس گهر نه اچو، چڪلن ۾ وڃي نچو، نچي ٽپي مچو، اوري ايندين ته کائيند يسانءِ ڪچو.

ٽمبڪٽو: ڏس، مائي آءٌ آهيان مرد سپاهي، تمام جلدي غصي ۾ اچڻ وارو. بهتر آهي ته پنهنجي روح جي ريل گاڏيءَ کي منهنجي طوفان غضب کان بچاءِ.

دلربا: ميان منهنجي به اندر جي انجڻ ۾ غصي جي اسٽيم تمام تيز ٿيندي ٿي وڃي.

ٺمبڪنو: ڏسجانءِ، موت جي اسٽيشن تي ٺمهنجي گاڏي ٺڪرندي.
دلربا: ته ڇا تو خدا جي گنج جي ٽڪيٽ ورتي آهي؟
ٺمبڪنو: مون لائنڪلير ڏنو آهي، هينئر ڇاڻ ٺنهنجو ڪوچ ٿيو.
دلربا: هل هل، مئا مردود، شيطان جا ساٿي نمرود. مئو ڪوگند جو گاڏو آهي، رستم آ، يا رستم جو ڏاڏو آهي.
ٺمبڪنو: مون ڪي نٿي سڃاڻين، آءٌ ڪالي ديؤ جو سڳو ڀيٽيوو آهيان.
دلربا: ته آءٌ به لعل ديو جي ماٽيلي سس آهي.
ٺمبڪنو: ته ڇا ڪشتي لڙندينءَ، ملهه وڙهندينءَ. ڏس ٻيبي ڏوت واپس ڪر، نه ته موڇڙن سان ڪوپريءَ مان ڪچوڏبر ڪڍندو سانءِ.
دلربا: هل هل مئا ماريام ڏاڙهيءَ ڪوڙيا، تون هڪ چوندين ته آءٌ ڏه ٻڌائيندي يسانءِ.
ٺمبڪنو: اها ڳالهه آهي ته ڏس ٻلا، اڙي منهنجي قبلهگاه جا غصا جلد آءُ، ته ڪيان هن جي ڪوپري مان ڪارو واءُ.
دلربا: اڙي مئا چمار، ٻيءُ ته ٺنهنجو مري ويو آهي، پنهنجي ماءُ کي پڪار.
ٺمبڪنو: شيطان هي ذاني، نٿي ڇڏين بدزباني — پياري ڏس ڪنهن بلا ۾ ڦاسي ويندينءَ.
دلربا: مونکي ڦاسائڻ وارو پاڻ آفت ۾ ڦاسي ويندو.
ٺمبڪنو: ڏس پياري، مڃي وڃ، پڇتائيندينءَ.

دلربا: منهنجي ڀلا پڇتائيندي. هينئر تہ بندي خوب عيش آڏائيندي.

ٽمبڪٽو: خدا خدا ڪري اڄ مس مس موقعو هٿ آيو، جا پاڻ کي منهنجي ڏاڏي سمجهندي هئي، تنهنجو بہ اڄ آءٌ پرڏاڏو بڻجي ويس — بس هينئر ڪنهن کي نوٽ ڏيڪاريائين تہ پاڻ تي آفت ناگهاني آڏاريائين.

(دلربا ايگزٽ)

گاڻو ٽمبڪٽو:

*آءٌ خنجر زهري پالو هان، آءٌ مرد صفا متوالو هان،
رڳڙي جهڳڙي جي هندي جو. آءٌ گرما گرم مصالو هان.
رمزن جي آءٌ ريل گاڏي ءَ جو، انڊر ميجٽ گاڏو هان.
حرڪت، شرڪت، حڪمت ۾ آءٌ، شيطان جو پيءُ ڏاڏو هان.
او هان مون کي مار سمجهو، اچن جو سردار سمجهو،
دنيا جو آزار سمجهو، شيطان جو يار سمجهو.

(سپاهي دلربا کي گرفتار ڪري اچن ٿا)

فوجدار: ڪيئن او ملعون هي نوٽ جو ڪهڙو معاملو آهي؟

ٽمبڪٽو: هان حضور، منهنجو ڪوٽ ذرا شڪم شريف (حضرت پيٽ) جي ٽوڪڻ ڪان ڦاٽي پيو آهي، ڪمبخت درزي بہ سبي نٿو ڏئي.

فوجدار: او بدمعاش، صاف جواب ڏي، هي نوٽ تنهنجو آهي يا نہ؟

---

* طرز: "مين آفت کا پرکالا هون"

ٿمبڪٿو: فوجدار صاحب نوٽ ڪهڙي جهنگل جي جانور جو نالو آهي، مون کي اها اوهان جي پليسي ڪپڙ شپڙ سمجهه ۾ نه ٿي اچي.

فوجدار: هي عورت هڪ مصنوعي نوٽ بازار ۾ وڪڻڻ آئي، گرفتاريءَ بعد ظاهر ڪيائين ته، ٿمبڪٿو منهنجو خاوند آهي جنهن مون کي هي نوٽ ڏنو آهي.

ٿمبڪٿو: اڙي توبهه، توبهه، ڪيو، هي ته منهنجي سڳي ناني آهي، اها هن جي صاف بي‌ايماني آهي، توبهه، توبهه، الله توبهه!

دلربا: منهنجا ميان، ڇا هي نوٽ تو مون کي ڪين ڏنو هيو.

ٿمبڪٿو: اڙي گلي پڙو عورت، توبهه ڪر، عقل ڪر! آءٌ ته توکي ڄاڻان به ڪين سڃاڻان به ڪين.

(علحدو) ڪيئن يارو— خوب لڳو وارو.

دلربا: هئي هئي، ڇا تون منهنجي خاوند ٿيڻ ۾ به انڪار ڪرين ٿو.

ٿمبڪٿو: آءٌ ته توکي پنهنجي ماءُ جي برابر سمجهان ٿو، مٿان مائي پلي هجين، غور سان ڏس، غور سان ڏس.

(علحدو) ڪيئن يارو اهڙي بدڪار لاءِ اها سزا ڪافي آهي يا نه.

دلربا: منهنجا پيارا ميان، منهنجو قصور معاف ڪر، دل صاف ڪر، مون توبهه ڪئي، مون کي ته تون چاهيندو هئين، جان کان زياده.

ٿمبڪٿو: مگر ڪوئي نه آهي ايمان کان زياده.

دلربا: واه تنهنجو عشق و محبت جاني بيوفا.
ٺمبڪنو: هاءِ تنهنجي لن تراني، بي ايماني بيوفا،
دلربا: مون کي تنهنجي اُلفت جو هينئر به اقرار آهي.
ٺمبڪنو: ليڪن مون کي صاف صاف انڪار آهي.
دلربا: هاءِ، او بيوفا، تنهنجي هن ظلم منهنجي دل ۾ ناسور وجهي ڇڏيو آهي.
ٺمبڪنو (عليحدو): توبهه، ڪالهه منهنجي گهر ۾ فتور وجهي ڇڏيو— قتل الموذي، قبل الايذا.
دلربا: هاءِ، منهنجو پيارا.
ٺمبڪنو: ڪٿي اٿئي اهو يار وفادار (ڪارو ڪتو).
فوجدار: تڏهن تون هن جي خاوند ٿيڻ کان صاف انڪاري آهين.
ٺمبڪنو: هيءَ ته منهنجي پيءُ جي ڌڻي لڳي، الله الله ڪيو، هيءَ ته منهنجي ڏاڏي پڙڏاڏي جي به مائي لڳي.
انهن جو به قسم آءٌ ڏو کاوان، ڇا مائي، تون منهنجي عورت آهين؟
دلربا (غصي ۾ پرجي چوڻ): تون سچ پچ مرد بي غيرت آهين!
ٺمبڪنو: اڙي حضور، هن کي پڪڙيو، هيءَ ته ڪاٺي ٿي، ڏند به ڪرٽي ٿي. شايد هيءَ ڪا ڏائڻ عورت آهي، يا هن جي دماغ ۾ ڪا حرڪت آهي.
فوجدار: ڪيئن، اي بدصورت پر فطرت عورت، تون واقعي پاگل آهين؟
ٺمبڪنو: هان هان، ليڪ، ليڪ، ساڏا سترنهن آنا

پاگل آهي جلد گندوبندر پارسل ڪيوس.

دلربا: نه نه، آءٌ پاگل ڪين آهيان. اڙي هن تي غصو اچي ٿو. هن جون هڏيون چيبيان، هن جو ماس کاوان، هن جو رت پيان، هن جو حلوو پچايان.

ٺمبڪنو: اول ته تنهنجو مربو ٺو ڻاهيان، فوجدار صاحب ذرا چڪي جهليوس، يا جلد گدوبندر وي. پي. ڪيوس، نه ته شهر ۾ نقصان ڪندي.

فوجدار: هلو، هينئر هن کي وٺي هلو ۽ جلد گدوبندر پهچايو.

(فوجدار، سپاهي ۽ دلربا ايگزٽ)

بيت

ٺمبڪنو (اڪيلو):

سرنوشته ڪاتب تقدير هن ڪاغذ ۾ هوءِ،
فيصله تقدير جي تحرير هن ڪاغذ ۾ هوءِ.

واه ڙي پنجين سوين جا نوٽ، واه — اهڙي ڏوم ڏام سان منهنجي شادي ٿي، ڪين ٿي هئي، جهڙي منهنجي پاڪ دامن بيبيءَ جي اچ گرفتاري ٿي، ڪيئن ڀاڙو، مولا ڏنو وارو. آخر روزن پٺيان عيد آهي. مطلب ته موقعو ملي ويو ته، پنهنجي ٺمبڪني ٺيڪان به مڪري نه وڃان ته منهنجو ذمو. هينئر وڃو گهرجي. ڪنهن ٻئي ولائتي وارنيش لڳل خوب پالش ٿيل ليڊي جي تلاش ڪجي، جنهن ڪنترين مان ڪجهه، مزو ڪين آيو.

(ايگزٽ)

باب ٻيو

پردو ٻيو

مڪان شمشاد

انٽر جميل: آه، موت، قتل، خون ڇا؟ ڪنهن جو خون، دل جو خون! لخت جگر جو خون! ڇا جي واسطي، هن دنيا مڪار جي واسطي؛ ڇا جي واسطي — هن زر بدڪردار جي واسطي! خير، فڪر ناهي، دنيا ڪمائڻ جي مڪرسان، روٽي ڪائڻ جي شڪر سان. مفلسيءَ ۾ جيئڻ شرمساري آهي، بلڪ لاچاري آهي. ذلت ۽ خواري آهي، جنهنڪري دنيا هر انسان کي پياري آهي.

شاه و گدا آ خيال ۾ پيسي جي واسطي،
هرڪوئي آ جنجال ۾ پيسي جي واسطي.
سڀ ڪوئي آ بيمار، ڪوئي تندرست ناهه،
دنيا جي اسپتال ۾، پئسي جي واسطي.

هيئنر جلد وڃي دوست شمشاد کي واقف حال ڪيان، پاڻ کي زر و جواهر سان مالا مال ڪيان. هيئنر منهنجي

مدعا پوري ٿي، نحوست جي زماني کان دوري ٿي؛ بس، هينئر عيش، شادي، جشن.

(اندر ٺمبڪنو)

جميل: مرحبا، مرحبا، اي يار خوش اطوار!
ٺمبڪنو: لعنت، لعنت، او خوني بدڪار!
جميل: ڇو ٺمبڪنو، خفگي جو ڪهڙو سود؟
ٺمبڪنو: هل هل، شيطان جا ساٿي نمرود.
جميل: ڇا تنهنجو مون ۾ ڪو شڪ آهي؟
ٺمبڪنو: خدا جو انصاف حق آهي. هر عمل جي هڪ سزا ۽ هڪ جزا موجود آ. بندو سرڪش آهي، ته مٿي خدا موجود آ.

جميل: سڀ ڪي آهي رنج، مون کي غم نه آ ته ڪجهه نه آ،
پيا روئن پنهنجي گهر، ماتم نه آ ته ڪجهه نه آ.
آدمي دنيا ۾ خوش هردم نه آ ته ڪجهه نه آ،
ٺمبڪنو: ٿو ڪرين نخرا تون، هي تقدير ۽ اقبال سان،
پر خدا جي وار کي، روڪيندين ڪهڙي ڍال سان.
جميل: بي سبب خفا ٿيڻ؟
ٺمبڪنو: دنيا جي بدلي دين ڏيڻ!
جميل: ناحق بدگماني.
ٺمبڪنو: پنهنجي پيٽ سان هيءَ بي‌ايماني!
جميل: ڪنهن مون کي مجرم ٺهرايو؟
ٺمبڪنو: وفا!
جميل: ڪنهن مون کي جرم ڪندي ڏٺو؟
ٺمبڪنو: خدا!

جميل: ڪنهن گواهي ڏني؟
ٺمبڪنو: زمين و آسمان!
جميل: ناحق ٿو لڳائي هي مون تي الزام، ڏسجو.
ٺمبڪنو: ٿي چڪو جو ڪجهه هيو، هينئر انجام ڏسجو
جميل: احمق!
ٺمبڪنو: ظالم!
جميل: جنوني!
ٺمبڪنو: خوني!
جميل: تون مون تي اهو الزام لڳائين ٿو، جو ڪڏهن نه معاف ٿيندو.
ٺمبڪنو: تو انهيءَ خون سان هٿ رڱيا آهن، جو فرشتن جي ڳوڙهن سان نه صاف ٿيندو.
جميل: ديوانا دولت اهڙيءَ زيت هٿ اچي ٿي.
ٺمبڪنو: مگر چا، دولت قبر ڏانهن ساڻ هلي ٿي؟
جميل: ليڪن هتي ته عيش ڪرائي ٿي.
ٺمبڪنو: اهو خيال فضول آهي. دنيا ايماندارن لاءِ جهنم آهي.

جهنم لاءِ جنت چڏڻ، هيءَ تنهنجي ڀل آهي.
ڀل خدا کان ڪين، گر ايمان دولت سات آ،
چار دن جي چاندني، ۽ پوءِ انڌيري رات آ.

گانو

ٺمبڪنو: لعنت ٿئي لعنت لعنت، لعنت، ڏي بدڪردار،
صورت تي تنهنجي پرفتنه دائم آ لعنت،
بد ڪردار بد ڪردار.

هي حشمت هي دولت ڪمايو ڪمايو،
مظلومن جا سرڙا ڪپايو، ڪپايو.
هي ڪارو منهن جڳ کان لڪايو، لڪايو،
طوق لعنت جو ڳلي پايو، پايو.

(انٽر شمشاد)

شمشاد: اسلام عليڪم اي سچا دوست، جگر جا گوشت، دل جا پوست.

جميل: عالي جناب هي، ته آهيءَ جاءِ حجاب، اوهان ٻانهي کي ايتريقدر عزت جي نظر سان ٿا ڏسو، جنهن جو هو حقيقت ۾ لائق ڪين آهي.

شمشاد: اها اوهان جي عالي صفاتي آهي، جو پنهنجي تعريف پسند نه ٿي اچي، اها وصف ذاتي آهي.

ڪري ٿو ناپسند تعريف سوئي جو ڪه عالي آ،
بچي ٿو سوئي نوڪرڪان، جو برتن يار خالي آ.

شمشاد: جميل!

جميل: جناب!

شمشاد: ڪائي خبر؟

جميل: قبر.

شمشاد ڪنهن جي؟

جميل: پنهنجي باغ جي، بلبل جي، پنهنجي چمن جي، گل جي.

شمشاد: يعني؟

جميل: مهلقا بدنصيب جي.

شمشاد: آه! اهڙي قريب جي، مگر ڪنهن جي واسطي؟

جميل: هڪ تو جهڙي سچي يار، غمگسار، مددگار جي واسطي، گرچ پنهنجو چمن برباد ڪيم مگر تنهنجي دل ته شاد ڪيم.

ٽمبڪٽو: تو خشڪ ڪيو سمندر، هڪ گوهر جي واسطي.
آتش چمن ۾ تو ڏني، ثمر جي واسطي.

شمشاد: تي وئين پاڳل ڪجهه عقل تميز آهي، بي ادب غلام هي ڇا چيز آهي؟

ٽمبڪٽو: تون.

شمشاد: ڇا مان.

ٽمبڪٽو: شمشاد.

شمشاد: ڇا شمشاد.

ٽمبڪٽو: هان شمشاد، شمشاد جو طور، شمشاد جو نمونو، شمشاد جو رنگ، شمشاد جو ڍنگ، (اشارو جميل طرف). هن ۾ به رحم جو قطرو ناهي، تو ۾ به رحم جو ذرو ناهي، هن ۾ به دوست دشمن جي تميز ناهي، تو ۾ به اها چيز ناهي. هن جو منهن به روشن مگر ناري، دانگي کي شرمائڻ واري — تنهنجو منهن به سفيد، دل ظلمات جي طرح ڪاري آهي.

خرمن جان جي واسطي هي آگ ۽ تون برق،
الغرض ٻئي آهيو يڪسان، رڳو آهي قد جو فرق.

هي پڻ پاڳل، تون پڻ پاڳل، هي پڻ جاهل، تون پڻ آن؛
هي پڻ انڌو، تون پڻ انڌو، هي پڻ قاتل، تون پڻ آن.

شمشاد: بي ادب غلام، تون خنجر جي ميان وانگر،

اسان تي وار ڪرين ٿو، ناحق اسان کي شرمسار ڪرين ٿو.

ٽمبڪٽو: بيشڪ آءٌ خنجر بي مياڻ آهيان، ليڪن آهو ڪين آهيان، جنهن سان ڪاسائي بيگناهن جا ڪنڌ ڪلهؤن ڪوري ڪين ٿا. آءٌ اهو اوزار آهيان، جنهن سان حڪيم سڙيل ۽ گندي گوشت کي ڪپي ڪوري، بيمار جي جان بچائن ٿا.

شمشاد: پيارا جميل، هي احمق عقل کان دور، بي شعور آهي. هن جي ڳالهه تي اعتبار نه ڪر، ناحق تڪرار نه ڪر.

جميل: جلد ارشاد ڪر!

شمشاد: آءٌ توکي چوڻ ٿو گهران، ليڪن ذرا ترس ترس، هينئر ڏينهن کي شام جي آغوش ۾ آرامي ٿيڻ واسطي هڪ گهڙي جو وقفو باقي آهي؛ سورج جا ڪرڻا هر گهر، هر ڪوچي ۾ جاسوسن وانگر پکڙجي رهيا آهن. اگر زمانو تمام ناپاڪين کي تنهنجي روح ۾ ڀري ڇڏي ها، ته خوف دهشت جو ڀوت تنهنجي هن سفيد خون کي جلائي، خاڪ ڪري ڇڏي ها.

جميل: يا خدا، آهو ڪهڙو خوفناڪ ڪم هوندو، جنهن جي ايتريقدر سخت تمهيد آهي؟ ڇا ڪنهن سان دغا بازي!

شمشاد: نه!

جميل: فتنه پردازي؟

شمشاد: نه!

جميل: قرلت؟

شمشاد: نہ!
جميل: جبر ظلم؟
شمشاد: نہ!
جميل: تڏهن ڪهڙو مضمون آهي، ڪنهن ٻئي جو خون آهي؟
شمشاد: هان، البت.
جميل: او خدا، او خدا (شمشاد جي اکين مان آگ جا شعلہ نڪرندا نظر ٿا اچن).
شمشاد: باوفا دوست، اهو زهري نانگ جو هميشہ منهنجي راهہ ۾ آهي، اُن جي توکي خبر ڪانهي؛ منهنجي نگاهہ ۾ آهي، مان هن کي ڄاڻان ٿو.
جميل: مان بہ خوب سڃاڻان ٿو.
شمشاد: پلا ڪير؟
جميل: هو.
شمشاد: يعني؟
جميل: ممتاز.
شمشاد: اهوئي فتنہ ساز؟ ٺيڪ ٺيڪ!
جميل: ڇا موت؟
شمشاد: بيشڪ.
جميل: مون هن بدذات جي گرفتاريءَ واسطي عذاب جا ڪتا ڇوڙيا آهن، في الحال اهو خيال اٿم تہ هن خون جي الزام ۾ هن بدڪار کي گرفتار ڪرايان، تنهنجي جان ڇڏايان.
ٺمپڪنو (علحده): پاڻ کي جهنم ۾ اڙايان.

جميل: هو هڪ زخم آهي، جو وڌندو ٿو وڃي.

شمشاد: هان هن جو وڍي ڇڏڻ ضرور آهي، ورنه خوف ناسور آهي.

جميل: تون فڪر نه ڪر، آءٌ هر طرح هن سان بدسلوڪي ڪندس.

شمشاد: آءٌ هن جون هڏيون ڇڇيندس، خون پيندس.

جميل: آءٌ هن جون هڏيون جلائي خاڪ ڪندس.

شمشاد: آءٌ هن جي خاڪ کي پنهنجن نوڪرن سان اڏائيندس، ۽ گوشت ڪتن جي حوالي ڪندس.

ٺمڪتو (علحده): شايد انصاف اوهان جي گهر ۾ پيدا ٿيو، انصاف اوهان جي ڪنهن بزرگوار (پيءُ ڏاڏي) جو نالو هو.

شمشاد: خوب، اي مرغوب، ڀلا هينئر خدا حافظ!

جميل: خدا حافظ!

(ايگزٽ)

باب ٻيو

پردو ٣

(اندر ممتاز)

گانو ممتاز:

اج عيد آهي گهر گهر، پنهنجي ته عيد ٿئي،
حاصل اگر اسان کي، دلبر جي ديد ٿئي.
آءٌ نقد جان ڏيـان ها، پر قيمت پر يار جانا،
بازار ناز جي، پر دل جي خريدار ٿئي ها.
تيغ نگهه سان دل تي، جي وار ڪن ها سهڻا،
هي جان نثار ٿئي ها، هي دل شهيد ٿئي ها.
جي بيوفا نه ٿين ها، اي جان مِن ته هرگز،
ڇو قفل آرزو جي، پيدا ڪليد ٿئي ها.
اي بيوفا جي تنهنجي، ڪو خط ڪٿي اچي ها،
"آغا" جي يار دل کي، ڪجهه ڪجهه اميد ٿئي ها.

زبادي

يا الله دل کي گهبراهٽ آهي، جان ڇو اج بيطاقت آهي. در و ديوار کان حسرت ٽپڪي ٿي، اج بار بار اک

ڇو ٿڙڪي ٿي. ياالله، خير، خير، رحم!

(اندر سهيليون)

(ممتاز جو سهيلين کي حيرت سان ڏسڻ)

ڳائو سهيليون:

* هاءِ بانو،واءِ بانو! لائي قسمت امان تي تباهي،
ڏيئي عمرساري هي جدائي، ڪاري قبر وڃي تو وسائي-
هاءِ بانو، واءِ بانو!

امان تو وساريو پياري، بي موت اجل ڪيئن ماري—
هاءِ بانو، واءِ بانو!
تو کي سهيليون ٿيون سارن، توري رنج و الم ۾ گذارن-
هاءِ بانو، واءِ بانو!
تو بن عمر وبال آ پياري، توري جيئڻ جنجال آ پياري—
هاءِ بانو، واءِ بانو!
بيڪس "آغا" هاي آ وطن کان، ڏکتي بلبل جيئن ڪا چمن کان—
هاءِ بانو، واءِ بانو!

(سهيلين جو غم ۾ ويهڻ)

زناني

ممتاز: افسوس، هيءَ آه و زاري ڪنهن واسطي؟ انتظاري بيقراري ڪنهن واسطي، هيءَ پوشاڪ ڪاري ڪنهن واسطي؟ حيرت، حسرت، عبرت!

---

* طرز: "هاءِ بابا، واءِ بابا (خدا دوست)

(سهيلين سان) اي عورتو اوهان کي ڪهڙو ڪم آهي؟
هي ڪنهن جو ماتم آهي؟ خير ڪر الاهي!

زرينا: غضب، ستم تباهي.
ممتاز: آخر صفائي.
زرينا: پياريءَ بانو جي جدائي.
ممتاز: ڇا مهلقا جي شادي ٿي.
حسينا: بربادي ٿي.
ممتاز: يعني؟
گلنار: هت ويراني، ملڪ عدم ۾ آبادي ٿي.
ممتاز: مطلب!
گلزار: موت، اجل غضب!

ممتاز: هاءِ ڦول تو دو دن بهارجان فزا دکلا گئے،
حسرت اُن غنچون په هے، جو بن کلے مرجها گئے.
اُف، جگر چاڪ، دل جلي خاڪ ٿي،
ڪنن کي ڇاٽايئي، اي ڪنؤ پوڙاتيون پوڙاتيو!

زرينا، زرينا بڌاءِ! سچ ڇؤ جاني ڪٿي آهي- منهنجو گل رعنائي، هاءِ تو گردن ڇو جهڪائي. ڇا منهنجي پياري ڪنهن حال تباهه ۾ آهي، يا ڪنهن پناهه ۾ آهي؟

زرينا: افسوس، صد افسوس! اي عاشق صادق، هوءَ اڄ انهيءَ مالڪ جي پناهه ۾ آهي، جتي قيامت جي ڏينهن هن جميل، ڪم اصيل کي پناهه وٺڻ دشوار ٿيندي- جڏهن هن ناحق خون جي پرسش سر بازار ٿيندي.

ممتاز: هاءِ، ته ڇا منهنجي پياري، بني اجل موت ماري! آف:

هينئن چمن کنهنجو نہ شل برباد ٿئي،
پر فضا گلزار مان، نابلبل هي ناشاد ٿئي!

زرينا: صبر، صبر، اي عاشق ناشاد فرياد نہ ڪر! دنيا تي حشر ايجاد نہ ڪر، تنهنجن هنن پردرد دانهن کان دل کي خروش، جگر کي جوش ٿئي ٿو.

حسينا: والله، ڪليجو منهن ڏي اچي ٿو.

گلنار: دل گهٻرائي ٿي.

گلزار: شايد تقدير اڄ اسان کي آزمائي ٿي.

ممتاز: خالي نہ انهيءَ داغ کان هيءَ دل خدا ڪري،
محبوب جي ماتام ۾ شامل خدا ڪري.
جن جان کان جدا ڪئي آ دل دغا ڪري،
اميد تن جي پوري نہ بلڪل خدا ڪري.

بس، هينئر هن زخم جو مرهم ڪجهہ نہ باقي آ، صرف موت جي مشتاقي آ.

زرينا: يعني؟

ممتاز: خودڪشي، موت، اجل، اي اجل! جلد آءُ، جلد آءُ، جلد آءُ. اچي گلي لڳاءِ، آغوش ۾ سلاءِ.

معلوم جي هجي ها، هي انجام محبت،
هرگز نہ وٺان يار ها، مان نام محبت.

رخصت، اي دنيا جي نعمت رخصت! بس، هميشه لاءِ رخصت، تا قيامت رخصت!

(تلوار ڪڍڻ ۽ سهيلين جو جهلڻ)

حيات صورت نقش حباب باقي آ،
ڪوئي دم يار منهنجو اضطراب باقي آ،

مسافران عدم کي چئو، ته ذرا ترسو،
جو هڪ مسافر پا در رڪاب باقي آ.

زبائي

زرينا: اي نا اميد، غم رسيده عاشق! جي تون پنهنجي جان برباد ڪندين ته ڇا، پنهنجي پياري مهلقا جي روح کي شاد ڪندين؟

ممتاز: آ هٿن کان وئي صفا دل، هاءِ دل، افسوس دل،
ڪئي ادا مون سان دغا دل، هاءِ دل، افسوس دل!

ڇا، هن تنهنجي زبان کان مرحوم مهلقا جو پاڪ روح ٻولي رهيو آهي؟

زرينا: هان، هان، تنهنجي فهمائش واسطي آهوئي زبان کولي رهيو آهي.

ممتاز: شمع هئي اميد دنيا ۽ هي دل پروانو هو،
خواب هو جو ڪجهه ڏٺم، ۽ جو ٻڌم افسانو هو.

(ممتاز جو بيهوش ٿيڻ، ۽ سهيلين جو سهارو)

پڙدو لهڻ

باب بيو

پرد و چوڏون

(انڊر ٽمبڪٽو)

گانو

ٽمبڪٽو: هي عورت آ، يا آفت، بد خصلت آ، بي عزت،
ٿئي اهڙي صورت غارت، آمون کي نفرت نفرت!
جو اهڙي زال وارو،
تنهن جو هر هارو منهن ڪارو:
هن جوء جي اهڙي تهڙي، وجهو لعنت تنهن تي يارو!
هڪ موٽر سائيڪل چنچل، ٻي چال فيشن ايبل،
ڪاني لئي چئر ٽيبل، آ لڙ جي وتس ليبل،
جو اهڙيءَ زال وارو،
تنهنجو هر هارو منهن ڪارو:
هن جوء جي اهڙي تهڙي، وجهو لعنت تنهن تي يارو!
ڏي لئو جا لکي ليٽر، يارن سان ڏسي ٿيئٽر،
چهري تي مکي پوڊر، زلفن تي چڙڪي لونڊر،

جـو اهڙيءَ زال وارو،
تنهن جو هرهارو منهن ڪارو:
هن جوءِ جي اهڙي تهڙي، وجهه لعنت تنهن تي يارو!

(ايگزٽ)

پردو پنجون

(اندر ممتاز ديواني حالت ۾ ۽ لاش تي نظر پوڻ)

زباني

ممتاز: هاءِ، غضب، ظلم، روئو پٽيو! اي فرشتو هن مسڪين جي ماتم لاءِ اچو، خاڪ وسايو، پهاڙو پٿر برسايو، دوزخو آگ آڙايو، چنڊ سورج پرزا پرزا ٿيو. هاءِ، منهنجو چنڊ اڄ موت جي بادل ۾ ڇپي ويو، منهنجو نازڪ بوٽو خزان جي جهولي جهوٽيو، مايوس باغ ۾ بلبل ٿيو، اڄ منهنجي جگر جو چراغ گل ٿيو.

آهيان جليو مان، آڳـا لڳي هاءِ نصيب کي،
آرام ننڊ ۾ ڀـه، نـه آيـو غريب کي.

(لاش کي هنج ۾ رکي ڳائي ٿو)

گانو ممتاز:

* سوز غم آ تن لاغر کي جلائڻ آيو،
اشڪ خون دل جي لڳي آڳ، اُجهائڻ آيو.
دامن دشت آ غربت ۾ ڪفن بعد فنا،
بيڪسي ۾ نه ڪوئي لاش کڻائڻ آيو.
قيد خاني ۾ منهنجو حال سڱهو ڏس تون اچي،
اڄ اجل موت جو پيغام سڻائڻ آيو.
بيڪسي ۾ نه آ ڪوئي حال جو پاڻي "آغا"،
هر ڪوئي آ ڏکي دل کي ستائڻ آيو.

زهالي

اي سنگدل زمين، ڇا تو ۾ سيلاب ڪونه هو، جو هن نازڪ گل اندام جي هن سرخ خون سان پنهنجي پياس پوري ڪئي. اي دنيا دورنگي، دل جي آس پوري ڪيئي. اي خوفناڪ پهاڙو، اوهان کي به، منهنجي بيقصور مظلوم معشوق جي هن حقير حال تي رحم نه آيو. اي ميرفام آسمان، توکي به شرم نه آيو. اي ڀيانڪ جهنگل، تون هن شهيد جفا جي ناحق خون جو شاهد رهج. اي رات جي انڌيري، تون به مولا اڳيان آه و زاري ڪج. اي زمين تون به حشر ۾ پڪاري ٿيج. اي خون آلوده زخمو، فرياد ڪيو، فرياد ڪيو، دنيا تي حشر ايجاد ڪيو.

---

* طرز: "شمع کو ديکھ ميرے جي کے جلانے والے"

گانو ممتاز:

هي گل ۽ ٻوٽا، مٽي ۽ پاڻي، فاني آ، فاني آ،
سارو جهان هي سڀ ڪوڙو آ، دنيا جو خيال،
گهر و زر سڀ جهونو آ مال.

(لاش کي چمڻ)

زباني

جاڳ، جاڳ، او بيوفا مهلقا بيدار ٿي، هوشيار ٿي! ڇا هي به هڪ ناز آهي، آٿ، ڏس ته ڪهڙي نه حال ۾ پر ملال تنهنجو ممتاز آهي.

هيچ دنيا آهه هيءَ، عقبيٰ جي طلب گاريءَ ۾،
آخري دم شال نڪري، اڄ هي وفاداريءَ ۾.
دعا ڪيو ته آٿ هزارن ۾ نه شرمسار ڪري،
دعا ڪيو ته خدا منهنجو ٻيڙو پار ڪري.

هاءِ ساقيا، تنهنجي مئيخاني مان اڄ پُر از ارمان نڪتس.

(پاڻ کي خنجر هڻڻ، سپاهين جو اچڻ)

سپاهي: او خبردار خوني، نه ڪر غرق زندگاني!

ممتاز: ذات رحماني! ذات رحماني! اي عدم جا مسافرو، ذرا هوش سنڀاليو. زمين تڙپي ٿي، فلڪ لرزي ٿو، قيامت اچي ٿي، اوهان ڪير آهيو مون کي ڏيکارڻ وارا.

سپاهي ٢: توکي موت جو ڦاٽڪ لنگهائڻ وارا،
سپاهي ٣: توکي آغوشِ قبر ۾ سمهارڻ وارا.

سپاهي ١: او خوني، جنوني ، هيءَ عياري، مڪاري ، ۽ پوءِ به هيءَ آه و زاري!

(اندر جمعدار)

جمعدار: چا، ڇيو ته خير آهي؟
ممتاز: ڪجهه ناهي، ملڪ عدم جو سير آهي.
جمعدار: هينئر قتل جي دهشت طاري آهي، جو خود ڪشي جي تياري آهي.
ممتاز: البت.
جمعدار: ڀلا هت ڇو آيو آهين؟ جلد بيان ڪر!
ممتاز: هت ڇو آيو آهيان! نصيب جو ستايو آهيان.
قسمت جو جلايو آهيان، رحم اي ذيشان ڪر.
صبر حال تباه مشڪل آ، ضبط فرياد آه مشڪل آ.
جمعدار: فريب، دغا، ظلم، مڪاري، انهن چيزن جو نالو آهي دنياداري!
سپاهي: صورت ۾ نور، سيرت ۾ نار — منهن ۾ پيار، بغل ۾ تلوار!
ممتاز: غريب، عاجز، غم رسيده. گردشِ ناهنجار جو گهايل، فلڪ ڪج رفتار جو ستايل. مسڪين، بيتسڪين، بيڪس، رحم، رحم!
جمعدار: بس، هينئر زبان بند ڪر! جلد هل، پنهنجي واسطي سزا پسند ڪر.
ممتاز: هتي نازل خدا يا هر بلا آ، هيءَ منهنجو گهر آ، يا يارو ڪربلا آ. او دوزخ، ڇا تو ۾ ايتري آتش ڪين

آهي، جو مون کي جلائين. اي پهاڙ، ڇا تو ۾ ايترا پٿر
ڪين آهن، جو مون تي برسائين. افسوس، شايد ممتاز ۽
بدنصيبي، هڪڙي ڏينهن پيدا ٿيا هئا.

جمعدار: بس!

سپاهي ۱: صبر.

سپاهي ۲: خاموش.

(ممتاز کي زنجير وجهڻ)

ممتاز: ابر، پاڻي جي عيوض آگ کي برسائي ٿو،
ڙ وچان درياءَ لب تہ پاڻي بہ مون کي ڪائي ٿو.
تحقيق عشق جو نتيجو دلگيري آهي، شاهي جو نتيجو
فقيري آهي.

جمعدار: او ڪمبخت، تون دنيا ۾ انهيءَ لاءِ پيدا ٿيو
آهين، تہ خدا جي بندن جي خون ۾ تيغ رنگين ڪرين، ۽
وري پاڻ کي مسڪين ڪرين.

ممتاز: آءٌ هن واسطي آهيان جو مصيبت آٿايان، ۽
شڪايت زبان تي نہ لايان.

جمعدار: بهادرو، اوهان جو ڇا خيال آهي. قاتل آهي،
يا ديوانو، يا غافل آهي؟

سپاهي ۱: ايمان جي ڳالهہ پڇو تہ فريبي آهي،
خونخوار آهي.

سپاهي ۲: قاتل آهي، قابل دار آهي.

سپاهي ۳: خوني آهي، جنوني آهي، هن جو ڇٽڻ
دشوار آهي.

جمعدار: تحقيق، ڪٿو هي لاش، جلد پيش سرڪار

ڪيو قاتل جو سر بردار ڪيو.

ممتاز: عزيزو، اوهان ناحق تڪليف نہ ڪيو، مان خود پنهنجي مظلوم معشوقہ جو بيڪس لاش کڻڻ لاءِ تيار آهيان، گرچہ پاپي آهيان، گنهگار آهيان.

سپاهي: خاموش، اونابڪار، دور هٽ خوني بدڪار!

ممتاز: اي سنگدل سپاهيو، اوهان منهنجي هن آذر سوزان کان ذرا نرم ٿيو، هن نازڪ جي خون آلوده ميت کي تڪليف نہ ڏيو.

سپاهي: بس. صبر، زبان بند ڪر!

ممتاز: يا خدا، هنن ڪاساين جي جماعت ۾ ڪو رحم جو فرشتو آهي يا نہ؟

(سپاهين جو لاش کڻڻ ۽ ممتاز جو چنبڙڻ)

ممتاز: اي يارو ٻهري خدا، معشوقہ جو لهو ۾ لعل لاش نہ هلايو. هن شهيد عشق جي بيقرار روح کي تڪليف نہ رسايو. ذرا هن بي ڪفن بي دفن لاش تي رحم فرمايو.

جمعدار: دور هٽ، او دنيا جا آزار، هل موت لاءِ ٿي تيار.

ممتاز: مون کي ڪيڏانهن ٿا وٺي وڃو، آءٌ ڇا لاءِ ٿيان تيار.

سپاهي ١: (تو کي اجل جي ڦاٽڪ کان لنگهائيندا سون پار.

ممتاز: بهتر آهي تہ منهنجو گلو هٽ چاڪ ڪيو، قصو پاڪ ڪيو. جيڪي خون جا قطرا زمين تي ڪيرندا، آهي بہ اوهان کي هميشہ دعا ڪندا، ۽ آفرين وجهندا.

سپاهي٢: هان، هان، تنهنجو قصو پاڪ مر بازار ٿيندو، پيش سرڪار ٿيندو.
ممتاز: افسوس، اوهان ثابت ڪري رهيا ته اوهان مٽيءَ جا نه آهيو، بلڪ پٿر جا هٺيل پتلا آهيو.
جمعدار: بس زبان ٿام، او بد انجام! اگر زياده ٻڪوات ڪندين، ته تنهنجي زبان ڪاٽي ويندي.
ممتاز: اگر اوهان زبان ڪاٽيندؤ، ته آءٌ اکين جي اشارن سان اوهان کي سمجهائيندس.
جمعدار: آهي به ڦوڙيون وينديون.
ممتاز: ته آءٌ پنهنجي مظلوم معشوق جي واسطي پنهنجو سر اوهان جي قدمن تي ڏريندس.
جمعدار: آهو به علحدو ڪيو ويندو.
ممتاز: هاءِ افسوس، اهڙي جلادي!
سپاهي: ڪمبخت، اهڙي بيدادي.
ممتاز: اي آسمان، تو به ڏلو ٿيءُ اي زمين تو به پڌو ٿيءُ اي جهنگلي درختو اوهان به حاضر هئا، مگر افسوس جو ڪنهن کي ترس ڪين آيو، ڪنهين رحم ڪين ڪاڏو.

(سپاهي لاش کي کڻي هلن ٿا)

(ممتاز جي چرين جيئن داڻهون ڪرڻ)

ممتاز: هاءِ اي جلادو، هنن نازڪ نازڪ لعل رخسارن تان هن عاشق ناشاد، غريب، ڪم نصيب کي آخري بوسو

تہ وڃڻ ڏيو. اي ظالمو هن بيڪس جي رت ۾ رنگيل زخمن کي هن فرياد زاري سان ذرا خشڪ تہ ڪرڻ ڏيو. هاءِ، اي شهيدِ جفا، حافظ خدا، حافظ خدا!

گادو ممتاز:

* باغ الفت جو مزو، اڄ يار بن ويندو رهيو،
بلبليون ويندون رهيون، سوسن سمن ويندو رهيو.
اي مسافر يار تو، حافظ خدا، حافظ خدا،
هاءِ يارو صبر سان، غنچهءِ دهن ويندو رهيو.
مان نہ وڇڙيس ٿي اوهان کان، هي قضا جو قهر آ،
هيڻ ڇني محبوب منهنجو، گلبدن ويندو رهيو.
ڪر دعا تون يار ”آغا“، دلربا کي دل منجهان،
جو مسافر يار تنهنجو، بي ڪفن ويندو رهيو.

(سڀ ايگزٽ)

روپ سهڻي: ”سورٺ پهاڙي“
* طرز: ”يا الاهي لطف سے اس شهر کا دز کول دے“

پردو ڇهون

فوجداري

(اندر ممتاز گرفتار ٿيل)

ڳائو ممتاز:

* بدقسمتي کان مون ڏٺا، سامان نوان نوان،
حاصل ڪيم هي حسرت و ارمان نوان نوان،
دلدار تنهنجي عشق ۾ مون کي نصيب ٿيا،
صحرا نوان نوان، ۽ بيابان نوان نوان.
ٿيندين نه يار غم کان تون آزاد، اي "آغا"،
فرياد ڪرين تون ڪٿي، نالان نوان نوان.

فوجدار: اي اجل رسيده، تنهنجو نام؟
ممتاز: بي آرام، بدنام، ناڪام مبتلائي آلام!
فوجدار: وطن؟
ممتاز: آجڙيل ۽ ويران بن.
فوجدار: پلا هت تنهنجي اچڻ جو سبب؟
ممتاز: جاڻي تو رب، مگر......

* روپ: "سهڻي"

هرڪو وطن آ ڇڏي ارمان ڪان نڪتو،
يوسف نہ خوشيءَ سان ڪڏهن، ڪنعان ڪان نڪتو،
نڪتو بہ اگر گردش دوران ڪان نڪتو.

فوجدار: توکي ڪهڙي چيز جي تلاش آهي؟

ممتاز: نہ زر جي تلاش آ، نہ پسر جي تلاش آ، اکڙين کي اڄ نور نظر جي تلاش آ، پهلو ۾ دل آ، جگر جي تلاش آ.

فوجدار: ڀلا تون ڪير آهين؟

ممتاز: آهيان مان اهو گل، جو گلستان ڪان جدا آ،
پروان جئن شمع فروزان ڪان جدا آ.
ساغر جي آه ونالان کي تون سمجهہ ساقيا،
هيءُ جام رهيو جو لب جانان ڪان جدا آ.

فوجدار: ڪجهہ حال ڪر، تون جلدي تہ پنهنجي زبان سان، پوشيده بات نڪري، ڪا تنهنجي بيان سان.
ٻڌايان درد دل جي تو، جلي منهنجي زبان يارو،
ڪيان جي صبر تو والله، سڙن تا استخوان يارو!

ممتاز: دل آ غذائي رنج، جگر آ غذائي رنج،
راحت جي نام ڪان نہ هان، واقف سوائي رنج،
رنج مون تي مبتلا آهي، مان مبتلائي رنج،
رنج منهنجي واسطي آ، ۽ مان برائي رنج،
احوال منهنجو جو سٹي، سو پي سهائي رنج.

فوجدار: شايد اهائي تنهنجي تقدير آهي، جنهن واسطي ايتري تقرير آهي.

ممتاز: بيشڪ، اگر پيشانيءَ جي سچي تحرير نہ هجي ها، تہ ممتاز هن مصيبت ۾ اج اسير نہ هجي ها.

سر نوشتہ ڪاتبِ تقدير پيشانيءَ تي آ،
نامہء اعمال جي تحرير پيشانيءَ تي آ.

فوجدار: آ گذر تنهنجو ڏيڙ هتي، اج داد پائڻ واسطي،
يا آيو آهين مون کي تون سبق پڙهائڻ واسطي.

ممتاز: مان تہ پنهنجي معشوق جي قتل جو ٻڌي، سندس لاش تي ماتم لاءِ ويس، جتي گرفتار ٿيس. بس، ايتري تائين جو حاضر دربار ٿيس.

حال ڇا مان پيڙ چوان، بادہء پيمائيءَ جو،
آ سڄيو سارو قصو، سرڪار هن رسوائيءَ جو.

(انٽر— جميل ۽ شمشاد)

جميل: هان ڪير خوني، موذي، ظالم؟ جنهن منهنجي روح روان کي ستايو، جنهن کي ڪجهہ قياس ڪين آيو— هن جو قفس عنصري توڙي ناس ڪيو— جهاز زندگانيءَ جو موت جي بندر جي پاس ڪيو.

(فوجدار کي)سرڪار، هن فرياد جو جلد داد ڏئي، هن مردود جي زندگي برباد ڏئي؛ هن ناحق خون جو منصف حضور ڏئي؛ هن خونيءَ جو هڏ هڏ چڪنا چور، ضرور بالضرور ڏئي!

ممتاز: بيشڪ، صاحب! مان موذي، مان خوني، مان چور، ليڪن آهي آهن سينہ زور، جيڪي پنهنجي جگر جو خون پيي شاد رهن ٿا، ۽ پوءِ بہ دنيا ۾ آزاد رهن ٿا.

فوجدار: ٻڌاءِ نام تن جو، تڏهن صاف صاف،
زبان ورنه ڪٽبي، جي هوندو خلاف!

ممتاز: صاف صاف، ڪنهن جو نالو ٻڌايان! ڪهڙي طرح زبان تي لايان — ظاهر ته ٻندو گهنگار آهي، ليڪن حقيقت ۾ ڪو اور خوني سزاوار آهي.

سپاهي: اگر انهيءَ جو نالو اظهار نه ڪندين،
ته اڃا زياده عذاب ۾ گرفتار ٿيندين!

ممتاز: عذاب ڪان ڏڪايو ٿا، ڏمڪايو ٿا، ته ڀلا ڪنن جا پڙدا کولي ٻڌو!

سي پتا صاف سڻائڻ ٿا سڻائڻ وارا،
هتي موجود آهن، قتل ڪرڻ، ڪرائڻ وارا.

فوجدار: ڇا شمشاد!

ممتاز (اشارو جميل طرف): هان ۽ ٻيو هي ناشاد؟

فوجدار: ڇا جي واسطي؟

ممتاز: دنيا ڪتي جي واسطي.

فوجدار: ڇا، ههڙي نيڪ انسان تي اهڙو گمان؛ الامان، الامان!

ممتاز: ڇا، نيڪ انسان؟ خدا لعنت وجهي شيطان تي، اهڙي قسم جي انسان تي.

فوجدار: ٻڌاءِ ڪيئن ٿيندو قصائي،
پيرسان ڪيئن ڪندو ڪج ادائي!

سپاهي: ناشدني، ناشدني!

سپاهي: ناممڪن، ناممڪن!

ممتاز: بيدرد دير قتل ۾، صفا نٿو ڪري،
دولت جي لاءِ آدمي، ڇا ڇا نٿو ڪري!

فوجدار: بس، زبان ڏام مردود، هينئر ڪيانءِ ڏو نابود — خوني، جنوني.

سپاهي: او موذي، پاپي، بدڪار، ڪهڙي تقصير تي هن غريب عورت جو ڪيئي سر تن کان ڌار؟

گانو ممتاز:

* نه هي داغ دامن تي پارو لڳايو،
پلي جان منهنجي، هيءَ جيئري جلايو!
فلڪ جي ستم کان. آڳي هان ستايل،
ڏکي دل نه ناحق، دوباره ستايو!
شڪايت آڪنهن جي، بري منهنجي قسمت،
ٿيو آه دشمن، ته پنهنجو پرايو!
رهي خون ناحق جي محشر تي دعوا،
نه هت فاش ”آغا“ کان پڙدو ڪرايو!
سزا ڏيو لائق ڪار محبت،
ڪڙا هون اجهو گنهگار محبت.

شمشاد: ڪيئن جناب اعلى، قيد جو مزو ماڻيو ٿا؟
بندي ڪسي بـــ، ذرا سچاڻو ٿـــا!

ممتاز: شيطان ڪي ڪير نٿو ڄاڻي،
بلڪ هرهڪ انسان ٿو سڃاڻي.

روپ ڪانرو: ٺوڙي:

شمشاد: اي مغرور شخص، زنجيرن ۾ جڪڙيل آهين، تڏهين به تنهنجي اها خوءِ نه ٿي وڃي.

ممتاز: گل گرچ سڪي وڃي، ته به اُن مان آها بوءِ نٿي وڃي.

عشاق مصيبتن کان ڪٿ ڊڄن ٿا،
تارا ڏينهن جي عوض رات جو چمڪن ٿا.
عطر جيڪي مٽيءَ ۾، مهڪ نٿي وڃي،
ڏوڙيو به اگر هيري کي، نه چمڪ نٿي وڃي.

شمشاد: او ديوانا ڪجهه اک کول، خبردار ٿي،
حياتيءَ جي اقليم تان دست بردار ٿي.

ممتاز: جان هيءَ ويندي، مگر جوهر جي بوءِ ويندي ڪٿي،
قيد ۾ پيي شير جي شيرانه خوءِ ويندي ڪٿي؟

سپاهي: هن زماني تو جهڙو ڪوئي گنهگار نه آ،
تو جهڙو موذي نه آ، ڌاڙو نه آ، بدڪار نه آ.

شمشاد: آخر تون ڪيتريون دانهون فريادون ڪندين، او روسياه!

ممتاز: ايتريون آهون ڪندس، جيترا تنهنجي نامهءِ اعمال ۾ آهن، گناه!

سپاهي: توکي جان جو خوف نٿو ٿئي، او بدڪار، جو سرڪاري عملدارن جي اڳيان ڪرين ٿو بي ادبيءَ جي گفتار.

ممتاز: ڇا، خوف جان! يعني موت! او نادان موت کان او هان جهڙا گنهگار خوف ڪن ٿا. جن کي خدا جي روبرو ٿيڻ شرم ٿئي ٿو. موت نه هڪ رحمت الاهي آهي، جا

نيڪن کي دنيا جي ٻراين کان بچائي، خدا وٽ پهچائي ٿي.

فوجدار: نٿو ڊ چين ڏرو ٻه تون منهنجي عتاب کان،
بڪوات ڪرين بيجاءِ ٿو، نشي شراب کان.

ممتاز: خير اوهان شراب خور ٻڌايو. يا زناڪار يا قاسي جو سزاوار ٻڌايو.

ڏوڌا مون دست پنهنجا هن، پنهنجي جيءَ جان کان،
پوءِ راست ٻات چو نہ ڪيان، مان زبان کان.

فوجدار: بي ادبيءَ جي گفتار ڇڏ، ورنہ بي رحميءَ سان تنهنجي زبان ڪاٽي ويندي.

ممتاز: گر اهي ناپاڪ ارادا هن دل صفاڪ جا،
حال تنهنجا پي ٿيندا جيڪي ٿيا ضحاڪ جا؛
جن هٿن سان اڄ زبان منهنجي ڪپيندين ظالما،
هٿ سيان ڪاٽيندا تن کي، هاءِ ڪيڙا خاڪ جا.

ڇا انصاف انهيءَ جو نالو آهي؛ رحم انهيءَ کي چئون ٿا، جو هڪ بيدست و پا سرتا پا بزنجير تي تلوار اُٿائين ٿو. شير کي زنجيرن ۾ جڪڙي، لونبڙين کان ڏمڪائين ٿو.

سپاهي: بس، او بي ادب خاموش!

ممتاز: وڃ، ڏيکار بزدلن کي هي جوش و خروش.

فوجدار: بي ادب گفتار ڇڏ. مڪار خبردار! خود ي گهنگار، روڪ زبان ورنہ ڪيانءَ ٿو جان. ڪوئي حاضر آهي! وٺي وڃو هن ڪمبخت کي، داخل زندان ڪيو. ڪجهہ وقت قيد خاني جي هوا کائيندو تہ مزاج ٺيڪ ٺيڪ پائيندو.

ممتاز: خطا معاف، اگر شيطان جي هٿان انصاف ٿئي

ها، ته ڏرو نه انهيءَ جي خلاف ٿئي ها.
فوجدار: هيئنئر هرگز نه قاتل توکي ڇوڙيو ويندو،
هڏهڏ ڦنهنجو، هن خنجر فولاد سان تو ڙيو ويندو.
جميل: هن جو خون نچوڙيو ويندو.
شمشاد: هن جو سر سوليءَ تي ڪوڙيو ويندو.
سپاهي: هن جو گوشت سرڻين ۽ ڪانون کي ڏبو.
سپاهي: هان هان، بيشڪ ائين ڪبو.
گانو ممتاز:
اي خدا تون مدد ڪر، مولا منهنجي مدد ڪر،
مون تي رحم ڪر باري تعاليٰ، منهنجي مدد ڪر!
هر شيءِ ۾ نمايان آ تنهنجو جلوو،
اي منهنجا باري تعاليٰ مدد ڪر!

پردو ستون

مڪان شمشاد

گانو شمشاد:

مان هان زهري، نانگ، بنان آگ،
جي مان برباد ڪيان سارو راج ۽ تاج.
آگ لڳايان مان راج کي خاڪ ڪيان، تخت و تاج کي.
پامال ڪيان، هڪ دم ۾ سارو خاندان. هي آ شمشير موذي،
ماريان ڳاريان يارو دشمن کي، موذي ڪريان گهات گهات.

زوالي

شمشاد: گرچ قصو طول ٿيو، ليڪن منهنجو مطلب حصول ٿيو. هيئر ڪنهن زبان درازيءَ سان پاڻ آزاد ڪيان، هن بد بخت جميل جو خانو برباد ڪيان. عداوت جو چشمو جڏهن جوش ۾ اچي ٿو، تڏهن طوفان خيز سيلاب ۾ دشمن جو سامان غرق ڪري ڇڏي ٿو.

ٺمبڪنو: ۽ محبت جو درياءَ جڏهن موج ۾ اچي ٿو، تڏهن پنهنجن ملاحن کي امن ۽ امان سان سلامتيءَ جي بندر تي پهچائي ٿو. افسوس!

خون لئي هيءَ دل وري اڄ تيار ٿي، ڇو يا خدا،
نور ڪان جا دل بڻي هوئي نار ٿي، ڇو يا خدا.

شمشاد: مان به سخت حيران آهيان ته،

مور هي اڄ محب منهنجو مار ڇو ٿيو يا خدا،
گل صنوبر جنهن کي سمجهيم، خار ڇو ٿيو يا خدا!
واه هو به ڪو نيڪ آهي، ناحق دل ڏنارڻ.

ٺمبڪنو: شيطان کي آئينو ڏيکارڻ.

شمشاد: ٺمبڪنو، منهنجو ڪوبه قصور ڪونه آهي، اهو سڀ جميل جو فتور آهي، مون کي قسم آهي.

ٺمبڪنو: ڪنهن جو؟

شمشاد: هن سر جو!

ٺمبڪنو: هن تي ته گناهن جو باري بوجهه آهي.

شمشاد: هن پاڪ دل جو.

ٺمبڪنو: اها ته فريب ۽ دغا سان پربل آهي.

شمشاد: پلا فرشتن جو؟

ٹمبڪٹو: آهي ته تو تي لعنت ڪري رهيا آهن، هو
چون ٿا ته تون مڪار آهين.

شمشاد: چڱو، ته انهيءَ پاڪ خدا جو.

ٹمبڪٹو: خدا تنهنجي نالي کان بيزار آهي.

شمشاد: پل جلان دوزخ اندر، تنهن جو فڪر هن‌دمِ نه آ،
ابتدا عمدي ڏٺي، انجام جو ڪجهه غم نه آ.

ٹمبڪٹو: عجب ناداني آهي، تنهنجي حالت تي مون
کي سخت حيراني آهي.

شمشاد: آدمي پيدا ٿيو لطف جواني واسطي،
عيش راني، حڪم راني، زرفشاني واسطي.
نيڪ بد جو فڪر دل کان دور ڪر نادان تون،
سڀ هي ڪانٽا باغ ۾ هن زندگاني واسطي.

ٹمبڪٹو: مگر اها زندگي ڪيتري آهي، جنهن جي
هوس ايتري آهي؟
زندگي هڪ شجر آ، جو سبز آهي ڪجهه زمان،
انت آره سان ڪپيو ويندو، نه رهندو ڪجهه نشان.
هي بدن ناپاڪ ڇا هي، ليڪ هڏڙين جو قفس،
آه هي مهمان تنهن ۾، چار دن مرغِ هوس.
موت جو صياد ايندو، هاءِ شوقِ جبر ۾،
بلبلون ويندي يون اڏي، پڃرو هي پوندو قبر ۾!

شمشاد: گر اٿي سر ۾ عقل، بڪواتِ زياده ڏي ڇڏي!

ٹمبڪٹو: گر اٿي ايمان دل ۾، بد ارادا ڏي ڇڏي!

شمشاد: تون مجنون آهين.
ڦمبڪنو: تون ملعون آهين.
شمشاد: تون حيوان آهين.
ڦمبڪنو: تون ابليس آهين، شيطان آهين.
شمشاد: او بي ادب خاموش، تو اجا مون کي سڃاتو ڪين آهي، مان آهيان آفت، تو ڄاتو ڪين آهي.
ڦمبڪنو: اي نادان، خداوند پاڪ غصو انهيءَ واسطي ڏنو آهي ته ظالمن کي ڏڪايو؛ زور انهيءَ واسطي ڏنو اٿس، ته مظلومن کي بچايو؛ زر انهيءَ لاءِ ڏني اٿس، ته مسڪينن کي مدد ڪيو؛ حرص انهيءَ واسطي، ته نيڪين کي جمع ڪيو، همت انهيءَ لاءِ ته بديءَ کي فنا ڪيو.
شمشاد: بس بس، هينئر زبان کي لغام ڪر. هل دور، هٽ هتان، نه حجت غلام ڪر.
ڦمبڪنو: ڏي خدا نيڪ عيوض مون کي منهنجي نيڪو ڪاريءَ جو، شرم ڪر، ۽ سبق سک وفاداريءَ جو.
ڦمبڪنو: مصور جي شيشي تي نقاش ڪري رکي، ۽ اهو خريدار جي هٿان ڇٽي وڃي، يا نوڪر سان ڀڃي وڃي!
شمشاد: ته مصور کي سخت ملال ٿيندو.
ڦمبڪنو: ڀلا ڇو اهڙو خيال ٿيندو؟
شمشاد: ڇو جو مصور جي محنت برباد ٿي!
ڦمبڪنو: واه سبحان الله، خوب بات ارشاد ٿي. هينئر بندي جو عرض آهي، بلڪ فرض آهي، ته جڏهن مصور پنهنجي تصوير جي ڀڃڻ تي ايتريقدر ملال ٿيندو، تڏهن ڇا هن قدرت جي مصور کي پنهنجي بڻايل تصوير جو ڪين

خيال ٿيندو!

شمشاد: ها ها، چئي ويو ڏنگ سان هو سارو مطلب،
خوب سمجهو مون هي حرفت وارو مطلب.
ته چا دشمن کي چڏي ڏيڻ گهرجي، نانگ ڏسي، سوٽي
نوڙي چڏڻ گهرجي!

(اندر جميل)

جميل: السلام عليکم دوست شمشاد.
شمشاد: وعليکم السلام يار ناشاد.
ڏمبڪٽو (علحدو): لعنت، لعنت، بد بنياد.
جميل: هان، هي چا! اي دوست ڏس کهڙو نه وار
کيم، دشمن خوار کيم. هينئر ممتاز جي رهائي مشکل
آهي، انهيءَ کيس جي صفائي مشکل آهي.
شمشاد: افسوس پاءَ پيڻ سان هيءَ کج ادائي، لعنت،
لعنت، او قصائي!
جميل: ته چا، تو انهيءَ جو موت نه ٿي چاهيو.
شمشاد: مون وٽ ته هن ممتاز جي بدڪاريءَ جو ثبوت
موجود هو، جنهنکري انهيءَ جي خون جو مقصود هو.
جميل: تڏهن توهان منع ڇو نه ڪئي.
شمشاد: جڏهن تو کي نيڪ بد جي سمجهڻ جي تميز
آهي، تڏهن منع ڪرڻ کهڙي چيز آهي' زهر، خنجر، آتش،
انهن چيزن کان مون تو کي منع ڪانه ڪئي آهي. چا تون زهر
کائيندين، خنجر گلي ٿي گهمائيندين يا آتش ۾ ٽپي
پاڻ جلائيندين؟

جميل: مان تہ تنھنجو ٿيس خير خواہ.
شمشاد: ھوءَ بہ ھوئي ڪمبخت بي گناہ.
جميل: قول تي. انسان پنھنجي جو رھي ٿو استوار،
مال و جان پنھنجو ڪري ٿو، سڀ ھو وعدي تي نثار.
افسوس، تڏھن آھو ڪيل واعدو بي فائدو آھي، اھو
بہ ڪو انسانيت جو قاعدو آھي. واعدہ مڪن اگر ڪردي
وفاڪن. زبان ڦيرائڻ ھي بہ ڪو مردن جو شان آھي.
ڏمبڪٽو: ھان، اھوئي مردن جو مان آھي، مردن جي
زبان ڳاڏيءَ جو ڦيٿو ــ ڦرتو بہ گھرتو بہ.
جميل: اوھان جي حق ۾ بدنامي ٿيندي.
شمشاد: او ديوانا ھت ڪير ٿو ڏسي، جو بدنامي ٿيندي.
جميل: اھو ھر جڳھ، موجود آھي.
شمشاد: واہ واہ، جڏھن پنھنجي ماءُ جائي ڀيڻ جي لَھُوءَ
۾ ھٿ لعل ٿي ڪيئہ، تڏھن خدا ڪي حاضر نٿي ڄاڻہ ــ
ھر شيءِ تي قادر نٿي ڄاڻہ.
جميل: آف، او بيقدر احسان فراموش.
شمشاد: بس، خاموش!
جميل: دوستيءَ ۾ دوست دل صاف-قدر ڪر، شرم ڪر،
انصاف ڪر.
ڏمبڪٽو: فقير، ڀيسو ڀڳل ڪونھي، معاف ڪر.
جميل: ھاءِ، ھي واعدي خلافي.
ڏمبڪٽو: بس، جناب عالي، معافي، معافي
ھينئر وڃي ڏاڙھي مبارڪ کي ڏياريو صفائي.
ھلي ھل ٻاھر، مردود-شيطان جا ماٽي نمرود.

شمشاد: جيڪو پنهنجي ماءُ جائي ڀيڻ جو پاڻ قاتل آهي، اُن سان نيڪي ڪرڻ صاف گناهہ ۾ داخل آهي.

او ظالم پر جفا، پنهنجي جگر جي ٽڪر سان هي وفا!
اها ڳالهہ ڪٿي ٻڌڻ ۾ نہ آئي،
ماءُ جائي ڀيڻ، ۽ اُن سان هيءَ برائي!

ڪٿي بہ ائين ٿئي ٿو، جو عزيز پنهنجي عزيز جو خون پئي ڏو، ۽ پوءِ بہ ٻڌي نٿو مري، دنيا ۾ جئي ٿو.

جميل: دوست جي مدد ۾ ڏبو آهي جان کي،
ڪائر ڏاڏند ڪاٽي بہ ڪنهن وقت زبان کي.

ٿمبڪنہ: جي ڪٿي جي ٻڪ ۾ خواهان پوست ڏين ٿا،
آهي هڪ روڻيءَ جي ٽڪر تي، دوست ڏين ٿا.

جميل: مون تہ دوست جي دلبري ڪئي،
گــويــا بــهــادري ڪئي.

ٿمبڪنو: ڇا، جي شخص بيقصور جو خون هارين ٿا،
تن کي آدمي بهادر ڪري پڪارن ٿــا.

جميل (خط ڏيکارڻ): ذرا پنهنجا دستخط تہ ملاحظو فرمايو،
ڀا رڳــو بندي تي الزام ڏــا لا يو.

شمشاد: جنهن وقت زمين و آسمان جو آخري انصاف ٿيندو، تنهن وقت خدائي لعنت جي وار روڪڻ واسطي اهو ڪاغذ ڍال بڻائي پاڻ بچائج، جي تو وٽ اهڙو ڪوڙو دستاويز موجود آهي تہ تنهنجو حق تنهنجي زندگيءَ سان نابود آهي.

جميل: حق نابود آهي تہ هست ڪندس مان،
انشاءالله شمشاد توکي پست ڪندس مان.

خيال تنهنجو او دغاباز جي انڪار تي ٿيندو،
تہ دست منهنجو هي تيغ جوهردار تي ٿيندو،
سمو محشر جو تنهن دم تڪرار تي ٿيندو،
جڏهن سرڪٽيل ٻوٽوڌي جو تلوار تي ٿيندو.
هينئر جهنم جي غار ۾ بند ڪرڻ آسان آهي،
مگر جميل جو منهن بند ڪرڻ دشوار آهي.

شمشاد (مرڪي): سبحان الله، ڪنيار جي ساري سال جي ڪمائي، ۽ هن سوٽي جي هڪ گهڙيءَ جو ڪم آهي.

جميل: چپ ره او نابڪار، فتح منهنجي نام آهي.

نہ آ هاڻ مون کي خدائيءَ سان مطلب،
برائيءَ سان مطلب، ڀلائيءَ سان مطلب.
انهن کي آ شوڪت نمائيءَ سان مطلب،
رکن ڌا جي شوڪت نمائيءَ سان مطلب؛
اسان کي فقط تيغ آزمائيءَ سان مطلب.

شمشاد: جميل تنهنجي زبان بيان کان زياده سخت ٿيندي ٿي وڃي.

جميل: منهنجي زبان کان تنهنجي دل زياده سخت ٿيندي ٿي وڃي.

شمشاد: منهنجي دل جي سختي سچائيءَ جو خزانو آهي.

جميل: منهنجي زبان جي سختي بهادريءَ جو تازيانو آهي. پڪ رک تہ جنهن طرح هن تلوار پنهنجي مالڪ جي جگر جو خون پيتو آهي، انهيءَ طرح تنهنجن سفيد رڳن مان جان چڪي ٻاهر ڪندي.

شمشاد: الاهي توبه! ڇا ڪوئي پيو خون ڪرڻ

منظور آهي.

جميل: بيشڪ توکي به اهو مزو چکائڻ ضرور آهي.

شمشاد: ڇا خون، ۽ مون جهڙي غريب جو؟

جميل هان هان، تو جهڙي بدنصيب جو!

(شمشاد جون رڙيون ڪرڻ ۽ پڇڻ)

شمشاد: هاءِ، آف، غضب، ظلم، قتل، فرياد، فرياد، پليس، پليس!

(تمبڪتو جو پڇڻ ۽ وري موٽڻ رڙيون ڪرڻ، مسخري ڪرڻ ۽ جميل جو ڪي پوڻ ۽ موٽي اچڻ.)

جميل: هاءِ، زردار جو ميلو، بيزر جو خدا حافظ،
پردا ويا آڏري، بي پر جو خدا جافظ.

خير ويندين ڪيڏانهن، او بد ڪار پاپي سزاوار!
نصيب تنهنجو منهنجي عقل سان ٽڪري ويو،
مليو هيو جو شڪار، سو اڄ هٿان نڪري ويو.
او لعنتي هيءَ تيغ منهنجي اڄا ذليل ناهي،
خون تنهنجو نه پيان ته نالو منهنجو جميل ناهي.

گانو

دشمن، پر رنگ رهزن جو سر ڪاٽيان، ڇاٽيان دشمن جو.
اهڙو فريب آڏاريان، دشمن کي جنهن سان ماريان،
او ذات پات اوقات تي، تنهنجي خاندان تي لعنت.
او موذي، بد تر، سر ڪاٽيان تنهنجو اڪثر،
ڪه آها، آها، وه وا، وه وا، **خنجر** اڪثر سر ڪاٽيندو
عالم ۾ دشمن جو.

پرد و اٺون

شهر جو دروازو

(انٽر شمشاد ۽ ٺمبڪنو)

شمشاد: بس بس، تنهنجين ڳالهين کان مون کي نفرت ٿي آ.

ٺمبڪنو: تنهنجين ڳالهين کان خدا کي نفرت ٿي اچي.

شمشاد: ادب سک،

ٺمبڪنو: نيڪي سک،

شمشاد: انسان ٿيءُ،

ٺمبڪنو: مهربان ٿيءُ،

شمشاد: خطا کائيندين،

ٺمبڪنو: تون پڇتائيندين،

شمشاد: اهڙي گستاخي،

ٺمبڪنو: اهڙي بي رحمي،

شمشاد: عقل ۽ اهڙو بدتر،

ٺمبڪنو: دل ۽ اهڙي پٿر.

شمشاد: جميل جي دل مون کان وڌيڪ سخت آهي، ۽ اهو بد آهي.

ٺمبڪنو: ۽ تون به گنهگار آهين.

شمشاد: هو دوزخ جو لائق آهي.

ٽمبڪٽو : ۽ توهان سزاوار آهين.
شمشاد : شايد تون انساني جامي ۾ حيوان ٿو ڏسجين.
ٽمبڪٽو : ۽ تون زريني لباس ۾ شيطان ٿو ڏسجين.
شمشاد : بي ادب تون اهڙو بي خوف ٿي ڪلام ڪرين ٿو، ڪجهه منهنجي خوف کان ڪين ڏرين ٿو.
ٽمبڪٽو : جن کي خدا هڪ جو خوف آهي، آهي انسان کان هرگز ڪين ٿا ڊڄن.
شمشاد : مون آ ڪيو گناهه، تنهنجو ڇا غرض،
دنيا ڪيم تباهه، مگر تنهنجو ڇا غرض.
روئن ٿا مهر ماه، مگر تنهنجو ڇا غرض،
دنيا ڪري ٿي آه، مگر تنهنجو ڇا غرض:
غرض ڇا، اهو منهنجو فرض آهي.
جميل : آهو انسان نه آهي، جنهن جي دل ۾ رحم ۽ ايمان نه آهي.
(ٽمبڪٽو صبر ڪري ڳليءَ جي منهن وٽ ليٽي ٿو پوي، انتر هندو ۽ سندس عورت پيٽي ٽمبڪٽو جي پيٽ تي ڪرن ٿا ۽ ٽمبڪٽو ڪين پادر هڻي ٿو.)
هندو : اڙي ڦسيئرا تون آدمي آهين يا گاسليٽ جو دٻو؟
ٽمبڪٽو : ڦسيريءَ جا ٻچا، تنهنجي آبي جو ٻه آبو!
هندو : گروءَ ڪٽي پنهنجي ڪميا ڪٽي ٻاهر ڏي وڃن).
اڙي، او دروا جي وارا شنت، دروا جو ته ڪولجانءِ. جود ڪر، اڙي شائين گرو کي مڃ، رام تنهنجا ڪارج ڪندو، اشان تي ديا ڪر (جواب ندارد. هري گوبند — هري رام— گوپالي ماءِ هي ليڙيپو درواجي وارو ته ڇنر (ڇن) ڪاهه.

ننجها مهل چلي ويو آهي. گروشون هاذري (هاڏي) ته جلم (ظلم) ٿيو، اسان وانرڪي (واتڪي) جات (ذات)، ساري رات ڪيئن گجاريندا سين (ٽمبڪٽو سان). سائين کانا وادان (خانه ودان)

ٽمبڪٽو: چپ، ڪافر شيطان!

هندو: هري گوبند، ڪرڪليان، ڪرڪليان! اهي ته مسلمان ڪو دشٽ ٿو ڏسجي.

(ٽمبڪٽو جو عورت سان مسخري ڪرڻ)

ٽمبڪٽو: اڙي واه واه، هي ڪا عورت آهي يا ڪو ريشمي گديلو.

هندو: گرو شؤن، ڪوبلا، ڪبردار! اهڙين ڳلين تي اصل ڪونا، ڪون ٿي پوندي ــ سر هڪ آ، ٻه نه ٿيندا. اڙي گوپالي ماءُ، هيڏانهن ٿي ديهه، هي ليڙ ڀيو ڪارباج (خارباز) آهي ــ منهن ڍڪي ڇڏ.

(انتر لٽڪن خان ۽ سندس عورت پيئي ٽمبڪٽو جي مٿان ڪرن ٿا، ۽ ٽمبڪٽو موچڙا هڻين ٿو.)

لٽڪن خان: اڙي ڪمبخت، تمارا پيٹ هي، يا پلاءُ ڪي ديگ!

ٽمبڪٽو: نه تڏهن، تو وانگر جيسلمير جا ڏڪاري آهيو ڇا، جو خان جي گهوڙي وانگر چٽ ٿي ويو آهين.

(دروازي تي آواز ڪرڻ ــ جواب ندارد)

لٽڪن خان: پياري شهر ڪا در بند هوگيا، يهي جاءِ تعجب هي، ساري رات يهان ڪاٽني پڙيگي. يهان ڪا حاڪم تو بڙا آلو ڪا پٺا معلوم هوتا هي، ڪيا اسڪو

خبر نہ تي ڪ آج لٹڪن خان ڪي سواري آويگي۔ واہ بيدادي نگري، چرپٽ راجا ـ ٹڪي سير ڀاڄي، ٹڪي سير ڪاجا۔ خير، آؤ اب تمو آغوش ۾ لپٽ سپٽ رهمو، اور بستر گرم ڪرو۔ صبح درڪليگا، شهر ۾ مڪان لي رهينگے۔

دل آرا : اي ميان، دل ميرا گهبراتا هے ڪيا ڪرون، اور رات ڪيون ڪر ڪٽيگي۔ بهتر هے ڪ تم ڪجه، گائو۔

گائو ـ لٹڪن خان:

* لت پت تمي هين جنگ ۾ جاتے، هم تو بهادر لٹڪن‌خان؛
ديک هماري دست وپا ڪو، جن وپري هون سپ خيران۔
لولے لنگڙے دست وپا هين، ناڪ هے نڪٽي، بهرے ڪان،
د يک شڪل روتي، غيرت سے آلو ڪي پي جاوي جان۔
لولے هين تو مضائقہ هي ڪيا، لنگڙي هونے سے ڪيا غم،
نڪٹے هين‌توفڪرنهين ڪچه، هم‌هين ڦاڏڪڙي جنگي‌جوان۔
ڪر نہ دل آرا پياري دل ۾، تو اپنے ڪچه، خوف و غم،
ٹوڙے دنون ۾ آن سلونگا، بوسہ دے اڪ ميري جان۔
اب پياري جان تم پي گانا گائو، دل بهلائو۔

گائو ـ دل آرا:

* بنوادو پيا ڪوئي ڀاري،
موهي ريشم ڪي چولي شاڙهي۔
تجهے ساڙهي بنادون مين پاري،
آس ۾ ٹاڏڪا هو گوٹا ڪناري،

---

* طرز: ”شهر آيا مت گهبرائو“ (خدا دوست)

قر تو هوئے بهار —
نيا هوگا نظارا
گوري هاٿون ۾ چوڙي هو ڪالي،
اور ڪانون ۾ سوني کي بالے،
ايي لائون سنار—
هان‌هان جائو بزار.

(ٽمبڪٽو جي دل‌آرا ڏانهن مسخري ڪرڻ)

ٽمبڪٽو: سبحان‌الله، هي عورت آهي يا قنڌاري صوفن جو مربو!

لنڪن خان: ابي، ڪمبخت، آلو ڪا دم، هٽ جائو. ڪيا ڪوئي خيراتي مال ديکا هے.

ٽمبڪٽو: نه، تڏهن ڪوئي گورنمنٽي مال آهي.

(دل‌آرا ڏانهن)

ٽمبڪٽو: ڪيئن منهنجي بابي جي خالا؟

دل آرا: دور هٽ، حسينون کي ستياناسى ڪا مصالح. مرجائے تيرا باوا، جسنے اتني دن تجهے پالا.

ٽمبڪٽو: اري مين هون تيرا چاهنے والا.

لنڪن خان: ادے، دور نهين هٽتا، تيرا منهن هو ڪالا.

ٽمبڪٽو: واه ميان حسين، منهنجي بابي سائين جا سڳا ڀالا، معاف فرمائيئے جناب والا.

(اندر آغا صاحب)

(ٽمبڪٽو جي مٿان ڪرڻ ۽ ٽمبڪٽو کي سيني جو خوب مارڻ)

آغا (در تي): او ظالم، اين دروازه (خو) ڪيون بند سي ڪني. (هندو سان) ڪافرون دروازه (خو) کولو.

هندو: آگا، گروشون سون بند نه ڪيو اٿي.

(اشارو ٿمبڪڻي طرف) انهيءَ ڦسيري جي حرڪت اٿئي.

آغا (ٿمبڪڻي سان): او ملعون، اين را خلاص ڪرو.

ٿمبڪڻو (علحده): وه خلاص ڪرو- جو پٽس ڏاڏهنس جو نوڪر آهيان. اڃي ٿي خار ته بابي سائين جي غصي کي ڏو سڌ ڪيان.

آغا (لٽڪن خان سان): اگر آغا را غصه مي اچد، ترا ايڪ لونش مي زند.

لٽڪن خان: آغا ٺمري سنائو، تو ڦر دروازا کولون.

آغا: والله ٺمري چه بلا است!

هندو: آغا، گجل گجل (غزل)!

آغا: غزل غزل، خوب خوب!

گانو- آغا:

* اين جا بيا، ڪ يار ترا پيار مي ڪنم،
اتنا ڪيا سفر، ڪ هوا کانا سب هضم.
حالم خراب شد مرا، والله در سفر،
سيرب ڪلان شد، ڪ بياور گند و حجم
بوسه بده هضم ڪنم، خوراڪ شام ڪي،
جانم فدائي جان تو بابي جو آ ٿسم.
سعدي نه گفت اهڙو شعر در همه عمر،
والله ڪرد "آغا"، اين جا شاعري ختم.

* طرز: "امروز ديگرم بفراق تو شام شد."

ٽمبڪنو: آغا ٿارو ملڪ ڪون، ڇي، ڇي.

(آغا جي منهن ۾ ڇڪون ٿو ڏئي)

آغا: اي، اي — ڪيا ملڪ ما.

هندو: تنهنجي ماءُ جو نه، تنهنجو ملڪ.

آغا (هندو کي ماري ٿو): صبر ڪرو ڪافرون — ڦر آغا را چڙ مي نه دهي.

هندو: هڻ هڻ ليڙ پيا، ڀيو ته هٽي ڏس. گروشون گوپالي ماءُ ڏوتي چڙي پئي، نه ته وري هن شنجها مهل کون خون) ڪري وجهان ها. (علحدو) رام رام، کوهلي لڳدي ته، کوب ڪشي. شنهجا جي رسوئي ۾ هجم (هضم) ٿي ويئي.

(انٽر ۾ چٽ)

(هڪ هڪڙيءَ گليءَ کان، ٻيو ٻيءَ گليءَ کان، ڏاس جي نوڙي وٺيندا ٿا اچن. هڪ کي جٽي چيلهه سان، ٻ ٻئي کي پٽڪي ۾ ٻڌل آهي.)

پهريون چٽ: اڙي وڏيرا واصل ڀلي آئين، نچ آئين، خوش آن، چڱو ڀلو، تازو مردانو، ٻار ٻچا خوش — ڳوٺ، ڳٺون، ميهون، وڇون، ڪونهان، ڪڪڙ — ڏڪڙ، پٽ پائر، مال رزق، سڀ ڏي خير. گهرجي ۾ خيرا!

ٻيو چٽ: وڏيرا واڏل پٺهين جادل ته چوکو آ. تون آچڪ آن، ڪرڙ ڪنڊو، مچر، مٿر. گاجي آدو، چنل چٽو، چانگو چپر، سڀ خوش — ڀلا چاچو چنڊول خان ته چاڪ پڙ هو. جوسو، موسو، ٻوسو، ڦوسو سڀ خوش!

ڦريون چٽ: ادو، قادر ڪل خير آهي! عبدالبند، عبدالقوزات، عبدالپتر سيني گهٽا گهٽا سلام ڏنئي. پر ادو، چاچو چنڊول خان ڇيڙڪوريءَ جو ولي عهد هيو نه!

ڀيو چٽ: ها ها، جنهن جي تنهنجي مائيءَ گهر واريءَ سان به عليڪ سليڪ هئي.

ڦريون چٽ: اهو ڪالهه ساڍي سترهين بجي مهل مري ويو، ڀيو مڙئي خير آهي!

ڀيو چٽ: اڙي هاءِ، اڙي هاءِ، پر هيو مڙش؛ پر ڪري لچائي ويو.

ڏمڪڙو: هان هان، آدمي آهي يا ڪاٺ جو قلاعدو — ڇو مئو، بابهن جي آرڊر سان مئو!

ڦريون چٽ: بس ادو، سٽ نه جهليائين.

ڀيو چٽ: پلا ڀيو ته مڙيئي خير آ!

ڦريون چٽ: ها ڀيو ڪل خير آهي. هو اوهان جي پاڙي ۾ مائي ڦرياڻ جو پٽ آڪڙباز خان هو نه، اهو به ڪلهه، قبر جي حوالي ٿيو. ڀيو مڙيئي خير آهي!

ڀيو چٽ: شڪر ٿيو، شڪر ٿيو، پر ڀيو ته سيئي خير آهي!

ڦريون چٽ: ها، ڀيو ڪل قادر خير ڪيو آهي. هو سڄ پُر ۾ وڏيرو پينگ بخش هيو نـي اهو به مري ويو. گهر سڙي ويس —

ڀيو چٽ: واه ڀيلي، ڏاڍو چڱو ٿيو! ڳوٺ ته واندو ۽ ويڪرو ٿي پيو هوندو.

ڦريون چٽ: پلا تون ڏي خبر، ڀاڄائي جو پير لڏا

هئا سا، ته آڇڪ آهي.

ٻيو چٽ: شخر آ، شخر، پر ڇري رن دل لوڙهي پئي آهي.

ڦهريون چٽ: ادو، منهنجا ٻه ڀاڄائيءَ کي سلام ڏجانءِ.

ٻيو چٽ: اکين سان ادو، اکين سان!

ٺمبڪنو: اڙي، واه ڪمبخت. ٺنهنجو هن جي زال سان ڇا، جو سلام ٿو موڪلينس. هي وري کهڙو فيشن. سچ چيو اٿن ته چٽ من الوث، ولوڪان من الذبح.

ڦهريون چٽ: اي شيدي جوان خوش آن، چڱو ڀلو، ٺاڙو مردانو!

ٺمبڪنو: ادا، تون خوش آهين، ٿاهو ستارو، ونڊ ڪٽ، جوڙ ضرب. وياج مور راس لاٿ. سارو ڳوٺ ڀولو خوش، ڇي، ڇي، ڇي (ڇڪون ڏيڻ).

چٽ ڦهريون: شخر آ، شخر آ، پر جوان، هن ٻلهزير ڳوٺ جو در ڪڏهن کلندو؟

ٺمبڪنو: جڏهن اوهان هڪ هڪ ڪافي ڳائيندو.

چٽ ٻيو: حاضر ادو، اسان جو بابو سائين ته ڪافر هو، ملڪن ۾ مڙس جي ريته، هئي.

ڪافي چٽ:

ڇيڄانءِ پنهل کي، منهنجا ادا پانڌي،
مان ٿي مران مفت اچي ٿجو ڪانڌي!
جيئجان جتن لئي، هان ٻيران ٻر ۾،
ڏک سور سرتيون، سانڍيان اندر ۾،

پنهنجي پنهل کي ٿي ووڙيان وندر ۾،
سرتيون سورن ڪان، آءٌ ناهيان واندي.
اديون ڏکيءَ سان زوري کيائون،
هنجان ڇني هوت، هيَ هيَ نياڻون؛
ڦازا ٻروٽ بات هر هر ڇيائون،
ڏانگو روان ڪري ڪيون پنهل باندي.
ڀيڻر بلوچن جو آهي ٻرهه ڀاري،
سهڻن ساري رات رڻ ۾ رئاري؛
اديون آريءَ کي منهنجي ڪجو زاري.
هيڪر اچي هوت ڏج ٻانهن سيراندي.
ڏرن ٻرن ۾ ”آغا“ جا ڏاڏا،
جيلن جون جهوليون، ٽڪر ٽڪاڏا؛
پتر پرتيون آءٌ پلمنک ٿي چاڙها،
سسئي سورن ڀار، ڪئي آهي ماندي.

چٽ ۱: پر ادو، هاڻي ڪو ڏڪر ڏاپ جو ٻهلزير مهرباني ڪر.

ٽمبڪٽو: اڙي واه، هت ڪو هوٽل يا بابي سائينءَ جو ٻورچيخانو لڌو اٿئي ڇا؟

(انٽر پٺاڻ ۳ چٽا)

(ٽمبڪٽي جي منٿان ڪرن ٿا ۽ ٽمبڪٽي کي مارن ٿا. بيئي چٽا دروازي تي آواز ڪن ٿا، مگر جواب ندارد.)

گانو پٺاڻن جو:

*سوڪ عاشق پتاوي، هميش حال بتاوي،
شب و روز ۾ جڙاوي، استا پ، در، در، درا!

---

* طرز: ”تيري چل پل هے پياري“

سر ۾ قربان شي پتا دلبر جان، محذي نازڪ
دي والله گل پشان،
نشتا صنم استا پشان، قسم پا عرب و عجم
تيري واه، واه، واه —
واه، واه، واه — واه، واه، واه!
غواڙي نوروز استادا وصل يوجام، ڪلا
باور ڪئي دا،
سرولب انعام، ولاڙدي نن بيا استاب در
ڪئي گدا،
سوال ڪري هر صبا تيري واه، واه، واه —
واه واه، واه — واه، وه، واه!

(اندر ڊاڪٽر)

ڊاڪٽر: اي، تم لوگ ڪيا گڙبڙ مچايا هي!
لڙڪن: اري، يهي تو ڪاٽني ڪو آيا هي.
هندو: اري، او گوپالي ماءِ ڪيڏانهن گرڪ ٿينءَ. هي ڪوپلو، شاحب لوڪ، گوٽ موٽ، ٽوٽ شوٽ، ڪندو تو وتي ته وري ڪا ڪرابي نه ٿئي. ٻوجن سان اڇي ڪارج پيو آهي. ڪرشن مهراج! ڪا ڪرپا ڪج — گوبند تون ڪير جي گجار (گذار)!
ڊاڪٽر (تمبڪني سان): اي، تم لوگ ڪوي هي؟
تمبڪنو: جواب ندارد.
ڊاڪٽر: اي، تم بڙا آلو ديکني ۾ آتا هي.
تمبڪنو: هان، هان، آءٌ ڪارو آلو صاحب سفيد آلو.

ڊاڪٽر: تم ڪون هي آدمي ڪالا؟
ٽمبڪٽو: واه ڙي، ڏاڏي سائين جا سڳا سالا.
ڊاڪٽر: اي، آلو ڪا پٺا، تم ڪيا بڪتا هي؟
ٽمبڪٽو: اي پٺي جا آلو، ذرا زور سان هن ڪن ۾ ٻڌاءِ.
ڊاڪٽر (ڪن ۾): تم ڪون هي؟
ٽمبڪٽو: نه نه، پلا هن ڪن ۾ ٻڌاءِ، سادي مٿين آني واري ته هن ڪن کان سٽائين ڪين.
ڊاڪٽر: اڌر ڪيون گڙبڙ مچايا هي؟
ٽمبڪٽو: ڇا تنهنجي ڏاڏي سائينءَ جي حرمسراءِ آهي.
ڊاڪٽر: مين ولائتي ڊاڪٽر هون، جب تم ڪو سارٽيفڪٽ دونگا، تب تم شهر ۾ داخل ڪئي جائوگي.
ٽمبڪٽو: موت جي ڦاٽڪ جو سارٽيفڪٽ ملندو ڇا؟
ڊاڪٽر: ول اب صاحب تمارا نام دريافت ڪرنا مانگتا هي.
ٽمبڪٽو: ڊاڪٽر صاحب نالو ته منهنجو بڪس ۾ بند آهي، ڪنجي وچائجي ويئي آهي، نه ته اڪين سان ٻڌايان ها.
ڊاڪٽر: ڊيم. فول. پاگل!
ٽمبڪٽو: صاحب، نالو ته منهنجو مسٽر ٽمبڪٽو، سن آف مس راسبري اسڪاير هئي.
ڊاڪٽر: ڪيا ٽمبڪٽو (لکندو ٿو وڃي)!
ٽمبڪٽو: نه نه، مسٽر ٽمبڪٽو!
ڊاڪٽر: ول باب ڪا نام؟

ٺمبڪٽو: آلو جو پٽو، ولد سوڍا واٽر خان.
ڊاڪٽر: دادا ڪا نام؟
ٺمبڪٽو: خراساني گهٽو، پٽ لمليٽ خان.
ڊاڪٽر: ول ٺم ڪالا ڪيون هوا هي؟
ٺمبڪٽو: هان، هي صاحب آهي يا حماقت جي ريل آهي. حضور مين ڪنٽري آلو، صاحب ولائتي آلو.
ڊاڪٽر: يعني، مٽلب (مطلب)؟
ٺمبڪٽو: يعني، صاحب ڪي شڪل لنڪا ڪي لنگور ڪي موافق ڪيئن ٿي آهي.
ڊاڪٽر: ڪيا لنڪا ڪيا لنگور!
ٺمبڪٽو: هان هان، بنگالي بي دم باندر.
ڊاڪٽر: اچا، هٽ جائو، تمهاري بڪوات صاحب ڪي عقل پر نهي آتي.
ٺمبڪٽو: نٽي اچي ته وڃي اشتهاري حڪيمن کان دماغ جي دوا ڪرائي، يا پارسل ٿي واپس ولايت وڃو.
ڊاڪٽر (لٽڪن خان سان): ول تمارا نام؟
لٽڪن: ميري نام سي تمارا ڪيا ڪام.
ڊاڪٽر: ڊيم فول، جلد بتائو ٽائم جاتا هي.
لٽڪن: اچا صاحب، خفا مت هو. بندي ڪا نام مبارڪ هي. جناب مولانا حضرت حافظ، حاذق حارص حريف نه بدمعاش، نه شريف، نه ربي نه خريف — حاجي الحرمين ولمغربين، ڪورالعين. چهار طرفين، منالمول، گڙبڙ گهٽول — جناب شيخ ڪچڪول.
ڊاڪٽر: باپ ڪا نام؟

لڏکن ڦاٽل ڦوٽل ڏول.
ڊاڪٽر: دادا کا نام؟
لڏکن: خراساني خول.
ٽمبڪٽو: اسکو پيٽ پر مارو پستول.
ڊاڪٽر: اي، تم بيچ پر نہ بول.
ٽمبڪٽو: اڇا مسٽر تارڪول.
لڏکن: سبحان الله، کيا بات هي، يهي تو شعر شاعري کا هيڊ ڪوارٽر هي، يا کوئي جنڪشن اسٽيشن هي - ڪنٽري، ولائتي، اغيره وغيره شاعر، سب يهان حاضر هين.
ڊاڪٽر (چٽن سان): ول چٽ لوگ تمارا نام ڪيا هي؟
چٽ ١: ادو، اسان جو نالو آهي ڏندو.
ڊاڪٽر: باپ کا نام؟
چٽ ١: ابي جو نالو کندو.
ڊاڪٽر: دادا کا نام؟
چٽ ١: هاءِ هاءِ، ڏاڏل سائين جي تہ ملڪن پر ريءَ هئي. سائين نالو هيس صافو.
ڊاڪٽر: مان کا نام؟
چٽ ١: مون تہ پنهنجو نالو سرڪاري پهريان سڻايو.
ٽمبڪٽو: اڙي ڪمبخت. تون نہ، تنهنجي ماءُ!
چٽ ١: هان، بيبي جمني مائي.
ڊاڪٽر: ول تمارا پيشہ ڪيا هي؟
چٽ ١: صاحب منهنجو پيشاب اهڙو ڳاڙهو آهي، جهڙو صاحب جي منهن جو رنگ.
ڊاڪٽر: اي گدي کي مافڪ (موافق).

ٺمبڪنو: اڙي ڪاٿ جا آلو- صاحب ڏنڊو ڪم ٿو پڇئي.

جٽ ١: سيٺ ڏنڊو ته اسان جو گرڙگهوٽ، گرڙگهوٽ آهي، بيو وري کهڙو هوندو! آهو ڀاڻيهي سمجهي وٺو ها، پڇڻ جو کهڙو ضرور. ڀلا ادا، ڇنن سان ٻئي آهي!

(ڊاڪٽر ٻئي جٽ سان)

ڊاڪٽر: ول تمارا نام؟

جٽ ٢: جهبو.

ڊاڪٽر: باپ ڪا نام؟

جٽ ٢: ڪپيو.

ڊاڪٽر: دادا ڪا نام؟

جٽ ٢: رنيبو.

(ڊاڪٽر هندوءَ سان)

ڊاڪٽر: ول تمارا نام ڪيا هئي؟

هندو: ڀائي آچاراءِ.

ڊاڪٽر: باپ ڪا نام؟

هندو: ملڪ، سيٺ ڀاپرداس سٽن ڪولن جو ڪاڏود.

ڊاڪٽر: دادا ڪا نام؟

هندو: ڪاڏود، ڀاپو ڀڪوڙو مل پٽ ستياداس راءِ.

ڊاڪٽر: سان ڪا نام؟

هندو: حجور، مان ته پنهنجي جال (زال) کي چاچي چنٽي چوندو آهيان، پوءِ سرڪار مائي باپ آهي.

(ڊاڪٽر پٺاڻ سان)

ڊاڪٽر: ول پٺاڻ تمارا نام ڪيا هي؟

پٺاڻ ١: همارا نام چلم خان.
ڊاڪٽر: اور تمارا؟
پٺاڻ ٢: چرس خان.
ڊاڪٽر: تمارا؟
پٺاڻ ٣: ٽپوس خان ولد خڙوس خان.
(ڊاڪٽر آغا صاحب ڏانهن)
ڊاڪٽر: ول تمارا نام ڪيا هي؟
آغا: صبر ڪرو، ڪافرون فرنگي، هم سردار لوگ هئي — هم خو لڙيگا.
ڊاڪٽر: اڇا، بابو لوگ صبر ڪرو لڙو مت. تم ڪو صاحب سرٽيفڪيٽ ديتا هئي. اب سو جائو، صبح ڪو شهر کا در کهليگا.

(ڊاڪٽر ايگزٽ)

ٽمبڪٽو: هينئر ته موچڙن جي پوڄ کان ڪيئن بنان في بابو ڏاڍو ٺو ٺاڻي. پٺاڻن جو مذهب اهڙو آهي.
(سڀ سمهن ٿا)
(جميل جو خنجر کڻي اچڻ)

جميل: خواب گاه جا دروازا کليا پيا آهن، دروازي تي قضا پهرو ڏئي رهي آهي. آها، ها — کهڙيءَ نه مٺيءَ ننڊ ۾ غافل پيو آهي. اي ننڊ جا متوالا، تون ڪجهه نٿو ڄاڻين. هت تنهنجي موت جو سامان تيار ٿي رهيو آهي. اي رات، تون ظالم جي دل وانگر اڇا نه، سياهه ۽ خوفناڪ ٿي. آسمان جا ستارؤ، ابر جي نقاب ۾ پنهنجي رخ روشن

کي چيپايو، چاڪاڻ تہ اوهان هن هولناڪ نظاري جي ڏسڻ جو تاب نہ آڻي سگهندؤ، شورغل مچائي، منهنجي ستل شڪار کي بسترِ موت کان جاڳائيندؤ. اي جهنم جي آگ، اگر منهنجي جسم ۾ ذرو بہ رحم جو حصو باقي رهجي ويو هجي، تہ ان کي جلائي خاڪ ڪر. او خوني ديوتا، منهنجا هٿ فولاد کان ۽ دل پٿر کان زياده سخت بڻائي ڇڏ. واه، گهڙيال هن جي آخر عمر گهڙي وڄائي پوري ڪئي. ڇا هن زهري نانگ کي زنده ڇڏي ڏيان! نہ نہ، هرگز نہ! هن ناپاڪ هستيءَ کان دنيا جو دامن پاڪ ڪرڻ ضروري آهي. اي خنجر، خونخوار خنجر، غمخوار خنجر، هر مشڪل ۾ مددگار خنجر! مان بہ مرد ذات آهيان ۽ تون بہ مرد ذات آهين. بي ڪسيءَ ۾ همدردي ڪرڻ لازم آهي، مرد کي مرد جي ڪم اچڻ ثوابِ اعظم آهي.

بيت

هڪ بار ۾، هڪ وار ۾، موذي جو سينو چاڪ ڪر،
برق تون آن، برگ آ، هي جلد ساڙي خاڪ ڪر.

(جميل جو وار ڪرڻ، ٺمڪني جو سجاڳ ٿيڻ.)

ٺمڪنو: خبردار، خوني خبردار!

جميل: دور هٽ، او مڪار!

مسافر: پڪڙيو، پڪڙيو، خوني جڪڙيو!

(شور ٿيڻ، پُليس جو اچڻ، ۽ جميل کي گرفتار ڪرڻ.)

(پردو ڪرڻ — ڊراپسين)

باب ٽيون

پردو پھريون

(ممتاز قيد ياني لباس ۾ ويٺو آهي)

ممتاز: اي خالق ڪون و مڪان، مالڪ هرانس وجان! اگر تنهنجي مرضي آهي ته مان هنن ظالمن جي اڳيان ذليل ٿيان، ته هن بيصبر دل کي صبر عطا فرماءِ! اي ظالمو، ڇا اوهان اهو ڪين ڄاڻو ٿا ته ظالم مظلوم کي ستائي ڪهڙو ڦل ٿو پائي! غافل نه ٿيو، اجايو دوکو نه کائو، خدا جي رحم کي لتولين مان نه اڙايو — غمگين دليون نه ستايو. هن قادر مطلق جي سوٽي بي آواز آهي؛ هن جي چڪي ڦرڻ ۾ سست، مگر پيهڻ ۾ جلد باز آهي. مان انهيءَ وٽ فرياد ڪٽي ويندس، مان پنهنجن رڙين سان هن جي ستل قهر جاڳائيندس. هو چوندو مان ڇوائيندس، هو ٻڌندو ۽ مان ٻڌائيندس؛ بلڪ هن دل چاڪ جا زخمي ٽڪرا به ڏيکاريندس.

(اندر فوجدار)

فوجدار: او خوني، قاتل بدڪردار، عزت جا دشمن، ذلت جا خريدار، اچا توکي وجهه ڏنو وڃي ٿو. سچ سچ بيان ڪر، ڪجهه ڏيان ڪر.

ممتاز: هينئر تہ بي عزت آهيان، بدذات آهيان،

خوني آهيان، خونخوار آهيان، هڪ قيدي آهيان، ذليل آهيان، گهنهگار آهيان!

فوجدار: اي ديوانا، تون ناحق خاندانن جي پاڪ عصمت کي داغ ڏين ٿو، ۽ پرده دار عورتن کي معشوق سڏين ٿو.

ممتاز: تير، تلوار، تيغ، نيزه و تبر برزن،
زهر، خون، آگ مصيبت جا خنجر برسن،
بجليون چرخ کان ۽ ڪوه کان پٿر برسن؛
ساري دنيا جون بلائون، پلي برمر برسن،
ٿئي ختم پل ته هيءَ هر هڪ مصيبت مون تي،
مگر الفت کان مٽيان منهن، ته آ لعنت مون تي!

فوجدار: غور ڪر، ورنه اجل تيار آهي،
تنهنجو سر آهي ۽ هيءَ منهنجي تلوار آهي.

ممتاز: مصيبت جي پڦ، رنج جي حول کان،
عاشق بدلن نٿا پنهنجي قول کان.

فوجدار: مان توکي وري ٿو چوان ته تون خون جو اقرار ڪر؛ انڪار نه ڪر، ورنه تنهنجو سينو سيف سان چاڪ ڪبو تنهنجو لاش جلائي خاڪ ڪبو.

ممتاز: اي ستمگر، زيردستون پر ستمگاري نه ڪر،
ظلم ڪي اقليم ڪي، هرچند سرداري نه ڪر!
توڙ مسجد، ڦاڙ مصحف، پي شراب، اور ڪر زنا،
جو تو ڪرتا هي تو ڪر، پهي مردم آزاري نه ڪر.

فوجدار: پنهنجي ضد کان باز نٿو اچين، ياد رکج، سٺين رمتي تي ممتاز نٿو اچين. (سپاهين سان) خير، مقدمو

شروع ڪيو، ڪيس ڪورٽ ۾ رجوع ڪيو.

(فوجدار ايگزٽ)

ممتاز: اي خدا دو جهان، مالڪِ زمين و آسمان! اگر ممتازکي ڪجهه اميد آهي ته تنهنجي ذات پاڪ کان آهي.

گانو ممتاز:

* اي ڪار سازِ عالم، مشڪل ڪشا تون آن،
اي بيڪسن جا مالڪ، لائق ثنا تون آن!
هن مبتلاءِ غم جي، اي بيڪسي خبر لهه،
سڀ جڳ ٿيو آ دشمن، هڪ آشنا تون آن.
ڪر دور تون هي داتا، دشمن سيئي دورنگا،
داناءِ تون آن مولا، منصف صفا تون آن.
شرم و حيا جو توتي، ننگ آه منهنجا مولا،
رک آبرو تون جڳ ۾، لطفِ فزا تون آن.
محشر ۾ پڻ اي "آغا" مان نيڪ نام رهندس،
هن دل منهنجي جو مولا، شاهد خدا تون آن.

(ممتاز ايگزٽ)

---

* طرز: "مولا ميري مدد ڪر، مشڪل ۾ آني والي!"

پردو پيو

ڪورٽ

جج: پٽيوالا! فريادي شمشاد، جوابدار ممتاز ۽ جميل کي حاضر ڪر.

پٽيوالو: جوابدار ممتاز حاضر ٿئي!

جوابدار جميل حاضر ٿئي!

فريادي شمشاد حاضر ٿئي!

(انٽر ممتاز، جميل، شمشاد)

جج: ممتاز تنهنجو نالو آهي؟

ممتاز: جي، ممتاز پر غم، هن اسيرِ الم جو نالو آهي.

جج: ڇا خوني تون آهين؟

ممتاز: مان ته نه خوني آهيان نه جنوني آهيان، مگر ستايل قضا آهيان — نه سينه‌زور آهيان، نه چور، نه لائق سزا آهيان.

جج: چئو خدا کي حاضر ناظر ڄاڻي ته سچ سچ چوندس.

ممتاز: بخششِ جرم جو سامان شل مون سان رهي،
جان وڃي، مگر ايمان شل مون سان رهي.

جج: جلد ٻڌاءِ، تون ڪرين ٿو شيون ڪنهن واسطي،
چاڪ چاڪ آهي دامن تو ڪنهن واسطي؟

ممتاز: هيءَ افسوس جو مڪان آهي، جو اوهان جهڙو

داناءُ جج هجي ۽ پوءِ به جوابدار کان احوال مصيبت دريافت ڪئي.

آدمي صاحب سچاڻپ تو قيافي کي ڏسي،
مضمون خط تو ڄاڻجي، يڪدم لفافي کي ڏسي.

اگر اوهان ۾ ڪجهه دانش آهي، ته اتي جو اتي هرهڪ جي آزمائش آهي.

جج: ڀلا حقيقت ۾ مجرم ڪير آهي؟

ممتاز: آئيو جو ڪفر ڪعبي کان، ڪٿي رهندي مسلماني!

جج: يعني؟

ممتاز: فرشتا ۽ هيءَ شيطاني، ياءَ ۽ هيءَ بي ايماني!

جج: ڇا، خود جميل!

ممتاز: جي، اهو ڪم اصيل — رذيل.

جڏهن هن بيڪس تي ٿي رهيو هو ستم، هن جي تيغ آهين جو،
فلڪ ٿي خوف کان لرزيو ۽ تڙپيو ٿي جگر زمين جو؛
قريب اچي ٿو روز محشر، نه ڇپندو خون هي ناحق،
جي چپ رهندي زبان خنجر لهو پڪاريندو آستين جو.

جميل: افسوس منهنجي جان جا خوني بدو، منهنجي خاندان جا عدو — ڇا تو منهنجو بازو ڪين ڪاٽيو،
منهنجي پياري ڀيڻ جو خون زمين تي ڪين ڇاڻيو؟

ڪيئن سبز چمن منهنجو، تو برباد ڪيو،
تو رحم نه افسوس اي جلاد ڪيو!

ممتاز: جيترو آبنوس ۽ هاٿي جي ڏندن ۾ فرق آهي، اوتروئي تنهنجي ۽ هن جي گوشت ۽ خون ۾ فرق آهي.
هوءَ راحم، تون ظالم؛ هوءَ دمساز تون دمباز — "چه نسبت

خاڪ را، با عالم پاڪ!"

ججج: پهريان انهيءَ جي ثابتي ڪورٽ کي پيش ڪر!

ممتاز: اهو منهنجو ڀاءُ شمشاد بد خصال جي روباه بازيءَ جو وار آهي، اهو هن ڪمبخت جي فتني پردازيءَ دغابازيءَ جو چار آهي؛ جو اڄ ممتاز هن مصيبت ۾ گرفتار آهي.

انهيءَ مظلوم جو آ خون صاحب هن جي گردن تي،
خداوند شل وجهي صد بار لعنت، اهڙن مردن تي!

جج: انهيءَ جو ڪو گواهه آهي؟

ممتاز: هڪ ته مندس حبشي غلام گواهه آهي، ٻيو شاهد الله آهي.

شمشاد (علحدو): اهو ته مان چئي رهيو آهيان ته هن خون جو جميل مزاوار آهي، اهوئي گنهگار آهي.

بيت

شام غربت جي مون کي پنهنجي ڪهاڻي ياد آ،
دشمن جان آ انهيءَ جي ايذا رساني ياد آ.

فوجدار: ليڪن سرڪار انهيءَ جو سبب اور آهي، هيءَ ڳالهه قابل غور آهي. هي ممتاز متوالو ٿو ڏسجي، شراب خور، بدچالو ٿو ڏسجي.

ممتاز: جي، بيشڪ مان بدچالو، حجتي، لعنتي، متوالو، حرام جو مال پايان ٿو؛ شراب خوريءَ ۾ اڏايان ٿو — جڏهن ڪنهن ڪان نفعو نه ڪاوان ٿو، تڏهن ان کي گنهگار بڻايان ٿو.

بي گناهن جي گلي تي ڇري ڦيرايان ٿو،
غريبن کي ڦاسي تي چڙهايان ٿو،

جي شخص ڏچن ڪين خدا کان، سي امان هون،
جي پيش اچن ظلم و جفا سان، سي امان هون؛
مجرم جي ٻڌائن ڌسا دغا سان، سي امان هون!

فوجدار: او بداوسان خاموش، ورنه تنهنجي زبان ڪاٽي ويندي.

ممتاز: هان هان، ڪاٽي ڇڏيو، ڪاٽي ڇڏيو، ڪاٽي ڇڏيو،
سر کان اول منهنجي زبان ڪاٽي ڇڏيو.

ڇوڱو ٿيندو جو قيامت جي ڏينهن منهنجي منهن ۾ زبان ڪانه هوندي، جو خداوند جي روبرو تنهنجي مڪاري، هنن ظالمن جي جفاڪاري، بيان ٿيندي؛ ورنه اوهان جا سڀ عيب کلي پوندا.

سپاهي: توکي خبر نه آهي، ته جيڪو بي ادبيءَ جي فريب ڏئي ڏي، تنهن کي قيد نصيب ٿئي ٿو.

ٽمبڪٽو: قيدي ته سارو زمانو آهي، جنهن ۾ اوهان جهڙن بدمعاشن جو ٽڪاڻو آهي.

جج: او، ڀاءُ ۽ ڀيڻ سان هيءَ ڪج ادائي،
لعنت، لعنت، او قصائي!

جميل (علحدو): افسوس، اگر هن پوليٽيڪلي کان خبردار ٿيان ها، ته ڇو ڀيڻ جي خون وهائڻ لاءِ تيار ٿيان ها؛ ۽ اج هن مصيبت ۾ گرفتار ٿيا ها. (جج سان) ليڪن حضور انهيءَ جو به ڪو سبب ضرور هوندو، ڪنهن ٻئي جو فتور هوندو.

جج: ڀلا جلد جلد بيان ڪر، سارو قصو پبلڪ تي عيان ڪر.

جميل: مون کي ته هن شمشاد ناشاد شراب پياري، ڏناري، پيسا ڏيکاري، پيءُ جو خون ڪرايو آهي، هن ممتاز تي اجايو الزام ڏرايو آهي. مان ڏوهي، هي بي ڏوهي آ، اهو سڀ (اشارو شمشاد ڏانهن) هن مڪار جو ڏوهه آ.

شمشاد: اي جميل، اهڙيون ڳالهيون نه ڪر، ڪجهه خدا کان ڏر.

جج: اي ٽمبڪٽو، توکي جيڪا خبر آهي سا جلد اظهار ڪر، هن ناحق خون جو قصو عالم آشڪار ڪر.

سپاهي: ٻڌائين نٿو حيوان.

ٽمبڪٽو: ٻڌايانءِ ٿو شيطان.

سپاهي ٢: جلد جلد بيان ڪر، او شيدي روسياه!

ٽمبڪٽو: هل هل، راوڻ جا قبله گاه! حضور، غريبن جا عيب زياده ظاهر ٿين ٿا. اميرن ۾ گرچ هزارها عيب آهن، مگر سندن زر و دولت سان گڏ صندوقن ۾ بند رهن ٿا.

فوجدار: حضور، ٽمبڪٽو ديوانو آهي.

ٽمبڪٽو: اوهان جو دماغ ته گدوبندر جو پاڳل خانو آهي.

فوجدار: سرڪار هي روسياه گواه، ڪاذب ٿو ڏسجي، بلڪ فاسق ٿو ڏسجي.

ٽمبڪٽو: برابر حضور، ليڪن جهڙيءَ طرح خداوند پاڪ پٿر جي اندر لعل ڇپائي ٿو، اهڙيءَ طرح ڀيانڪ شڪل ۽ خوفناڪ چهري وارن جي سيني ۾ به نرم ۽ رحم واري دل عطا فرمائي ٿو. (جج سان) حضور، هي ممتاز صاف بيقصور آهي، هي جميل رذيل پنهنجي پيءُ جو قاتل آهي، جنهن

مان هي شمشاد ناشاد ۾ شامل آهي.

شمشاد: زنده حماقت، توکي هت ڪنهن موڪليو، ڪنهن گهرايو؟

ٽمبڪٽو: ايمان موڪليو، انصاف گهرايو.

شمشاد: تنهنجي اچڻ جو ڇا ضرور هو.

ٽمبڪٽو: هڪ بيڪس کي ظلم کان ڇڏائڻ منظور هو.

فوجدار: ڇا ايمان توکي هت بدزباني لاءِ موڪليو آهي؟

ٽمبڪٽو: ته ڇا توکي خدا هت بي ايمانيءَ لاءِ موڪليو آهي؟

شمشاد: ڇا تون منهنجو غلام ٿي، منهنجو شريڪ حال ڪين آهين؟

ٽمبڪٽو: بيشڪ، هڪ مظلوم دشمن جي شراڪت منظور آهي، مگر ظالم مالڪ جي شراڪت جو ضرور نه آهي.

فوجدار: ڪير ٿو توکان اهڙيون ڳالهيون پڇي.

ٽمبڪٽو: رحم ۽ نيڪي.

شمشاد: ڇا تون منهنجي غصي کان بي خبر آهين.

ٽمبڪٽو: مون کي تنهنجي غصي کان زياده خدا جي غصي جو خوف آهي.

فوجدار: بدزبانن جي طرح بدزباني،

ٽمبڪٽو: شيطانن جي طرح بي ايماني،

فوجدار: عقل اٿئي انجام تي نظر ڪر!

ٽمبڪٽو: بندو آهين ته خدا جو ڊر ڪر! (علحده)، افسوس، هن آفيسر پوليس، فرعون جي ڏاڏي ابليس جي

دل الاجي ڇا مان جڙيل آهي. اگر پٿر جي هجي ها ته پاڻي تي پوي ها، اگر لوهه جي هجي ها ته پگهري وڃي ها، مگر هن دوزخي دنبي جي دل شايد دوزخ جي آگ مان پيدا ٿيل آهي. مون کي يقين آهي ته قيامت ۾ به دوزخ جي دروازن تي اهي پهرو ڏيندا.

فوجدار: ٽمبڪٽو خاموش!

ٽمبڪٽو: مان سچ ٿو چوان.

فوجدار: نه چئو!

ٽمبڪٽو: ڇا تون سرڪاري عملدار ٿي مون کي ڪوڙ چوڻ لاءِ مجبور ڪرين ٿو، بهتر آهي ته مون کي پنهنجي تلوار عنايت ڪر، ته مان هيءَ زبان ڪپي اڇلايان.

فوجدار: اهو به جواب جهول آهي.

ٽمبڪٽو: نه ته اها ڳالهه سچ، ته زبان خدا سچ چوڻ لاءِ عطا فرمائي آهي، ورنه هن جو هئڻ فضول آهي.

جج: اهو بحث ڇا تي آهي، (فوجدار مان) ڇا تون شمشاد جو وڪيل آهين؟ اهو بيشڪ خلاف ايمان آهي، سچ چوڻ ۽ سچ جي طرفان وڙهڻ، اهو خدا جو فرمان آهي.

فوجدار: ڪورٽ جي راءِ منظور آهي، مگر مشيرن جي صلاح جو به ضرور آهي.

جج: جنٽلمين، ڪورٽ اوهان صاحبن کان دريافت ٿي ڪري ته، اوهان هن جوابدار کي هن کان اڳ ڪنهن آدميءَ کي قتل ڪرائيندو ڏٺو آهي.

مشير: نه.

جج: ڪنهن سان وڙهندو ڏٺو آهي؟

مشير: اصل نه.

جج: ڪنهن تي حملو ڪندي ڏٺو آهي؟

مشير: ڪڏهن به نه.

جج: پوءِ جاءِ غور آهي ته جنهن بي گناهه فرشتي اڄ تائين ڪنهن ڏي غصي سان به ڪين ڏٺو آهي- ڇا هي ممڪن آهي، جو هو يڪدم رحم ۽ نيڪيءَ کان اهڙو بيزار ٿي ويندو، جو ناحق خون وهائڻ لاءِ تيار ٿي ويندو.

فوجدار: جڏهن ظلم جا انڌيرا ڇانئجن ٿا، تڏهن فرشتا به هيڪر ڏوڪر ڪائن ٿا — پر پوءِ وري پڇتائن ٿا.

جج: جڏهن ظلم جو انڌيرو ڇانئجي ٿو، تڏهن ايمان جو چراغ به اتي پنهنجي روشني ڦهلائي ٿو.

فوجدار: انهيءَ ڳالهه جو عقل قائل ڪين آهي، ڇاڪاڻ ته جتي بي رحميءَ جي سياهي گهاٽيءَ گهري آهي، اتي ايمان جو چراغ ڇا، اگر آفتاب به چمڪي ته به انڌيري آهي.

جج: هي رکو اوهان جو گمان آهي، دنيا ۾ چڱا ۽ برا پنهي طرحن جا انسان آهن. جهڙيءَ ريت صدها اهڙا لالچي آهن جي پرايو حق دٻائن ٿا، اهڙيءَ ريت اهڙا هزارها ايماندار خدا جا بندا آهن، جي فاقن سان مرن ٿا مگر حرام جو مال اصلي نه کائن ٿا. تنهنڪري هڪ بي‌خطا کي سزا ڏيڻ، هيءَ ڳالهه انسانيت کان دور آهي، ڪورٽ کي نامنظور آهي— ممتاز صاف بي قصور آهي.

فوجدار: ثابتي؟

جج: اول ته جوابدار جو معصوم چهرو جنهن مان

نيڪي ۽ رحم دلي ٽپڪي ٿي آهي؛ ٢. هن جي چال چلت؛ ٣. جوابدارن جي پاڪ ۽ صاف زندگي، جا آئيني وانگر چمڪي رهي آهي؛ ٤. جميل جو ڏوهه بابت اقراري ٿيڻ؛ ۽ ٥. ڏمبڪني جي گواهي. تنهنڪري بموجب فرمان شاهي، جوابدار ممتاز کي آزاد ڪيو ٿو وڃي؛ عالم کي انصاف سان شاد ڪيو ٿو وڃي. اي سپاهيو، قيديءَ جا زنجير يڪدم ٽوڙيو، رها ڇوڙيو؛ باقي شمشاد ۽ جميل جو ڪيس تاريخ پندرهين تائين محمل رکيو ٿو وڃي.

(پردو ڪري ٿو)

پردو ٽيون

جهنگل

(اندر ڏمبڪنو)

زباني

ڏمبڪنو: بلا ڇٽ، ڇڏا ڇٽ، صفا، ڇٽ هي به ڇٽ، هو به ڇٽ، صفا ڇٽ، يعني ڇٽ. بس نفرت — نفرت اصل نفرت — نقل نفرت — مطلب نفرت — اغيره نفرت، وغيره نفرت — اگر نفرت — مگر نفرت، مطلب نفرت، يعني ڪنتري عورت کان بلڪل نفرت!

واه واه، سبحان الله، اسان جو والد بزرگوار (خدا غريق رحمت ڪريس) اسان کي هميشه نصيحت ڪندو

هو، جيڪڏهن ايمانداريءَ سان ڪم ڪندؤ ته بک مرندؤ. مفلسي هر وقت هٿ ٻڌي اڳيان حاضر رهندؤ، بي عزتيءَ جو ٻهرو دروازي تي سٺو هوندو. خلق خدا جي ڌڪاريندؤ، پر جي بي ايمانيءَ سان هلندؤ ته عيش آڌائيندؤ، جشن ماڻيندؤ، ماڻهو عزت ۽ محبت جي نظر سان ڏسندؤ.

اي امانت برتو لعنت، از تو رنجي يافتم،
اي خيانت، بر تو رحمت، از تو گنجي يافتم.

گانو

مان دانا بيشڪ بينا، وه وارنگي ڍنگي يارو،
چلتو پرزو سڀ ڪان سياڻو، آهيان حڪمت وارو!
حرڪت شرڪت ساڻ دنيا ڪي، ڪيان والله فنافي الله،
چڙي سچائي، ڪيان لچائي، جوئي، ملي سو بسم‌الله!
(اندر رهزن)

رهزن: ها، ها، شڪار هٿان نڪري ويو، مگر ڪيڏانهن ويندو. اجهو، اجهو هي ڏو وڃي، پڪڙ— جڪڙ!

ڏمبڪو: اڙي ڪٿي آهي تنهنجو شڪار،
شيطان جا ساٿي، نمرود جا يار!

رهزن: هڪ هرڻ پٺيان ڊوڙندو آيو آهيان، مگر خدا ڄاڻي ڪيڏانهن ڀڄي ويو.

ڏمبڪو: چڱو تڏهن هينئر تشريف جي ٽوڪريءَ کي واپس کڻو، وڏيڪ گسوڙ نه ڪيو. ڏڪ وڏو، جلد روانا ٿيو.

رهزن: مگر دل اچا شڪار لاءِ خواهشمند آهي.

ڏمبڪو: اڙي ٻڌو هتي شڪار هجي ٻ، ني، هت ته

رڳو ڪچرو گند آهي.

رهزن: ڇا هت شڪار ڪونهي.

ٽمبڪٽو: هان هان، منهنجي شڪار جو خيال ته ڪونه آهي؟

رهزن: البت، تنهنجو نه ٻيو وري ڪنهن جو.

ٽمبڪٽو: آخر مون ڪهڙو قصور ڪيو.

رهزن: قصور، قصور! او پرفتور، ٻڌايانءِ ڪهڙو قصور ڪيو اٿئي.

ٽمبڪٽو: ساهه ته تنهنجي ڏمڪيءَ مان ڇڏي ويو، ٻڌندين ته خدا ڄاڻي ڇا ٿيندو.

رهزن: بس، خاموش، جيڪو پيسو ڏوڪڙ هٿ ۾ اٿئي، سو جلد ٻاهر ڪڍ.

ٽمبڪٽو: مون وٽ اٿئي الله جو نالو، صفا چٽ ميدان. گهر ۾ بک، اره ۾ آڪڙ، جيڪو جوٽ چوي، سو بي ايمان.

رهزن: جلد مال ٻاهر سٽ، ورنه هن برجلوٽ بندوق سان تنهنجا پرزا اڏائيندس ۽ تنهنجي خرمن هستيءَ کي آڳ لڳائيندس. ڪڇ، ڇا ٿو چوين، حيوان!

ٽمبڪٽو: جوان ٿو نه شيطان، مون وٽ اٿئي ننو اڪر مهربان!

رهزن: او ضدي، تون باز نه ايندين. ڏس، جڏهن مون ايڪ، دو، تين چوندس، تڏهن هن تمنچي جو فير ڪندس، ۽ تنهنجي مشتِ خاڪ کي هوا ۾ اڏائيندس- سنڀري ويهه، ايڪ، دو!

ٽمبڪٽو: هان هان، لينا ايڪ نه دينا دو — بيهه بيهه،

ذرا دم ته پٽ.

رهزن: ته رهيا زمين تي مٽ.

ڏمبڪٽو: چڱو ترس ته دل ۾ سوچ ڪريان (سوچي ٿو). مون کي ته ننهنجي ٻڙ ڏاڏي جي ڏاڏيءَ ننڪ جو قسم آهي ته مون وٽ ته ڪجهه به نه آهي، باقي امتيشن يا لڪيدر تي وڃي ڪا تڪي چڙي يا ڪينچي ڪٽي بيهه، ته خدا ڪندو ته پنهون ٻارنهن آهي.

رهزن: چڱو ڀلا تيار ٿي، ايڪ دو!

ڏمبڪٽو: هان هان، خواه مخواه ايڪ دو! هاڏي مسخري ڇڏ، ڏر ڪٽي. ماڻهو اڄڪلهه بي موت ٿا مرن، تون وري ايڪ دو جي ڏڪٽ سان موت جو ڦاٽڪ ٿو لنگهائين.

رهزن: تون مسخري سمجهي رهيو آهين، ڀلا اڄهو مسخريءَ جو مزو ٿو چکايانءِ – ايڪ، دو، تين (ڪوڙو فير ڪري ٿو).

(ڏمبڪٽو فريب ڪري زمين تي ڪري ٿو)

رهزن: هينئر هتان نڪري وڃڻ گهرجي، متان ڪنهن بلا ۾ نه گرفتار ٿيان.

(رهزن ايگزيٽ)

(ڏمبڪٽو آهستي آهستي اٿي ٿو)

زباني

ڏمبڪٽو: و الله، ايڪ، دو، تين ته نڪ ۾ دم ڪري ڇڏيو هو، مرڻ کان اڳي موت جو سرٽيفڪيٽ ڏيئي ڇڏيو هو، مگر آءٌ به آفت جو پتلو آهيان، اهڙو پيچ کيڏيم جو

ايڪ، دو، تين کي ٻه رفوچڪر ڪري ڇڏيم.

(انڊر رهزن)

رهزن: ها ها، ايڪ، دو، تين کي ٻه رفوچڪر ڪري ڇڏيم، توکي ته آنت موتو قبل، يعني مرڻ کان اڳي ٻه ياد آهي. تون ته وڏو استاد آهين.

ٽمبڪٽو: مگر تون ته استاد جو ٻه استاد نڪتين.

رهزن: پلا هينئر جلد ٿي رپيا ٻاهر ڪڍ، پنهنجي جان ڇڏاء، رهائي پاء — جلد ڪڍ، ڪڍ!

ٽمبڪٽو: ملئي ته وٺ — وٺ، مون وٽ ته انئي صفا صفائي. پيارا سائين، ليکي کي الا، وصل کي وڃيون.

رهزن: ته انهيءَ جي مون وٽ هڪڙي تدبير آهي.

ٽمبڪٽو: اها وري ڪهڙي؟

رهزن: ايڪ، دو، تين!

ٽمبڪٽو: يا رب العالمين!

رهزن: بس بس، تيار ٿي، ايڪ، دو، تين!

(رهزن ڪوڙو فير ٿو ڪري، ٽمبڪٽو ڪري ٿو ۽ رهزن سيني تي چڙهي پيسا ڪڍي ٿو وڃي.)

(رهزن ايگزٽ)

ٽمبڪٽو: (اٿي ٿو): ايڪ، دو، تين جي ميگزين ته ذري گهٽ ستياناس ڪري ڇڏي هئي. خير، هينئر اهو ايڪ، دو، تين ٻه ياد ڪجي. ڪنهن ٻئي پلي ماڻس جو انهيءَ ترتيب سان خانو برباد ڪيان.

(انڊر ٻه انڌا فقير)

ٽمبڪٽو: هان، هي وري ڪير! ذرا لڪي هنن جو

تماشو ڏسي ڪهرجي.

فقير١ : اي فقير صاحب توکي خيرات ۾ ڇا مليو؟

فقير٢ : اڙي يار ڪجهه نه پڇ ، مهيني ۾ فقط هڪ هزار - ٻلا تون ڏي خبر.

فقير١ : اڙي يار ڇا خاڪ ڪمايم، رڳا ١٦٠٠ سؤ روپيا ٻندرنهن آنا، ساڍيون ٽيرهن پايون ۽ هڪ ڪينگر آني جو.

ٽمبڪٽو (علحده) : يا الله، ايتري رقم ته ٻه هنن ڪمبختن جو ڏيان نڌو هوي.

فقير١ : يار هي شهر وڏو ڪنجوس آهي.

فقير٢ : واقعي وڏو منحوس آهي، مکي چوس آهي.

ٽمبڪٽو (علحده) : هان، سچ آهي، اڄڪلهه ڏينهن جي خيرات کان رات جي خيرات زياده ٿي پيئي آهي.

فقير١ : يار هينئر آءٌ ته، پنهنجا پيسا ڪنهن درخت جي هيٺان دفن ٿو ڪريان.

ٽمبڪٽو (علحده) : بهه، ته آءٌ تنهنجو ڪفن ٿو ڪريان.

هنن روپين جي ڇن ڇن انهي امان جو مسئر ايمان ته رفو چڪر ٿو ٿئي. مون بي ايماني‌ءَ کان توٻهه ڪئي هئي، پر بزرگن جي وصيت تي هلڻ واجب آهي. اڄ ته توبهه کي ڪٽي ڏا نوڙيون، وري ٻئي دفعي ڪٽي جوڙي وجهبي. پنج - ڪهڙ پنهنجي وس جي ڳالهه آهي. گهر جو ڪارخانو آهي.

(ٽمبڪٽو پيسا کسڪائي ٿو)

فقير١ : اڙي منهنجا پيسا الائي ڪيڏانهن ويا.

ٽمبڪٽو : جهنم ۾ .

فقير ٢ : اڙي، گھوڙا ڙي، منھنجا ٻہ غصب ٿي ويا.
ٽمبڪنو (علحده) : ٻچا خيرات ٻرا
ٻيئي فقير : هاءِ، هاڻي تہ مري وياسون.
ٽمبڪنو (علحدو) : مان تاڏهن تبو پڙهان، ٻرچاڻي ڏو ڪريان.
فقير ١ : يار هينئر ڇا ڪرڻ گھرجي؟
ٽمبڪنو (علحده): ڪفن دفن جي تجويز.
فقير ٢ : هاءِ هينئر ڪيڏانھن وڃون!
ٽمبڪنو (علحده) قبرستان ۾ يا وڏي مساڻ ۾.
فقير ١ : آف، هينئر اسان جو حامي ڪير آهي؟
ٽمبڪنو (زور سان) : ملڪ الموت!
فقير : اڙي تون وري ڪير مردود؟
ٽمبڪنو : واه ٻچا نمرود، مرگيا مردود، نہ فاتح نہ درود.
فقير : اڙي پڪڙ جڪڙ، چور چور — سيئہ زور — پليس پليس!
ٽمبڪنو : فرياد فرياد، پليس، سپاهي — چور چور — گھوڙا — آٽ — گڏه، وغيره وغيره.
(اندر چند سپاهي)
سپاهي : اڙي هي ڇاجو شور آهي، ڪهڙو چور، ڪهڙو سيئہ زور؟
فقير : حضور اسان انڌا آهيون، اسان کي ڪهڙي ڪل تہ چور ڪٿي آهي.
سپاهي : چگو، پلا پنھنجا نالا ٻڌايو؟

فقير ١: جناب، منهنجو نالو ڏنڊي شاه آهي.

فقير ٢: حضور بندي جو نالو ڪونڊي شاه آهي.

ٽمبڪٽو: بنده پرور هن غلام جو نالو سيد سوٽي شاه آهي.

سپاهي: چڱو پلا ٻڌايو ته اوهان انڌا ڪڏهن کان ٿيا آهيو؟

ڏنڊي شاه: حضور، آءٌ مادر زاد انڌو آهيان.

ٽمبڪٽو: ۽ حضور هي پدر زاد انڌو آهي.

ڪونڊي شاه: نه نه، سائين آءٌ اصل اکئين جنم کان انڌو آهيان؟

سپاهي (ٽمبڪٽو سان): ۽ تون ڪڏهن کان انڌو ٿيو آهي.

ٽمبڪٽو: جناب، ڪوئي ڏيڍ ڪلاڪ کن ٿيو (اکيون کولي) آءٌ ته يار مسخري ٿو ڪيان، مون هنن ڪمبختن جو سارو تماشو ڏٺو آهي. چوري پوري ڪجهه به نه آهي، هي خواه مخواه فتور آهي. هنن کي حوالات ۾ وڃڻ ضرور آهي.

سپاهي: بيشڪ هي سچ ٿو چوي، سڀ هنن انڌن جو من گهڙت فتور آهي، وٺي وڃو هنن کي پوري هيٺ رکو.

(سپاهي ايگزٽ)

ٽمبڪٽو: جڏهن هو ڪمبخت ڪري پيو ايڪ، ڊو، ٿين،
ته مسٽر ٽمبڪٽو جي هيٺان نڪري ٿي وئي زمين.
خير، خدا مالڪ آهي، هينئر ته مال مفت، دل بي رحم—
ڪوئي بي ايمانيءَ جو ڪم مون ٿوروئي ڪيو. اڊو منو،

ادي چائي، اسان اوتري جا اوترا. ڏھ ويھ رهيا ويا، مولا هزار ڏنا. هيئنر وچي ڪا ولائتي وارنيش لڳل ليڊي تلاش ڪجي، هيءَ ٻه ايڪ دو تين جي برڪت آهي- خدا حافظ!
(ايگزٽ)

پردو چوٿون

قبرستان

(انٽر ممتاز)

زباني

ممتاز: زنده درگور همين ڪر گئے مرنے والے،
ڪيسے خاموش هو دنيا سے گذرنے والے.

هاءِ، هي انڌيري رات! هي خوفناڪ ميڻ، نه ڪوئي مونس نه غمخوار آهي، دشت غربت ۾ تنهائي، گلي جو هار آهي.

جي يار نه آ ساقي، پيمانو آ تم چا،
معمور شرابين سان مئي خانو آ تم چا!

هيءَ آها قبر آهي، جنهن ۾ منهنجي پياري مهلقا جو نازڪ بدن دفنيل آهي، هي آهي ٻئر آهن، جن ۾ منهنجي معشوق جو مقدس روح ڇپيل آهي.

هاءِ محبت، محبت تون آها ناشگفته مکڙي آهين، جنهن جي آرزو ۾ هزارين بلبلين جا سر صياد جي ڪم آيا. هاءِ مهلقا! مهلقا، تون هيئنر ڪٿ هونديءَ، جنت

جي ڪنهن محل ۾ آرامي هوندين!
صبا ڇڏجانءِ جي منهنجي ملين وچڙيل وري دل سان،
ته تنهنجي آرزوءَ ۾ زندگي ڪاٽيان ٿو مشڪل سان.
گاڏو- ممتاز:
*ٿو چوي اڄ آسمان، هي سڀ زمانه ڪجهه بي نه آ،
تلف گردش ۾ ڪيان سارو جهان، ڪجهه بي نه آ،
جنهن جڳهه هو جم جو جلسو، ۽ محل نوشيروان،
چند قبرن کان سوا، اُت ٻيو نشان ڪجهه بي نه آ.
ٿي ڏڪيا جن جي نقارن سان زمين و آسمان،
چپ پيا آهن قبر ۾ اڄ، هون ۽ هان، ڪجهه بي نه آ.
جن جي محلن ۾ هزارين رنگ جا فانوس هان،
قبر ڪاري ۾ پيا هن، چون ۽ چان، ڪجهه بي نه آ.
جن جي سر تي تاج شاهي، ها ڪڏهن سايه فگن،
انت "آغا" ٿيا فنا بعد ازان، ڪجهه بي نه آ.
ممتاز: آ شور فلڪ تي منهنجي هن نوح گريءَ جو،
هن سنگدل تي اثر ناهي، سوز جگريءَ جو،
هي حال آ سارو ڏسو هن بيخبريءَ جو،
والله، هي هنگامو آهي بي صبريءَ جو،
اي نالئه دل، وقت ناهي بي اثريءَ جو.
هاءِ سخت صدمو آ فراق يار جو،
آ خدا حافظ دل بيمار جو.
پيا سيني ارمان پورا ٿيا مگر،
آرزو آ يار جي ديدار جو.

* طرز: "ڪهه رها هي آسمان!"

(قبر مان روح ظاهر ٿيڻ)

روح: هاءِ پيارا ممتاز، هي ڇا حال آهي، ڪهڙو ملال آهي؟ مرڻ وارن جي غم ۾ روئڻ، انهن جي ماتم ۾ جان کوئڻ، هي خيال خيام آهي؛ هن آه و زاريءَ ۽ اشڪباريءَ کان مسافرانِ عدم موٽي ڪين ٿا اچن، ان ڪري انسان کي لازم آهي، ته حق جي رضا تي راضي رهي، ۽ صبر اختيار ڪري!

ممتاز: الله، هي ته مهلقا جو آواز! عجب سربسته راز آهي! يا خدا، مون کي بچاءِ، اي خيالي تصوير مون کي نه ڏڪاءِ!

روح: افسوس، اهڙي بي وفائي! هيئنر منهنجي آواز کان به خوف معلوم ٿئي ٿو— ذرا مٿي خيال ڪر.

ممتاز (مٿي ڏسي): ڪير، مهلقا! هاءِ، آف!

روح: روح جنت مان هليو هڪ آه ساعت واسطي،
آئي هان هت تنهنجي صورت جي زيارت واسطي!

ممتاز: بعد مرڌن پڻ خيالِ رخِ قاتل آ آهو،
جنهن کان مون اکڙيون چرايون ٿي مقابل آ آهو.

اي منهنجي معشوقه جا مقدس روح، تنهنجن هنن ڳالهين کان منهنجي طبيعت گهبرائي ٿي— هن عاشق ناشاد کي پنهنجي آغوش ۾ جاءِ ڏي.

روح: پيارا ممتاز صبر کان ڪم وٺ، جو تقدير ۾ لکيل هو، اُن جو ٿيڻ ضرور هو. هيئنر تون صبر جو پٿر دل تي رک، خدا کي ائين منظور هو— صبر، صبر، اي عاشق صادق صبر!

ممتاز: صبر ڪيان مگر ڪهڙيءَ اميد تي؟ ڪائي

آميد بر نٿي اچي، ڪائي صورت نظر نٿي اچي-

جيءَ جائي اس دواسي، جس دم پر دم نهين،
بوسه تيرا، علاج مسيحا سي ڪم نهين.

روح: چرخ، اُف ظلم و ستم جو هاءِ مار يو تير آ،
سر جليو، سينو ڦٽيو، ۽ دل صفا نخچير آ؛
لوح دل تي دست قدرت هيءَ ڪئي تحرير آ؛
خاڪ جو پتلو بڻيو، ۽ خاڪ جي تصوير آ،
خاڪ ۾ ويندو ملي، ۽ خاڪ دامنگير آ.

پيارا تون روئين ٿو! رو، رو، اگر تو ڪي منهنجي قسمت تي روئڻ اچي ٿو، ته تون منهنجون اکيون وٺ. ۽ صبر ڪر.

ممتاز: منهنجي هستي جيستائين بستيءَ ۾ آهي، پنهنجي عمر جي هرهڪ گهڙي ڪي تنهنجيءَ ياد ۾ مبارڪ بڻائيندس؛ منهنجو روح جيستائين جسم ۾ آهي، پنهنجن رڳن جي تارن تي تنهنجو گيت ڳائيندس، ۽ جڏهن ظالم خنجر منهنجو گلو چاڪ ڪندو، تڏهن منهنجي خون جون ڌارائون به تنهنجن قدمن جي طرف وهي، تنهنجي قدم بوسي ڪنديون.

روح: صبر، صبر. اي وفاداريءَ جا روشن منار صبر! اگر ساري عمر جي واسطي نه، ته ٿورڙي عرصي جي لاءِ صبر!

ممتاز: آه، هرگز نه! جنهن عاشق تنهنجي پگهر جي بوند به زمين تي ڪرڻ ڪين ڏني، سو هينئر تنهنجي خون ۾ زمين ڪي رنگيل ڏسي، صبر ڪري سگهي ٿو؟ نه نه، ڪڏهن نه! تنهنجي هڪ لهو جي قطري جي عيوض آءٌ

جهان کي قتل گاه بڻائيندس؛ تو جهڙي با وفا معشوق واسطي روز روشن کي سياه بڻائيندس.

روح: اگر هوا جو جهوٽو برف وانگر ڄمي وڃي، نظام شمسي، ستارن جي رفتار ٿي وڃي، زمين پورب کان پڇم جي طرف هلڻ لڳي، آفتاب ڏينهن جي بدلي رات جو چمڪي، مگر جنهن جو هن دار فانيءَ مان هيڪر ڪوچ ٿيو، ان جو وري واپس دنيا ۾ اچڻ خدا کي نامنظور ٿيو. ان ڪري هينئر تون به غم دور ڪر – صبر، پيارا منظور ڪر!

ممتاز: ته ڇا آءٌ توکان نااميد رهان!

روح: بيشڪ، مون کان نااميد رهه؛ ليڪن خدا کان نااميد نه رهه.

ممتاز: نه نه، منهنجي جان. منهنجي دل جا ارمان، ائين نه فرماءِ! مون کي پنهنجي آغوش ۾ سلاءِ، مون کان منهن نه موڙ، منهنجي شيشهءِ دل کي سنگ مفارقت سان نه موڙ.

روح: پيارا، تون ائين سمجهه ته مهلقا منهنجي مٿان صدقي ٿي، نثار ٿي؛ سندس وفا آشڪار ٿي، گرچه تيغ تن تي وهي، ته به توکان نه بيزار ٿئي. بس، هينئر آخري سلام، اي وفا جا پتلا آخري سلام!

نه پائيندين مرض غم جي دوا، منهنجي بعد،
ياد ايندي توکي، منهنجي وفا، منهنجي بعد.
(ايگزٽ)

(ممتاز جو قبر جي طرف ڊوڙڻ)

ممتاز: يا الاهي، هيءَ منهنجن اکين کي کهڙو هيبتناڪ نظارو ڏيکاريئي! افسوس، اي دنيا جي هستي ناپائيدار، تنهنجي رفاقت جو کهڙو اعتبار! اي موت، مون کي قيد هستيءَ کان آزاد ڪر، جلد پياري مهلقا جي پهلوءَ ۾ سمهار، منهنجي روح کي شاد ڪر!

اي فرشتو ٻڌو، اي زمين، اي دنيا، اي فلڪ، شهادت جا گواه رهجو! فرض ايمان حق عاشقي مون کان اڄ ادا ٿيو.

(ممتاز جو تمنچي سان پاڻ مارڻ، عاشق معشوق جي روحن جو ظاهر ٿيڻ، ٻه هوا ۾ اڏامي وڃڻ.)

پردو پنجون

مڪان ٺمبڪٽو

(ٺمبڪٽو جو چڪون ڏيندو اچڻ)

ٺمبڪٽو: آ، چين — آ، چين — آ، چين. الاهي خير ڪر، هي چڪون آهن يا بندوقن جا فائر. يا ترڪن جي لڙائيءَ جون توبون.

صبح جو هن ڪمبخت مموءَ کي ڪڪڙ جي آنن واسطي پئسا ڏنا اٿم، مگر هن مهل تائين پتو ندارد. ٻڪ کان ماهه موتلي جي مکيءَ وانگر منهو ٿي ويو آهي، اوگرائي جي عيوض ٺٽ جو ٺهڪو ٿو پوي.

(ممو آڱرين تي حساب ڪندو ٿو اچي)

ممو: هڪ، ٻه، چار، ست سورنهن، ٻارهن، ويهه، ڏيڍ، اڍائي، ساڍا ٽي، سي ٿيا ساڍا سورنهن.

(گردن کي مروڙڻ)

ٺمبڪٽو: ڪيئن ٿي سورنهن جا ٻچا، بيضا آندءِ؟

ممون: جناب، هت بيضا وري ڪٿان آيا، هت ته حساب ئي شش پنج ٿي پيو آهي، ڪجهه ٻه سمجهه ۾ نٿو اچي.

ٺمبڪٽو: اڙي ڪمبخت، ڪهڙو وڏو حساب هو جو سمجهه ۾ نٿو اچي! مان جو ايترو وقت لنگهڻ رهيس، سو آيو ويو، بيهه، ته تنهنجي اهڙي تهڙي...

ممون: اي جناب عالي، اوهان جي حساب مون کي ذري گهٽ گهنچڪر بڻائي ڇڏيو آهي؛ والله ڪوڙو ئي نٿو اسڳي – ڇڱو پلا اوهان ڪيترن آنن جو آرڊر ڏنو هو؟

ٺمبڪٽو: چار.

ممون (علحده): تنهنجو نڪري آچار.

ٺمبڪٽو (ٺڪڙ هٺڻ): هينئن، تنهنجي ماسي مري!

ممون: پلا ٻڌايو ته درجن ۾ ڪيترا بيضا ٿيا؟

ٺمبڪٽو: گهٽ ۾ گهٽ ويهه.

ممون: واه، هي ڪهڙي ڪاليج مان حساب سکي آيا آهيو! انهيءَ حساب سان ته واڻيان ڇڻن جي ستيا ناس ڪندا آهن. حضور، درجن ويهن جو ڪين ٿيندو آهي.

ٺمبڪٽو: تڏهن ڪيتري جو!

ممون: جناب، درجن ۾ ١٢ بيضا ٿيندا آهن.

تمبڪتو: هان هان، ڳالهه ساڳي آهي، تنهنجو ڪنتري درجن جو حساب هو، منهنجو ولائتي درجن جو — چڱو، پلا ٻارهن ئي سهي!
ممون: چڱو. ٻڌو، درجن جا ٻارهن، ۽ پيسي جا ملپا اٺارهن؛ اٺارهن کي ٻارهن ۾ وجهو، ۽ ٻارهن مان ڪڍو، ته ڪيترا ٿيا؟
تمبڪتو: اڙي آهو، گهنچڪر، هي ڪهڙي بڪوات لاتي اٿئي. سڌو ٿي، آڌئي جو حساب ڏي.
ممون: آڌي ۽ سارو حساب ته ممون اوهان جي روبرو فيصل ڪري ڇڏيو.
(تمبڪتو جو مارڻ، ۽ مموءَ جو تمبڪتي کي ڪيرائي پڇي وڃڻ.)
(اندر دلال)
دلال: جناب تسليمات عرض!
تمبڪتو: آداب عرض.
دلال: جناب اوهان جو نام مبارڪ؟
تمبڪتو: اولڊ فيشن جو نالو ٻڌايانءِ، يا نيو فيشن جو.
دلال: ڇا، نالا به پراڻي ۽ نئين فيشن جا ٿيندا آهن ڇا!
تمبڪتو: هان هان، فيشن — فيشن، سوٽ فيشن، بوٽ فيشن، ڪافو فيشن، ڳانو فيشن، ليڊي فيشن، ليڊو فيشن- مطلب جتي ڏس اتي فيشن ئي فيشن. اڄڪلهه حسينن جو ناز نخرو به نئين فيشن جو ٿي پيو آهي.
دلال: پلا نئين فيشن جو نالو اوڳاريو.
تمبڪتو: مسٽر تمبڪتو من آف ناسپاتي اسڪائر، ۽ اوهان ڪهڙي جهنگل جي بلا آهيو؟

دلال: چا اوهان مون جهڙي مشهور معروف ماڻهوءَ کي ڪين ٿا سڃاڻو! منهنجو والد ته وڏي شان مان وارو آدمي هو — اوهان کونه ڏٺو هو؟

ٽمبڪٽو: ڇو نه، گهڻا دفعا، هر روز هو اسان جي محلي ۾ مڇي وڪڻڻ ايندو هو.

دلال: اڙي چپ ره، آهو ڪو ٻيو آلو هوندو.

ٽمبڪٽو: آلو هجي يا گڏه، شڪل ته تنهنجي پيءُ جهڙي هيس.

دلال: خير، انهيءَ ذڪر کي دفع ڪيو. خبر ڏيو ته اوهان شاديءَ جي لاءِ "آفتاب سنڌ" اخبار ۾ ڪو اشتهار ڏنو هو؟

ٽمبڪٽو: جي هان، اڄڪلهه سياري جي ڏينهن ۾ مون کي زال جي سخت ضرورت آهي.

دلال: چڱو ته ٻڌو، منهنجي آفيس ۾ بهترين عورتن جي لسٽ موجود آهي، آهي پيش ڪيان ٿو: فلاڻي شهر جي پرئي مڙس کي ست ڌيئرون آهن، مگر وڏو آدمي آهي ڏئي يا نه، آءٌ نٿو چئي سگهان.

ٽمبڪٽو: اڙي ديوانا، ڏيندو ڇو نه. ذات ۽ اشرافت اڳلي زماني ۾ ڏسندا هئا، اڄڪلهه ته فقط پيسي کي ڏسن ٿا. جتي آهن پيسا چار، اتي ڪمينا ٿين ٿا ڌيئون ڏيڻ لاءِ تيار.

دلال: مگر انهيءَ پرئي مڙس جون چار ڌيئرون ته صفا چٽ انڌيون آهن: هڪ ٽنڊي آهي، هڪ گنجي آهي ۽

جيڪا سڀ ڪان ذنڊي آهي، اها سو اوهان جي لائق آهي، ليڪن ڪڏهن ڪڏهن اڪ سو ذرا چلهه آئس — انهيءَ ۾ ڪهڙو هرج آهي!

ٺمبڪنو: اڙي تو مون کي ڪوڪاٺو ڪوجهو سمجهيو آهي ڇا، جو ڪاٺي زال ٿو پرڻائين!

دلال: چڱو، تڏهن ماشاالله، مامي جي مالي هو پيٽيو يو ڏنو ائني؟

ٺمبڪنو: هائو هائو، پڻس اسان جي گهوڙن جو سئيس هو.

دلال: ان جي همشيره حسين ۽ نهايت نيڪ عورت آهي. مزو ته اهو آهي جو هڪ گلاب جي گل جهڙو ٻچو ٻه ساڻ ائس.

ٺمبڪنو: اڙي تون ته ڪو ٿرڊ ڪلاس احمق ٿو گسجين. اسان جهڙن شريفن ۽ جنٽلمين کي ميڪنڊ هئنڊ (واپرايل) مال ٿو ولي ڏين. شينهن ٻه ڪڏهن لونبڙين جي اوبر کاڌي آهي؟

دلال: تڏهن ڀلا اوهان کي ڪهڙي قسم جي زال جي تلاش آهي؟

ٺمبڪنو: ڏس يار، نيڪ هجي، شريف هجي، حسين هجي، هوشيار هجي، وفادار هجي، چنچل هجي، بلڪ فيشن ايبل هجي.

دلال: اهڙي ته هڪڙي هاٿي در جي نزديڪ، هڪ ضعيف پڊيءَ سٺ ورهين جي ڪنواري ڇوڪري رهندي آهي.

ٺمبڪنو: اڙي مون کي زال جي ضرورت آهي يا ماءُ جي!

دلال: هي بہ نہ، هو بہ نہ، تڏهن اوهان کي زال ملڻ مشڪل آهي.

ٺمبڪٺو: اڙي ملاندي ڇو نہ، هي تہ اسان جي مهرباني آهي جو اسان زالن جي تلاش ٿا ڪيون، نہ تہ هن مهانگي زماني ۾ مرد ملن ڪٿي ٿا.

دلال: ڀلا عمر جي ڪيتري هجي؟

ٺمبڪٺو: بس ١٦ ورهين جي ڪافي آهي.

دلال: اگر سورهن ورهين جي نہ هجي، تہ آٺن آٺن ورهين جون بہ هجن؟

ٺمبڪٺو: ڇا آءٌ انهن کي ڏيئر ڪري پاليندس ڇا — ٻن جڻن جو ور، ٽنهن جو قبر ۾ گهر. مهربان مون کي ڏاڙهي پٽائڻي ڪين آهي.

دلال: چگو ٻيون ڪهڙيون خوبيون هجنس؟

ٺمبڪٺو: ٻڌ، نہ اهڙي بد صورت هجي جو ڏسڻ سان الٽي اچي؛ نہ اهڙي خوبصورت هجي جو سارو شهر منهنجي گهر زيارت واسطي اچي؛ نہ اهڙي ڏٻري هجي جو زور ڏيڻ سان ساهہ ڪري وڃيس؛ نہ اهڙي موٽي مشٽنڊي هجي جو ريل جي ٿاڊڪ ۾ بہ نہ سمائجي: يا چار چار ڪٽولا هر روز پچي؛ نہ ايتري ڇوٽي هجي، جو جوءِ جي بدران ڌيءَ نظر پئي اچي؛ نہ ايتري ڊگهي هجي جو ڇمي وٺڻ وقت ڏاڪڻ جي ضرورت ٿئي، نہ اهڙي ڪنجوس هجي جو سالن جا سال ٻار نہ ڏئي؛ نہ اهڙي فياض هجي جو هر سال درجن ٻچن جو ڏيئي گهر گونهہ ڪري ڇڏي؛ نہ اهڙي تندرست هجي جو ڏينهن ۾ ڏهہ دفعا ڪائي مون کي ڏيوالو ڪيائي، نہ

اهڙي بيمار هجي، جو ڊاڪٽرن جا بل ڀرائي ڀرائي، منهنجي ستياناس ڪرائي. مطلب ته ٿورڙيون ٿورڙيون سڀ خوبيون منجهس هجن.

دلال: ٺيڪ، اهڙي هڪڙي عورت مون کي سجهي ٿي. سپاڻي شام جو مون سان لکيدر تي ملجانءِ، ته اتي آن سان ملاقات ڪرائيندو سانءِ.

ٽمبڪٽو: ڏسجانءِ، مال عمدو هجي. آءٌ توکي ڪميشن به ڊبل ڏيندس؛ متان نئين ٽم ٽم سمجهي، پراڻو ڇڪڙو نه گهلي اچين.

دلال: فڪر نه ڪيو، اوهان سپاڻي ڏيڍ پاءُ روغن ۽ پاءُ ڊامر ملائي، خوب پنهنجي منهن مبارڪ کي پالش مالش ڪري، لکيدر تي اچي، ٻليءَ واري 'مياڻو' ڪجو.

ٽمبڪٽو: مگر ذرا سستو، ۽ ٺلو ڪم ڪجانءِ.

دلال: چڱو سلام!

(دلال ايگزٽ)

ٽمبڪٽو: سلام، واه واه! ٻن ٽِنُن ڏينهن ۾ هڪ فيشن ايبل ولائتي ليڊيءَ جو خاوند سڏائيندس. هينئر ته منگل کان ڊبل ٿي پياسون.

خدا حافظ (ايگزٽ)

پردو ڇهون

ڪورٽ

(چپراسي جو ميزون صاف ڪرڻ، ۽ گهڙيال جو آواز ڪرڻ.)

(انٽر، منشي وغيره)

(انٽر جج جو گهنٽي وڄائڻ، ۽ پٽيوالي جو حاضر ڏيڻ.)

جج: جميل ۽ شمشاد حاضر ڪيو!

پٽيوالو: جميل پٽ پيءُ جو حاضر ٿئي!

شمشاد پٽ نامعلوم حاضر ٿئي!

(انٽر شمشاد ۽ جميل)

(منشيءَ جو ڪيس پڙهڻ)

جميل پنهنجي ڀيڻ جي خون جو اقراري آهي، جنهن سان شمشاد به مددگاري آهي. شمشاد پڪاري آهي ته جميل مٿس تلوار ڪڍي ڪيس خون ڪرڻ لاءِ هلان ڪئي، ليڪن هيٺين ماڻهن جي بروقت پهچڻ ڪري سندس حياتي بچي ويئي.

جج: انهن شاهدن جا نالا اظهار ڪر؟

منشي: هندو آچار راءِ، پٽ پاپڙداس.

پٽيوالو: هندو آچارراءِ پٽ پاپڙداس حاضر ٿئي!

(انٽر هندو)

جج (اشارو ڪري): تون هن کي سڃاڻين ٿو؟

هندو: مالڪ، هنس کي به ڄاڻان ٿو. اسان مان ڪندو

رکندو هو، اڇا هجار کن رپين اسان جو قرج اٿن، کوہلا ڏين ئي نٿا.

جج: توکي جيڪا شمشاد ۽ جميل جي جهيڙي بابت سڌ آهي، سا صاف صاف بيان ڪر ۽ سچي ڳالهه ڪورٽ جي اڳيان عيان ڪر.

هندو: ٺيڪ کانود، اسان جو قرج (فرض) آهي سچي سچي ڳالهه ڪرڻ. حجور اڌ رات جو گهوڙا گهورا ٿي ويئي، کنري جو ڌمان ته هن قسيري (اشارو جميل) جي هٿ ۾ کنجر آهي. پوءِ ته مالڪ اهڙي لڳدي کٽي ڪشيما نس، جو جڳهه ئي آها، گروشون — پوءِ ته ٻائي پليس ۽ ٻيا گهڻا ئي کوہلا قسيرا ليڙ پيا ۽ اچي ويا. اڇا ۽ ٺينگوءَ ماءَ جهلي پيئي، نه ته کفاکون ڪري ڇڏيانس ها.

جج: ٻيو شاهد حاضر ٿئي!

منشي: جهنبيو پٽ ڪپيو!

پٽيوالو: جهنبيو پٽ ڪپئي جو حاضر ٿئي!

(انٽر جهنبيو)

جج: اڙي ڇئو ته خدا کي حاضر ناظر سمجهان ٿو.

چٽ: اڙي چريا، ناظرخان ته اسان ٻروچن جي سردار جو نالو آهي ۽ باقي حاضر خان کٽي خدا جو نالو هوندو. انهيءَ مڙس جي اڳي ۽ ملڪن ۾ ريح پڌي اٿم، هرڪو ٿو انهيءَ مڙس کان ڊڃي

جج: پلا هيءَ قران مٿي تي کٽي ڪلمو پڙهه.

چٽ: اڙي سيٺ، هن ۾ ته خدا سئون ڏيرئي ڪونهي،

هي ته ٻار ٻه ڪٿي وڃي، باقي ڪلمو منهنجي ٻڌران تون ئي پڙهه. توتي اعتبار آهي.

جج: ڀلا تنهنجي عمر ڪيتري ٿيندي؟

چٽ: سهڻا سائين ٻه چار ورهيه ٿيندي.

جج: يو اسٽوپڊ فول!

چٽ: ادو، ڪاوڙ ٿو ڪرين ته ڀيا ڪٿي ٻه چار وڌاءِ، ڪهڙي وڏي ڳالهه آهي.

جج: احمق، آلو!

چٽ: ڀلا جوان ڪٿي سؤ ڪر، ٻه سو ڪر، تنهنجو ئي پيٽ ڳهاٽو.

جج: شمشاد ۽ جميل جي جهيڙي بابت جيڪا توکي سڌ آهي، سا ڪورٽ جي اڳيان اظهار ڪر، سچي سچي ڳالهه عالم آشڪار ڪر!

چٽ: سرڪار، منهنجون ريون وڃيون هيون، جيڻن سائينءَ جا منشي وڻا آهن؛ منهنجو ڪتو اٿين ويٺو هو، جيڻن سائين ويٺو آهي. مان سائين جڻ جي ڀاڄائي (يعني پنهنجي زال) سان ستو پيو هوس، اڌ رات ڌڌي ته، خون خون جو آواز آيو. مون کي سائينءَ جي ڀاڄائيءَ اٿاريو، چيا ڏسان ته هن شخص کي (اشارو جميل طرف)، تلوار هٿ ۾ آهي— هي ڳاڙها پٽڪا جهليو بيٺا اٿس، اهي حال احوال— جيءَ، ڏي پنهنجا حال احوال.

جج: اڙي ادب سان بيهه، مٿي نه ڏس!

چٽ: جيڪو سائين کي ڏسي، سو موئر کي ڏسي.

جج: چپ رهه، ڊيم فول پاڳل، (منشي سان)، بس يا

پيو به کو شاهد آهي.

منشي: حضور انور، باقي هڪڙو آهي— تپوس خان، پٽ خڙوس خان.

پٽيوالو: تپوس خان، پٽ خڙوس خان حاضر ٿئي!

جج: اڙي پٺاڻ توکي هن جهيڙي بابت جيڪا خبر آهي، سا بيان ڪر.

پٺاڻ: خو، هم تماري باپ کا نوکر هون، هم نهين بتائيگا.

منشي: نادان، توکي ٻڌائڻو پوندو، نه ته توکي به مجرم ٺهرايو ويندو.

پٺاڻ: والله باالله مين خو مجرد نهين هون، همکو ظالم ايڪ درجن عورت هے.

جج: اچا، قسم کائو.

پٺاڻ: قسم ڪوئي برياني پلاءُ هے، يا ڪباب هے. خو، ڪيا بلا هے، ڪڌر هے، هم بيشڪ کائيگا. لائو، لائو ديوانا!

جج: ڊيم، پاڳل! پٽيوالا هن ديواني کي ڪورٽ مان ٻاهر ڪڍ.

پٺاڻ: او خو، تماري باپ کا گھر هے، هم نهين جائيگا.

(پٽيلوالي جو پٺاڻ کي ڌڪا ڏيئي ڪڍڻ)

جج: مون کي يقين آهي ته هن وحشيانه قتل بعد، خود قاتل جي به اکين مان آنسو وهي آيا هوندا.

جميل: حضور انور، دنيا جي مٽي خود غرضيءَ ۽ لالچ جي پاڻيءَ سان ڳوهي ويئي آهي. جنهنڪري تحقيق—

هن آتش دوزخ ۾ گرفتار آهيان آءٌ،
اج سيني سزائن جو سزاوار آهيان آءٌ،
دنياجي ساري پرديتي بدڪار آهيان آءٌ،
دنيا ۽ آخرت ۾، شرمسار آهيان آءٌ.

جج: جنهن صورت ۾ جميل پنهنجي پيٽ جي خون جو پاڻ اقرار ٿو ڪري، ۽ هرهڪ شاهد شمشاد تي جميل جي هلان جو اظهار ٿو ڪري، تنهن صورت ۾ قلم ٣٠٢، انڊين پينل ڪوڊ، موجب ڪيس موت جي سزا ٿي ڏجي.

شمشاد: ۽ مون مظلوم—

جج: مظلوم جي لاءِ مسيحا، تنهنجي لاءِ موت. جيڪڏهن تون جميل کي پيسا ڏيکاري ڪيس لالچ جي گهر ۾ گرفتار نه ڪرين ها، ۽ سندس مددگار نه رهين ها، ته شايد هن معصوم مهلقا جو خون سندس پاڻ جي تلوار نوش نه ڪري ها، ۽ نڪي جميل ايترو جوش ڪري ها. تنهنڪري قلم ٣٠٢، ١٠٩، انڊين پينل ڪوڊ، هيٺ تنهنجو به سر سياڻي جميل سان گڏ بر سر دار ٿيندو— سرڪار نامدار جو عدل عالم آشڪار ٿيندو!

جج ايگزٽ (پردو لهي ٿو)

پردو ستون

مڪان ٽمبڪٽو

(انٽر ٽمبڪٽو)

ٽمبڪٽو: فڪر، فڪر، فڪر، فڪر- مطلب فڪر- اغيره فڪر- وغيره فڪر- والله فڪر- باالله فڪر- ٻلا فڪر- مطلب فڪر- يعني جيترو فڪر مون کي آهي، اوترو جيڪڏهن ڪوئي شڪار پوري شاهوڪار ڪري ته مفلس بڻجي جو حصيدار بڻجي وڃي؛ اگر ڪوئي ڪنٽري ڊاڪٽر ڪري ته هفتي اندر گدوبندر جو جيل وسائي؛ اگر جناب آغا صاحب ڪري ته مندس هڪ نئون ڪيل تيار ٿي وڃي. مطلب ته هينئر سخت هلاڪ آهيان، ڪائي ڏوٽي ڦوٽي پراڻي سراڻي عورت به نٿي نصيب ٿئي. هن ڪمبخت دلال جو اڄ انجام هو، آهو به هن وقت تائين پڌرو ڪين ٿيو.

(انٽر دلال)

دلال: سلام!

ٽمبڪٽو: سلام، جناب اوهان ته اچا خدا جي فضل سان جئيرا آهيو، اسان ته فاتح به پڙهي ويٺا هئاسون!

دلال: جناب، اوهان هت ذرا ترسو ته مان انهيءَ عورت کي ڪوٺي اچان.

تمبڪٽو: مگر يار.
دلال: يار!
تمبڪٽو: يار!
دلال: يار!
تمبڪٽو: يار، وارو ڪج، ڪو چنل چڪٽو گهلي نہ اچج.

(دلال ايگزٽ)
(انٽر دلال ۽ نازبيگم)

گانو نازبيگم:

* مئي نوشي ذرا مون سان جاني ڪيو، جاني ڪيو لاثاني ڪيو.
سيج وڇايو، عيش منايو، ذرا رلمل شاد ياني ڪيو.
آءِ کلي لڳا يار پيارا، مٺا "آغا" سان ڪامهرباني ڪيو.

زباني

نازبيگم: پيارا سائين، خوش آمدي!
تمبڪٽو: اڙي خدا خدا ڪر عورت، اسان خوشامدي ڪين آهيون، اسان سچي دل سان فدا آهيون.

(گانو تمبڪٽو)

تمبڪٽو: تون آن منهنجي جاني، تون آن منهنجي ناني. تون آن منهنجي امان جان، جان، جان، بي ايمان، بي مڪان، بي ڏيان!
هي پياريون پياريون باتيون، ساريون ساريون راتيون، ٻڌاءِ تون پياري مون کي جان.

* طرز: "ذرا کهدو نسوريا ڪو آيا ڪرو"

ڙهاڙي

تمبڪنو: يار منهنجي گلي ۾ آواز اٿڪي پيو.

دلال: آواز اٿڪي پيو ته اول چونه جمال گهوٽي جو جلاب ورتئه.

تمبڪنو: پلا پياري، سودي کان اڳ هڪ چمي ته بيانې ۾ ڏي.

نازبيگم: نه نه، پيارا نڪارا نڪاح کان پوءِ.

تمبڪنو: بظاهر آ نفرت بباطن آ چاه،

عيان آه آه، و نهان، واه واه!

ٺيڪ ٺيڪ مان آهيان ذوري، تون خاڪي؛ مون سان گلي لڳڻ ۾ تو کي ٿيندي هلاڪي. جيڪڏهن پياري تون منهنجي اصلوڪي صورت ڏسندينءَ، ته يقين آهي ته ضرور اندي ٿي پوندينءَ، نه ته به ڪاٺي ضرور ٿيندينءَ.

نازبيگم: چڱو پيارا، منهنجا شرط قبول اٿئي يا نه؟

تمبڪنو: يار.

دلال: يار.

تمبڪنو: يار.

دلال: يار!

تمبڪنو: يار هي ته شايد موچڙن کائڻ واري قيل و قال آهي.

دلال: جناب، محبت جي خاطر ته ماڻهو جتين جا هار پائن ٿا. معشوقن جي هٿان پادر کائڻ، گويا گلن جا هار پائڻ آهن — چئي ڏي منظور.

تمبڪنو: اڙي يار تڪليف ٿيندي.

دلال: چاهي سر جا وار آذاري وڃن، مگر تڪليف مطلق ڪين ٿينديءِ.

ٽمبڪنو: ڀلا مائي منظور!

ناز: جڳو ٿون اوڪڙو ٿي ويهه، مان موچڙا هڻندي ٿي وڃان ۽ تون تعريف ڪندو وڃ

ٽمبڪنو: مگر پياري، ذرا آهستي آهستي ڪم لاهج. منهنجي سر ڪي ڪنيءَ جو ڦر هو يا صدقي جو ٻڪرو نه ڄاڻج.

(نازبيگم جا پادر هڻڻ)

ناز: ايڪ، دو، تين...

ٽمبڪنو: يارب العالمين! مائي! هاتنهنجي تين پين آڙدوءَ جي منهنجي سمجهه ۾ نٿي اچي، مهرباني ڪري سنڌيءَ ۾ ڳڻيندي وڃ.

ناز: هڪ، ٻه، ٽي، چار...

ٽمبڪنو: اڙي نڪري تنهنجو آچار (آٽي ٽو).

ناز: آٽ نه، سنيال!

ٽمبڪنو: بس، باقي کائيندو منهنجو دلال.

ناز: مٺا تو وچ ۾ جو ڳالهايو، مان ڀلجي ويس. وري شروع ڪان پادر جهل.

ٽمبڪنو: هل هل، هي هيترا موچڙا جو لڳا، سي ڪنهن جي ڪنڌيءِ؟ مان ته وري ڪين کائيندس، ڪا ٽڪڻ مفت جي آهي ڇا؟

ناز: نٿو کائين ته مان هلي ٿي وڃان.

ٽمبڪنو: جڳو کاوان ٿو مائي، کاوان ڏو!

ناز: هڪ، ٻه، ٽي، چار، پنج...

ٽمبڪنو : پياري، ياد رکج متان ڀلجي نہ وڃين.
ناز : وري وچ ۾ ڇو ڳالهايئي - هڪ، ٻہ، ٽي، چار، پنج، ڇهہ...
ٽمبڪنو اهڙي عورت تہ خدا شل منهنجن دوستن کي بہ ڏئي. ڏسو تہ ٻہ چار سال حجامت کان ڇڏائي ڇڏيائين- ڪمبخت پادر ۾ سر، ٻيئي بي غيرت آهن.
ناز : ماريا وري تو ڳالهائين.
ٽمبڪنو : جيڪو مون کي ڏسي هسي، خدا ڪري اهو بہ اهڙي آفت ۾ ڦسي.
سؤ موچڙن کان ڪوئي ڪم عالي نٿو ٿئي،
عزت آهو خزانو آ، جو خالي نٿو ٿئي.
ناز : هڪ، ٻہ، ٽي، چار، پنج...
ڪنيز : بانو، بانو! اوهان جو والد صاحب اچي ٿو.
ٽمبڪنو : اڙي هن جو والد صاحب ڪو وڏو احمق، الوءَ جو پٽو آهي. ڪمبخت موچڙن مهل مري ويو هو، جو شاديءَ جي وقت وچ ۾ ڪڏي پيو. هي وري ڪباب ۾ هڏي ڪٿان آئي (دلال سان) جناب هينئر ڇا ڪرڻ گهرجي؟
دلال : هينئر ڪوئي شعر وير ٻڌائي، نازبيگم جي والد جي دل مسرور ڪر، نہ تہ ٻہ ورهيہ جيل، ۽ ٽن مهينن جي ڦاسي منظور ڪر، جو پرائي گهر ۾ گهڙيو آهين ٻچا!
ٽمبڪنو: اڙي يار شير تہ ڇڏ، مون تہ ڪڏهن ٻڪري بہ نہ ٻڌائي آهي.
دلال : پلاڇگو سڀ شاعر نظم ۾ تعمف ڪندا آهن، تون

نتو ۽ ڪٿي ڪر.

تمبڪنو: مون کي ته اهو ئ ڪين اچي.

دلال: پلا، جيئن مان چوندو وڃان، تيئن تون بہ چوندو وڃ.

تمبڪنو: چڱو شروع ڪر.

دلال: اي لک ڇتر جا شاه.

تمبڪنو: اي لت ٽپڙ جا لائق شاه،

دلال: اڙي ٽپڙ نہ ڇتر،

تمبڪنو: اڙي ڇتر نہ ٽپڙ،

دلال: اي جنگين جا سردار!

تمبڪنو: اي پنگين جا سردار!

دلال: سلطان خاص و عام،

تمبڪنو: سلطان جا خاص حجام،

دلال: اوهان جي گلي ۾ موتين جا هار!

تمبڪنو: اوهان جي گلي ۾ موچڙن جا هار.

دلال: اڙي موچڙن جا نہ، موتين جا،

تمبڪنو: اڙي موتين جا نہ موچڙن جا.

دلال: اوهان سڀ جا سرتاج،

تمبڪنو: اوهان سڀ جا محتاج.

دلال: تمام زمانن جا شاه،

تمبڪنو: تمام زنانن جا شاه.

دلال: زنانن جا نہ زمانن جا،

تمبڪنو: اڙي بيوقوف، زنانن جا ئيڪ آهي. چؤ، اڳتي چؤ!

دلال: اڳتي چا چوان تنهنجو سر!
ٽمبڪٽو: اڳتي چا چوان تنهنجو سر!
دلال: چپ بڪ نہ ڪر
ٽمبڪٽو: چپ بڪ نہ ڪر.
دلال: هان، هي چا!
ٽمبڪٽو: هان، هي چا.
دلال: ڀلا تنهنجي ناني مري.
ٽمبڪٽو: ڀلا تنهنجي ناني مري!
دلال: قصيدو تمام، بابا قصيدو تمام.
ٽمبڪٽو: يار ڪيئن نازبيگم مون کي چاهي ٿي؟
دلال: جناب ناز تہ توکي پنهنجو پيءُ ڪري ڏسي ٿي.
ٽمبڪٽو: تہ دوست مان بہ کيس پنهنجي ماءُ کان بہ زياده پيار ٿو ڪيان.
ناز: پيارا سائين هينئر رفوچڪر ٿيو، وري ٻئي دفعي زيارت ڪرائجو، متان منهنجو والد نہ اچي وڃي – ڪٿي قيامت نہ مچي وڃي.
ٽمبڪٽو: تنهنجي پيءُ جي اهڙي تهڙي، نڪاح مون مان وجهنديءَ يا پيءُ مان – مال منهنجو يا پٺهي جو!
ناز: سيني اندر هجي ها جي منهنجي هزار دل،
هرهڪ ڪيان ها توتان مان پيارا نثار دل!
ٽمبڪٽو: جسم مان آهيان، ۽ منهنجي جان آهين تون،
قبلہ، مقصود، دين ايمان آهين تون.
مان تہ پياري توکي پنهنجي دل جي مندر جي ديوي بڻائيندس، مگر هينئر ڪا نڪاح جي تدبير ٿئي تہ اسان

جي به البت توقير ٿئي.

ناز: واه واه، هي به هڪ نرالو سوال آ — عشق به ڪوئي آنو يا دال آ، تڏهن ته ان به پيارا ايترو دماغ رکين ٿو.

نمبڪنو: پياري، ڪٿي اندو به گهر ۾ چراغ رکي ٿو؟ اي نازنين، جيڪي تنهنجي عشق جي دل ۾ دماغ رکن ٿا، سي ڪٿي مڪان ۾ پنهنجو چراغ رکن ٿا.

نمبڪنو — نازبيگم

گالو

* تنهنجي جلوي آجاني ڪئي دلڙي ديواني،
ڪيان صدقي مان توتان پياري، ساري جان!
تنهنجو نخرو آ عالي، تنهنجو جوڀن آ بالا،
ذرا نينن سان نينان ملاءِ، پياري جان!
آءُ آءُ مهربان، ناحق نه ستاءِ جان،
سگهو شربت وصلت پلاءِ، پياري جان!
ڪيو پيارا پيار، نڪري دل جو بخار،
ٿيان توتان نثار پيارا، واه، واه، واه!
واه، واه، واه! واه، واه، واه!

(اندر دلال ۽ قاضي)

قاضي جو نڪاح پڙهڻ

ڪان جو ڪڏنرو لنڪر حي منجهي؛ ڪوبلو گهوت ته ڪنوار گنجي — زال جو نالو نحس بيگم، مراد استوپڊ فول

* طرز: "تيري چل بل   ڪرو باتين نه مجهسي"...

ڪيئن مائي نڪاح قبول؟ حق مهر، هزار گوز، دماغ سوز نه ڏئي، ته زال هن جي ماءُ لڳي. ڪيو رپيا پنج ڪلدار، نه ته ڪند وسائو ڪورٽن ۾ خوار. بس، پڄي ويو نڪاح، خدايا شل ٻيئي ائين رهن، جيئن ٻيڻ ۽ ٻاءُ. پڙهو فاتح— اڪروت العلائڪ قيت پڙوڪ الذين — آمين!

(نازبيگم جي پيءُ جو ڀوت جي شڪل ۾ اچڻ)

ڀوت: بس خبردار!

ٺمبڪڻو: بچاءِ پروردگار! اڙي بابا، تون ڪير آهين؟

ڀوت: مان راڻوڻ راڪاس! تون ڪير آهين؟

ٺمبڪڻو: مان برڙم باڪاس.

ڀوت: چپ، ٿنهنجي ستياناس. ٻڌاءِ، هت ڇا ڪرڻ آيو هوئين؟

ٺمبڪڻو: موچڙا کائڻ آيو هوس، ٻيو ڇا ڪرڻ آيو هوس.

ڀوت: تون ته ناز سان سادي ڪرڻ آيو هوئين!

ٺمبڪڻو: اڙي يار ڇو ٿو بنان مصالح جوٽ بڪين، ناز ته منهنجي ماءُ لڳي، بلڪ هن وقت ڏاڏي ڪوٺبس ته به فڪر ڪونهي. اهڙي ڪوڙي روغن سان ته ٿنهنجو منهن ڪارو ٿيو آهي.

ڀوت: ڀلا ست دفعا آٿ ويھ، ڪر، نه ته مان توکي ڪچو کائي ويندس.

ٺمبڪڻو: ڪچو کائين يا مصالح سان — حاضر، ڪيان ٿو، هڪ ٻه، ٽي (ترسي ٿو).

ڀوت: اڙي هي ڇا!

ٺمبڪڻو: ذرا ساهه ٿي پٽيم.

پوٽ: ۔ ٺي پنهنجي ته وري اول کان شروع ڪر.
ٺمبڪنو: ڙي، هي به ڪو نازجو سڳوسئوٽ ٿو ڏسجي، چڱو بابا هد به، ٺي، چار (وجي ٿو).
پوٽ: ڙي ڪيڏانهن ٿو وڃين؟
ٺمبڪنو: پائخني ڏانهن ٿو وڃان، ٻيو ڪيڏانهن.
پوٽ: چڱو ڀلا، وٺ هي ڪاغذ اٺئي؛ لک ته ناز منهنجي ماءُ ٺئي.
ٺمبڪنو: اٺين ته مان ڪڏهن نه لکندس.
پوٽ: نه لکندين، ته مان توکي ڪچو کائيندس.
ٺمبڪنو: اڙي يار ماءُ پنهنجي پٽ جي ٺئي، منهنجي وري ڪيئن ٺيندي.
پوٽ: ڪمبخت نٿو لکين!
ٺمبڪنو: چڱو بابا، ناز تنهنجي ماءُ ٺئي.
پوٽ: اڙي منهنجي نه، تنهنجي.
ٺمبڪنو: يار تنهنجي منهنجي ڳالهه مڙئي ساڳئي آهي.
پوٽ: نه نه، جيڪي مان فرمايان سو لک.
ٺمبڪنو: چڱو لکان ٿو — ناز منهنجي ماءُ لکي (لکي ٿو).
پوٽ: هينئر انجام ڪر ته وري هت ڪين ايندس.
ٺمبڪنو: اڙي پيڙي ٻڌي هن چنڊال دلال جي، جنهن مون کي هت آندو؛ منهنجي ڏاڏي به وري هت اچڻ کان توبهه ڪئي.
پوٽ: چڱو، ڀلا هليو وڃ.

(پوٽ ايگزٽ)

(ٽمبڪٽو وڃي، وري اچي ٿو.)

ناز: منهنجي هن غمڪدي ۾ اوهان جو اچڻ مبارڪ.

ٽمبڪٽو: اوهان کي پادر هڻڻ مبارڪ، اسان کي ڪاٺڻ مبارڪ.

* ڳالهه ٽمبڪٽو:

ٽمبڪٽو: وڃڻ اسان جو ياد رکجان!

ناز: پادر اسان جا ياد رکجان!

دلال: دلالي منهنجي ياد رکجان!

ٽمبڪٽو: چپ بي سرا،

وڃڻ اسان جو ياد رکجان!

(ايگزٽ)

پردو اٺون

قاسي

(جلاد قاسي تيار ٿو ڪري)

(انٽر ٽمبڪٽو)

ٽمبڪٽو: ڪلجگ نهين، ڪر جگ‍ــا هي يهي، اب دن ڪودي، اور رات لي، دنيا ڪا سودا نقد هــي، اس هاٿ دي، اس هــاٿ لي.

شايد اڄ جميل رزيل ۽ شمشاد بدبنياد جي موت جي

* طرح — چلا همارا ياد رکنا

سامان جي تياري آهي، هن ڪمبخت جلاد کي به هنن جي انتظاري آهي.

جلاد: اڙي هي ڇا جي بڪ بڪ لاتي اٿي؟

ٺمبڪٽو: هي ڇا جي ٺڪ ٺڪ لاتي اٿي؟

جلاد: توکي خبر نه آهي ته مان ڪير آهيان؟

ٺمبڪٽو: شيطان جو ڏاڏو هامان.

جلاد: او ديوانا، مان هڪ انساني جامي ۾ موت آهيان!

ٺمبڪٽو: امان امان، معاف ڪر ميان، مهربان!

(ٺمبڪٽو جو ڏڪڻ)

(اندر فوجدار)

فوجدار: ميان منڪر مان هٽو.

ٺمبڪٽو: او، هو، مان ته نٽو هٽان.

فوجدار: ٺمبڪٽو پڌ ين ٿو.

ٺمبڪٽو: مان پڌان ٿو، پر مسٽر ٺمبڪٽو نٽو پڌي.

فوجدار: ته پلا ڪڙو رهه.

ٺمبڪٽو: تون به اڙهيو رهه.

(اندر جميل ۽ شمشاد گرفتار ٿيل)

شمشاد: دورنگي زماني جي مشهور آ،
ڪٿي آهه ساڻي، ڪٿي نور آ،

جميل: دنيا آ دورنگي، مضاري سراءِ،
ڪٿي خير خوبي، ڪٿي هاءِ هاءِ!

افسوس، هو آزادي جي راحت، ۽ هي قيد جي مصيبت هو مختياري جو عالم، ۽ هي محتاجي جو ماتم، هو عيش

خوشي جي ٻهار، اڄ هن حال تي ڦٽڪار، يقين هو ته قيامت ۾ خطا جي جزا ملي ٿي، پر نه نه، هن دنيا ۾ ئي، بدڪاريءَ جي سزا ملي ٿي.

شمشاد: يا خدا ڪو تنو بنا فريادرس نه آ،
افسوس منهنجي حال تي، ڪنهن کي ترس نه.

ٺمبڪنو: اڄ بد شعار ستم ڪيش، اهل ڪين نڪتا،
پليا ها ڳود ۾، پر مار آستين نڪتا.
جناب هي انقلاب زماني جو دستور آهي، ٻهار جي بعد خزان جو اچڻ ضرور آهي.

شمشاد: جوٽ ٻڪين ٿو سرٻسر.

ٺمبڪنو: في النار و سقر— هلو هلو سنگل ڊائون آهي. لائين ڪلير وئو.

جلاد: اي بدنصيب خوني، اوهان جي زندگيءَ جو پيمانو لبريز ٿي چڪو، يعني سرڪار نامدار مان قاضي جو حڪم ملي چڪو. هينئر ٻيو چارڪونهي، اوهان کي بچائڻ وارو ڪونهي. جيڪڏهن پنهنجن ڪيلن گناهن جي معافي پنڻ جو خيال ڪيو، ته درگاهه رب ۾ سر نمائي، عجز سان سوال ڪيو.

(شمشاد گوڏن تي ويهي گاڏو ڳائي ٿو)

* گاڏو شمشاد:

شمشاد: ڪنيم بوج سر تي گناهن جو باري — الاهي توبهه، الاهي توبهه!
وڃايو جو مون وقت پاپن ۾ سارو،
خطا جي سزا اڄ ملي ٿي هي يارو،

---

* سر توڙي، "طرز: ڪتي گناهون ۾ ساري عمر".

عذابِ قيامت دنيا ۾ خواري— الاهي توبهہ، الاهي توبهہ!
آ شيطان بي پير مون کي ڀلايو،
رکي نفس بد ساڻ يــاري اجايو،
هي لعنت ملامت کنيم سرتي ساري—الاهي توبهہ، الاهي توبهہ!
جڏهن پيش "آغا" مان مولا جي ٿيندس،
روئي نياز سان پنهنجي خالق کي چوندس:
مان عاجز گهنگار، ڪر تون ستاري— الاهي توبهہ الاهي توبهہ!

زباڏي

شمشاد: يا الرحم الراحمين، پناه! امان! بخشش، بخشش!
هي طلسمي امتحان عجب غفلت ۽ عبرت سان معمور آهي، جنهن ظلم جي ڪوچي ۾ قدم رکيو، تنهن جلد ذلت جو مزو چکيو.
فرعون ظلم جو خنجر هلايو، روز الست جو اقرار ڀلايو.
هاءِ، مان عاصي گنهگار، حشر ۾ مولا کي ڪهڙو منهن ڏيکاريندس!

جميل: يا خدا نازل بــلائــي آسماني ٿــي وئي،
هر گلي ڪوچي اندر، منهنجي ڪهاني ٿي وئي،
ڪجهہ نہ سامان آخرت جو تو ڪيو بخت سياه،
غم کان جان ناتوان، افسوس فاني ٿي وئي!

(ڦاسي تي چڙهڻ)

ٺمبڪنو: آهِ عجب مون کي تہ ڀارو هن بني انسان تي،
فعل بد پنهنجا ڪري، لعنت ڪري شيطان تي.

سنڌي ادبي بورڊ طرفان ڇپايل ڪي ڪتاب

١. حريص پتلو	آغا عبدالنبي "عليگ"	٣-٠٠ رپيا
٢. بدنصيب ٽري	محمد اسماعيل عرساڻي	٨-٠٠ رپيا
٣. نل دمينتي	ڪاليداس / رشيد احمد لاشاري	١٠-٠٠ رپيا
٤. بلو ڪوکر	ديوان صاحب سنگهه شاهاڻي	١٥-٠٠ رپيا
٥. اخلاق حميده	مرزا علي نواز بيگ	٥-٠٠ رپيا
٦. خوش خصلت خاتون	بيگم بادام ناتوان	٢٠-٠٠ رپيا
٧. دلارام	مرزا قليچ بيگ	٥-٠٠ رپيا
٨. زينت	مرزا قليچ بيگ	١٥-٠٠ رپيا
٩. نيڪي ۽ بدي	وليم شيڪسپيئر / مرزا قليچ بيگ	٨-٠٠ رپيا
١٠. انڪوائري آفيسر	مرزا قليچ بيگ	١٢-٠٠ رپيا
١١. جهان آرا	عبدالرزاق عبدالسلام	٢٠-٠٠ رپيا

*****